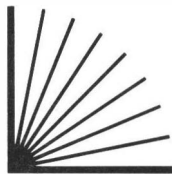

Melding 1986:5

Rolf Edvardsen

Ti år etter eksamen

Yrkeskarriere og arbeidssituasjon.
Kandidater fra universiteter og
distriktshøgskoler våren 1974

Utredninger om forskning og høyere utdanning
NAVF's utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige forskningsråd

ISBN 82-7218-168-1
Haakon Arnesen A.s, Oslo

Forord

NAVF's utredningsinstitutt har siden 1972 utført spørreskjemaundersøkelser for å kartlegge arbeidsmarkedet for nyuteksaminerte kandidater fra universiteter og distriktshøgskoler. For vårkullet 1974 har det i tillegg blitt gjennomført en undersøkelse av arbeidssituasjonen tre år etter eksamen. Den foreliggende undersøkelsen tar også for seg vårkullet 1974 - denne gangen ti og et halvt år etter eksamen.

Undersøkelsene av de nyuteksaminerte kandidatene har vært mye konsentrert om kandidatenes problemer med å få arbeid i samsvar med utdanningen. Denne nye undersøkelsen tar særlig for seg hvordan utdanningen passer til arbeidet. Hvilke mangler er det ved utdanningen sett i relasjon til de jobber kandidatene har? På hvilke områder er behovet for etter- eller videreutdanning størst?

Arbeidsmarkedsundersøkelsene er støttet av midler fra Arbeidsdirektoratet og Kultur- og vitenskapsdepartementet.

NAVF's utredningsinstitutt

Oslo, oktober 1986

Sigmund Vangsnes

Otto Hauglin

Innhold

Side

SAMMENDRAG	9
1 BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN OG HVEM SOM UNDERSØKES	16
1.1 Undersøkelsens omfang og svarprosent	16
1.2 Kjønn og alder	17
1.3 Mange har tilleggsutdanning	19
2 YRKESAKTIVITET OG ARBEIDSLEDIGHET	21
2.1 Høy yrkesaktivitet blant kvinnelige universitets- kandidater	21
2.2 Flest midlertidige stillinger i den offentlige sektoren ...	23
3 STOR MOBILITET MELLOM NÆRINGSSEKTORER	26
3.1 Definisjon av næringssektorer	26
3.2 Utdanningskategoriers fordeling på næringssektorer i 1884	26
3.3 Store endringer i fordelingen på næringssektorer fra 1977 til 1984	27
3.4 Mer om mobilitet fra offentlig til privat sektor	31
3.5 De "beste" går til privat virksomhet	33
3.6 Kvinner arbeider i den offentlige sektoren	36
3.7 Konsekvenser av mobiliteten	37
4 NOEN KOMMER I LEDENDE STILLINGER	40
4.1 Definisjon av stillingstyper	40
4.2 Mange ledere i privat virksomhet	41
4.3 Ledere må arbeide i heltidsstillinger	43
4.4 Kvinner blir sjelden ledere	43
4.5 Gode karakterer gir ikke automatisk suksess i arbeidslivet	44

5	LØNN SOM FORTJENT?	48
5.1	Definisjon av lønn	48
5.2	Lønnsutviklingen for vårkullet 1974	48
5.3	Kort utdanning gir god lønn, lang utdanning gir dårlig lønn	50
5.4	De høye lønningene er i privat virksomhet	52
5.5	Underordnede i privat virksomhet tjener mer enn ledere i offentlig virksomhet	54
5.6	Ingen sammenheng mellom karakterer og lønn	55
5.7	Bedre timelønn i heltidsstillinger enn i deltidsstillinger	56
5.8	Høyere lønn for menn enn for kvinner	56
5.9	Konsekvenser av en økende lønnsforskjell	57
6	PROFESJONALISERING OG SUBSTITUSJON	59
6.1	Spesialister og generalister	59
6.2	Høy profesjonaliseringsgrad for veterinærer, psykologer og farmasøyter	61
6.3	Arbeidet i undervisning og forskning krever høyest profesjonaliseringsgrad	62
6.4	Mindre krav til spesiell utdanning for ledere enn for andre lønnsinntakere	63
6.5	Høyere profesjonaliseringsgrad for kvinner enn for menn	63
6.6	Viktige substitusjonskjeder	64
6.7	Flertallet av ledere er internt rekruttert	69
6.8	Mange har gått inn i nyopprettede stillinger	70
6.9	Stort erstatningsbehov for farmasøyter, stort ekspansjonsbehov for statsvitere og sivilingeniører	71
6.10	Flest nyopprettede stillinger for universitetskandidater i privat sektor	72
6.11	Færre nyopprettede stillinger for lærere	72
6.12	Kvinner arver stillingen etter en forgjenger med samme utdanning	73
7	SAMMENHENGEN MELLOM UTDANNING OG ARBEID	74
7.1	Innledning	74
7.2	Kunnskaper fra studiene dekker sjelden kunnskapskravene i arbeidslivet	74
7.3	Utdanningen passer likevel stort sett godt til arbeidet ..	87
7.4	Juristene har jobber som passer best til utdanningen ..	88

7.5	Utdanningen passer best og dårligst til jobben i privat virksomhet	89
7.6	Utdanningen passer best og dårligst til jobben for selvstendige næringsdrivende	92
7.7	Tilpasningen er like god for kvinner og menn	92
7.8	Tilpasningen er dårlig fordi kandidatene har fått andre interesser	93
7.9	Kunnskapene blir oftest godt utnyttet, men mange unntak finnes	94
7.10	Siviløkonomenes og juristenes utdanning blir best utnyttet	95
7.11	Lønnsinntakere blir mest hindret i å utnytte utdanningen	97
7.12	Flest hindringer for utnytting av utdanningen i offentlig virksomhet	97
7.13	Kvinner blir oftere hindret i å utnytte utdanningen enn menn	97
7.14	Arbeidsoppgavene kan tilpasses jobbinnehaveren i forskjellig grad	99
7.15	Jurister og siviløkonomer bestemmer selv sine arbeidsoppgaver	101
7.16	Flest med klart fastlagte oppgaver i offentlig virksomhet	102
7.17	Ledere og selvstendige næringsdrivende har best anledning til å bestemme sine arbeidsoppgaver	102
7.18	Kvinner har hyppigere fastlagte arbeidsoppgaver enn menn	103

8 GEOGRAFISK REKRUTTERING, LÆRESTED OG

	BOSTED	104
8.1	Innledning	104
8.2	Geografisk rekruttering	105
8.3	Menn fra Østlandet har de beste karakterene	109
8.4	Kandidater fra Oslo/Akershus arbeider i privat virksomhet	110
8.5	Kandidater fra Østlandet blir sjeldnere lærere enn andre	111
8.6	Lærestedenes beliggenhet påvirker den geografiske rekrutteringen	112
8.7	Kandidatenes bosted i 1984	114

8.8	Distriktshøgskolene har gitt en større spredning av kompetanse	116
8.9	Arbeidsmarkedet er også bestemmende for hvor univer- sitetskandidatene bor og arbeider	119
8.10	Kandidatene flytter til Oslo	121
9	EKTESKAP OG BARN - KONSEKVENSER FOR ARBEIDSSITUASJONEN	125
9.1	Innledning	125
9.2	Hvem gifter seg med hvem?	125
9.3	Kvinnenes utdanning bestemmer barnetallet	127
9.4	Mange barn og små barn gir lavere yrkesdeltakelse for kvinner	129
9.5	Ektefelle med høyere utdanning - en inspirasjon eller en klamp om foten?	131
9.6	Geografi og kjærlighet	133
10	ENGLISH SUMMARY	138
	TABELLOVERSIKT	145
	TABELLVEDLEGG	151
	SPØRRESKJEMA	191

Sammendrag

NAVF's utredningsinstitutt har siden 1972 foretatt undersøkelser av nye akademikere et halvt år etter eksamen. I tillegg ble det utført en undersøkelse tre år etter eksamen for vårkullet 1974. Den foreliggende undersøkelsen tar på nytt for seg vårkullet 1974 og ser på arbeidssituasjonen ti og et halvt år etter eksamen.

Undersøkelsen omfatter alle universitetsutdannede våren 1974 med unntak av leger, tannleger, teologer og noen mindre grupper. I tillegg er distriktshøgskolekandidatene fra 2-årige studier med. Svarprosenten var 82 for universitetskandidater og 76 for distriktshøgskolekandidater. Svarene fra 925 universitetskandidater og 202 distriktshøgskolekandidater er bearbeidet og analysert.

Arbeidsledighet er bare et problem rett etter eksamen

Et halvt år etter eksamen var 15 universitetskandidater og 2 distriktshøgskolekandidater arbeidsledige. Ti og et halvt år etter eksamen var bare en universitetskandidat og en distriktshøgskolekandidat arbeidsledig.

Stor mobilitet fra den offentlige til den private sektoren

Det har vært stor mobilitet fra den offentlige til den private sektoren i perioden 1977/1984. Det dreier seg i første rekke om kategorier som har en sentral plass i begge sektorer - jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer, realister og sivilingeniører. Andelen av disse utdanningskategoriene som arbeidet i privat virksomhet økte fra en tredjedel i 1977 til halvparten i 1984. Det var i tillegg en overvekt av kandidater med gode karakterer som flyttet fra den offentlige til den private sektoren. Det var mest menn som byttet sektor. Prosentandelen mannlige universitetskandidater som arbeidet i den private sektoren økte fra 31

prosent i 1977 til 42 prosent i 1984. Kvinneandelen i den private sektoren økte fra 18 til 21 prosent i samme periode.

Virkningen av den store mobiliteten har vært at den offentlige sektoren til en viss grad har blitt en opplæringsanstalt for det private næringsliv. Universitetskandidater med de beste karakterene vinner praktisk yrkeserfaring i den offentlige sektoren før de går over i den private sektor.

Hvis vårkullet 1974 er representativt for alle universitetskandidatene, går utviklingen nå i retning av at de med de beste karakterene går til privat virksomhet, mens de nest beste blir igjen i undervisning og grunnforskning. Sivilingeniørene går foran i denne utviklingen, og realistene følger nærmest etter.

Økende lønnsforskjell mellom den offentlige og den private sektor

En viktig årsak til den store mobiliteten er lønnsforskjellen mellom den offentlige og den private sektor. Lønnsnivået for en utdanningskategori bestemmes hovedsakelig av hvor stor andel som arbeider i den private sektor. Hvis utdanningskategoriene rangeres etter lønn, vil denne rangeringen langt på vei være den samme som en rangering etter hvor stor prosentandel som arbeider i privat virksomhet.

Filologene startet i 1974 med en lønn som lå over gjennomsnittet for universitetskandidater. Siviløkonomene var lønnet under gjennomsnittet et halvt år etter eksamen. Ti og et halvt år etter eksamen hadde siviløkonomene 50 prosent høyere lønn enn filologene. Også sivilingeniører, jurister og sosialøkonomer hadde lønn som var godt over gjennomsnittet, mens realister og landbrukskandidater hadde lønn under gjennomsnittet. Distriktshøgskolekandidatene var lite kjent på arbeidsmarkedet i 1974. Deres gjennomsnittslønn var da 23 prosent lavere enn gjennomsnittet for universitetskandidater. En høy andel arbeider imidlertid i privat virksomhet, og i 1984 var lønnen bare 5 prosent under gjennomsnittet, til tross for at distriktshøgskolekandidatene var 3 år yngre enn universitetskandidatene.

En konsekvens av lønnsforskjellen mellom offentlig og privat sektor er at underordnede i privat virksomhet nå har høyere gjennomsnittslønn enn ledere i den offentlige sektoren. Det er også en klar tendens til at korte studier, rettet mot privat virksomhet gir høyest lønn, mens langvarige studier ofte gir lav lønn og dessuten høy studie gjeld.

Kandidater fra ulike utdanningskategorier kan utføre den samme jobben

Om lag 80 prosent av veterinærene, psykologene og farmasøytene mente at deres egen utdanning var et absolutt krav for den jobben de utførte. Også blant juristene og arkitektene mente mange at deres egen utdanning var nødvendig. Leger, tannleger og teologer er ikke med på undersøkelsen, men hører ganske sikkert med blant utdanningskategorier hvor substitusjonsmulighetene er små.

Lavest andel som mener egen utdanning er et absolutt krav, finner vi for sosialøkonomer og siviløkonomer, henholdsvis 7 og 9 prosent. Substituerbarheten er også stor for fagpedagoger, sivilingeniører og statsvitere.

Undersøkelsen viste for øvrig at kandidater i ledende stillinger sjeldnere mente de hadde bruk for en bestemt utdanning enn andre.

Mange nyopprettede stillinger i perioden 1977/1984

Av universitetskandidatene hadde 31 prosent overtatt stillingen etter en med samme utdanning, 19 prosent hadde overtatt etter en med en annen eller ukjent utdanning, 18 prosent hadde overtatt en "flytende" stilling uten en bestemt forgjenger, mens 32 prosent hadde gått inn i nyopprettede stillinger. Av siviløkonomer, jurister og veterinærer hadde 40 prosent gått inn i nyopprettede stillinger. Andelen var også høy for distriktshøgskolekandidater, 38 prosent. Andelen i nyopprettede stillinger var lavest for farmasøyter, 13 prosent.

Flest hadde gått inn i nyopprettede stillinger i privat virksomhet, 43 prosent mot 25 prosent i den offentlige sektoren. Halvparten av kvinnene har arvet stillingen etter en med samme utdanning. Tilsvarende andel er 28 prosent for menn, som langt hyppigere har gått inn i nyopprettede stillinger. Kvinner er overrepresentert blant farmasøyter og psykologer som har høyere andel som går inn i stillinger med samme utdanning enn andre utdanningskategorier. De arbeider også hyppigere i den offentlige sektoren enn menn. Disse forholdene forklarer imidlertid ikke hele forskjellen.

Stort behov for etter- eller videreutdanning i administrativ ledelse

Av universitetskandidatene oppgir 80 prosent at de har bruk for kunnskaper om administrativ ledelse i sitt arbeid, 35 prosent har i høy grad bruk for slike kunnskaper. Det er imidlertid bare siviløkonomer, statsvitere og distriktshøgskolekandidater med økonomisk-admini-

strative linjer som i vesentlig grad har fått kunnskaper om administrativ ledelse gjennom grunnstudiene. Dette betyr ikke nødvendigvis at det er noe galt med grunnutdanningen. Det er mulig at videreutdanning på området er det mest hensiktsmessige for mange utdanningskategorier. Det kan imidlertid se ut som om tilbudet på etter- eller videreutdanning er mangelfullt. Ganske mange, 19 prosent, har riktignok hatt etter- eller videreutdanning i administrativ ledelse. Det er likevel langt flere som sannsynligvis føler seg usikre i rollen som administratører, og 32 prosent oppgir at dette er et av de områdene de har mest bruk for etter- eller videreutdanning på. Blant dem som er i ledende stillinger har 33 prosent gjennomført etter- eller videreutdanning på området, mens det fremdeles er 57 prosent som ønsker slik utdanning.

Mange trenger etter- eller videreutdanning i EDB

Det har vært en rivende utvikling innenfor EDB siden vårkullet 1974 gjennomførte sine studier. Hver femte universitetskandidat har da også gjennomført etter- eller videreutdanning av en ukes varighet eller mer i EDB etter eksamen. Det er likevel på dette området behovet for etter- eller videreutdanning gjør seg sterkest gjeldende. Hele 43 prosent av universitetskandidatene har gitt uttrykk for at de i høy grad har et slikt behov. Halvparten av distriktshøgskolekandidatene har bruk for etter- eller videreutdanning i EDB, selv om det blant disse er 29 prosent som har gjennomført slik utdanning.

For øvrig er det størst behov for etter- eller videreutdanning innenfor regnskap og økonomisk planlegging, personalforvaltning og menneskekunnskap/psykologi. De to første av disse tre funksjonene eller fagområdene er sterkt knyttet til administrativ ledelse, og er ofte nevnt sammen med denne.

Utdanningen passer godt til jobben, men tilpasningen blir dårligere med årene

Av universitetskandidatene oppgir 90 prosent at utdanningen passer svært godt eller godt til jobben ti og et halvt år etter eksamen. Tilsvarende for distriktshøgskolekandidater var 82 prosent. Prosentandelen som mener utdanningen passer svært godt er imidlertid redusert fra 46 tre år etter eksamen til 31 ti og et halvt år etter eksamen for universitetskandidater, og fra 32 til 21 for distriktshøgskolekandidater. Jobbens innhold fjerner seg med andre ord fra utdanningen etter som ti-

den går. Tiltagende innslag av administrativ ledelse medvirker til dette. En sammenligning mellom siviløkonomer og sivilingeniører viser at tilpasningen mellom utdanning og arbeid ikke er blitt dårligere for siviløkonomer, etter som tiden har gått og de har kommet opp i ledende stillinger. Tilpasningen er derimot blitt langt dårligere for sivilingeniører som har fjernet seg fra grunnutdanningen når de har kommet i administrative stillinger.

Distriktshøgskolene har gitt bedre geografisk spredning av kompetanse

Det er tre viktige faktorer som bestemmer hvor kandidatene arbeider ti år etter eksamen. Den første er hjemstedet. Den andre er lærestedet som også kan gi tilknytning til et miljø, eventuelt til en ektefelle. Den tredje faktoren er arbeidsmarkedet, dvs. tilbudet av jobber - både mht. antallet jobber og jobbinnholdet.

Av universitetskandidatene som kom fra fylker med universiteter bodde 75 prosent i universitetsfylker ti og et halvt år etter eksamen mot bare 33 prosent av dem som kom fra andre fylker. Forskjellen viser at mange føler seg knyttet til sitt hjemsted, og drar tilbake dit etter eksamen.

Av universitetskandidater som kom fra regioner utenfor universitetsfylkene bodde 33 prosent i universitetsfylker ti og et halvt år etter eksamen. Av distriktshøgskolekandidatene, som alle hadde sin utdanning utenfor universitetsfylkene, bodde 17 prosent i universitetsfylker. Forskjellen mellom 33 og 17 prosent kan gi en indikasjon på lærestedets betydning for den senere bosettingen. Forskjellen viser også at distriktshøgskolene har virket til å spre kompetansen mer utover landet enn universitetene, til tross for at studiene ved distriktshøgskolene neppe er mindre rettet mot arbeidsmarkedet i universitetsfylkene enn studiene ved universitetene.

Det har vært nettotilflytting til Oslo og Akershus både av universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater. Av universitetskandidatene hadde 23 prosent Oslo og Akershus som hjemsted, mens 35 prosent bodde der ti og et halvt år etter eksamen. Utenfor Østlandet arbeidet om lag halvparten av universitetskandidatene innenfor undervisning og forskning, i Oslo og Akershus om lag en fjerdepart. Det har vært langt større tilbud på jobber i statsadministrasjonen og i privat virksomhet i Oslo enn i landet for øvrig, slik at høyere utdannet arbeidskraft med hjemsted i andre regioner er blitt trukket til byen.

Universitetsutdannede gifter seg helst med andre universitetsutdannede

Universitetsutdannede gifter seg helst med andre universitetsutdannede, og aller helst med personer med samme utdanning, hvis det er mulig. Dette er en konklusjon vi kan trekke av undersøkelsen. Kvinnene hadde et stort utvalg av ekteskapskandidater med universitetsutdanning å velge mellom, 87 prosent giftet seg med universitetsutdannede menn. For mennene har mulighetene vært mindre. Bare 23 prosent var gift med universitetsutdannede kvinner, 27 prosent var gift med høgskoleutdannede kvinner og de resterende 50 prosent hadde ektefeller med lavere utdanning.

Barn virker inn på kvinners, men ikke menns yrkesdeltakelse

Antall barn og barnas alder hadde liten innvirkning på mannens yrkesdeltakelse. For kvinnene hadde derimot disse forholdene en vesentlig betydning. Prosentandelen kvinner i heltidsstilling var 84 hvis det var ett barn i familien, 56 hvis det var to barn i familien og 37 prosent hvis det var tre eller flere barn i familien. Yngste barns alder hadde like stor betydning. De hjemmевærende universitetsutdannede kvinnene som besvarte vår undersøkelse hadde alle barn under 4 år.

Ektefellen til den universitetsutdannede mannen er hyppigere hjemmевærende jo lavere hennes utdanning er. Av ektefeller med universitetsutdanning var 12 prosent hjemmевærende. Av ektefeller med høgskoleutdanning var 15 prosent hjemmевærende, mens 37 prosent av ektefeller med lavere utdanning ikke var i inntektsgivende arbeid.

Ektefellen - en inspirasjonskilde eller en serviceinstitusjon

Ugifte menn kommer sjeldnere i ledende stillinger enn gifte menn. Dette er et gjennomgående trekk for alle utdanningskategorier. Ugifte kvinner kommer derimot hyppigere i ledende stillinger enn gifte.

Vi har sett om ektefellens utdanning har betydning for mennenes muligheter til å komme i ledende stillinger. En kan her tenke seg at en ektefelle med samme eller en annen universitetsutdanning kan drøfte faglige problemstillinger og være en inspirasjonskilde for mannen. På den annen side er kvinner med lavere utdanning hyppigere hjemmевærende, og kan være en serviceinstitusjon som gjør det mulig for mannen å reise mye og å arbeide overtid. Undersøkelsen viser markerte utslag i begge retninger for ulike utdanningskategorier. Mannlige realister og filologer som er gift med universitetsutdannede kvinner er langt hyppigere i ledende stillinger enn dem som er gift med

kvinner med lavere utdanning. Jurister, sivilingeniører og distrikts-høgskolekandidater som er gift med universitetsutdannede kvinner er derimot langt sjeldnere i ledende stillinger enn hvis ektefellen har lavere utdanning. For siviløkonomer og landbrukskandidater finner vi ingen klare tendenser.

Hvis begge ektefellene har universitetsutdanning, slår de seg ned i Oslo

Av gifte menn med ektefelle som har universitetsutdanning bodde 39 prosent i Oslo og Akershus ti og et halvt år etter eksamen. Andelen var 25 prosent hvis ektefellen hadde høgskole eller lavere utdanning. Forskjellen er markert for alle de store utdanningskategoriene, unntatt realistene. Vi tolker denne forskjellen som et resultat av et ønske fra begge ektefeller om å få en jobb som passer til utdanningen. Det er da nødvendig med et differensiert arbeidsmarked, som en lettest finner i Oslo. Etter hvert som kvinneandelen blant de universitetsutdannede øker, må en anta at det vil bli et tiltagende problem at to universitetsutdannede ektefeller må bo på samme sted for å få en passende jobb.

1 Bakgrunn for undersøkelsen og hvem som undersøkes

1.1 Undersøkelsens omfang og svarprosent

NAVF's utredningsinstitutt har siden 1972 foretatt undersøkelser av nye akademikere et halvt år etter eksamen. I tillegg ble det utført en undersøkelse tre år etter eksamen for vårkullet 1974. Den foreliggende undersøkelsen tar på nytt for seg vårkullet 1974, og ser på arbeidssituasjonen ti og et halvt år etter eksamen.

Universitetskandidatene er delt i 15 kategorier som det fremgår av tabell 1.1. Cand.mag. er ikke med i denne undersøkelsen, i motsetning til de tidligere undersøkelsene.

Det er bare distriktshøgskolekandidater fra 2-årige studieretninger med i undersøkelsen. Det viser seg at mange av disse etter 1974 har tatt en annen høgskole- eller universitetseksamen, som ganske sikkert har vært avgjørende for dere yrkesvalg og for deres situasjon på arbeidsmarkedet i det hele tatt. Vi finner det lite interessant å ta disse med i tabellene, fordi det da ville bli en blanding av distriktshøgskolekandidater, sykepleiere, statsvitere, sosialøkonomer m.m. Hvis ikke annet er sagt, bruker vi betegnelsen "distriktshøgskolekandidat" for alle som *ikke* har fullført en annen høgskole- eller universitetseksamen. De kan likevel ha tilleggsutdanning, f.eks. er det mange som har fullført en høyere revisoreksamen.

I forhold til antall uteksaminerte våren 1974 var det et bortfall på 88 universitetskandidater og 19 distriktshøgskolekandidater. Bortfallet skyldes at noen er døde, andre er i utlandet, og også noen i Norge har det ikke vært mulig å skaffe adresse til. Svarprosenten for universitetskandidater var 88 et halvt år etter eksamen, 82 tre år etter eksamen og altså det samme ti og et halvt år etter eksamen. For distriktshøgskolekandidatene var svarprosenten 90 et halvt år etter eksamen, 78 tre år etter eksamen og 76 ti og et halvt år etter eksamen. Vi antar

Tabell 1.1 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater uteksaminert våren 1974, antall som har mottatt vårt spørreskjema høsten 1984, antall som har besvart spørreskjemaet og svarprosent.

	Ut- eksaminert våren 1974	Antall som mottok skjema i 1984	Antall som besvarte skjemaet	Svar- prosent
UNIVERSITETS- KANDIDATER	1 220	1 132	925	82
Filologer (cand.philol.)	180	162	135	83
Filologer (mag.art.)	22	21	17	81
Realister	159	152	121	80
Jurister	128	120	92	77
Sosialøkonomer	50	48	41	85
Psykologer	39	35	30	86
Sosiologer	13	11	9	82
Statsvitere	17	16	15	94
Fagpedagoger	20	20	18	90
Veterinærer	21	18	16	89
Farmasøyter	22	17	16	94
Siviløkonomer	100	98	80	82
Sivilingeniører	207	187	146	78
Arkitekter	45	39	29	74
Landbrukskandidater	197	188	160	85
DISTRIKTSHØG- SKOLEKANDIDATER	379	360	273	76
Herav uten universitets- eller høgskoleeksamen i tillegg			202	

at reduksjonen i svarprosenten for distriktshøgskolekandidatene har sammenheng med at stadig flere har tatt en annen høgskole- eller universitetseksamen som har bestemt arbeidssituasjonen, og at spørreskjemaet derfor har passet dårlig for denne gruppen.

1.2 Kjønn og alder

Kvinnene utgjorde 15 prosent av universitetskandidatene og 20 prosent av distriktshøgskolekandidatene. Det var store variasjoner mel-

Tabell 1.2 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater. Antall menn og kvinner som har besvart spørreskjemaet, kvinneandel og gjennomsnittsalder.

	Antall menn	Antall kvinner	Kvinneandel prosent	Gjennomsnittsalder		
				Alle	Menn	Kvinner
UNIVERSITETS- KANDIDATER	786	139	15	37	37	38
Filologer (cand.philol.)	96	39	29	40	40	39
Filologer (mag.art.)	12	5	29	39	39	40
Realister	103	18	15	38	39	38
Jurister	88	4	4	38	38	36
Sosialøkonomer	40	1	2	37	37	..
Psykologer	17	13	43	39	39	39
Sosiologer	7	2	22	40	38	..
Statsvitere	14	1	7	38	38	..
Fagpedagoger	12	6	33	41	40	42
Veterinærer	14	2	13	37	37	..
Farmasøyter	2	14	88	35	..	35
Siviløkonomer	73	7	9	35	35	34
Sivilingeniører	140	6	4	36	36	35
Arkitekter	24	5	17	36	37	35
Landbrukskandidater	144	16	10	36	36	35
DISTRIKTSHØG- SKOLEKANDIDATER	161	41	20	34	34	34

lom de enkelte utdanningskategoriene. Kvinneandelen - regnet i prosent av dem som svarte - varierte fra 88 prosent for farmasøyter til 2 prosent for sosialøkonomer.

Gjennomsnittsalderen gjenspeiler studienes lengde samt hvor lang tid kandidatene har brukt på tidligere studier, militærtjeneste, omsorgsarbeid, inntektsgivende arbeid o.l. Universitetskandidatene var i gjennomsnitt 37 år i 1984, mens distriktshøgskolekandidatene var tre år yngre, 34 år.

Det er til dels store forskjeller mellom utdanningskategoriene. Yngst blant universitetskandidatene var siviløkonomer og farmasøyter med 35 år i gjennomsnitt. Sivilingeniører, landbrukskandidater og arkitekter var også relativt unge. Eldst var fagpedagogene, 41 år i

gjennomsnitt. Høy gjennomsnittsalder var det også for sosiologer, filologer og psykologer.

Gjennomsnittsalderen for kvinner var stort sett lavere enn for menn hvis vi betrakter de enkelte utdanningskategorier. Kvinnelige universitetskandidater var likevel i gjennomsnitt eldre enn mannlige, fordi en stor andel var filologer, og filologer har en høy gjennomsnittsalder.

1.3 Mange har tilleggsutdanning

Mange kandidater har tatt flere eksamener ved universiteter eller høyskoler. Tabell 1.3 gir en oversikt.

Tabell 1.3 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater med andre eksamener. I denne tabellen er alle distriktshøgskolekandidatene som har besvart vårt spørreskjema tatt med.

Annen utdanning	UNIVERSITETS- KANDIDATER	Herav				DISTRIKTS- HØGSKOLE- KANDIDATER
		Jur- ister	Siviløko- nomer	Sivil- ingeniører	Landbr.- kand.	
Lærertillegg, ped. sem.	113	0	8	18	29	0
Utvidet egen utdanning (f.eks. licentiat, dr. scient, høyere avdeling m.m.)	38	0	7	10	8	16
Utvidet egen ut- danning i utlandet (Ph.d. m.m.)	15	1	3	3	5	0
Grunnfag, mel- lomfag, 1. avde- ling m.m.	49	0	2	6	9	26
Annen utdanning på høyskolenivå.	27	2	0	8	7	30
Annen utdanning på universitets- nivå	8	0	4	1	1	41
Ingen annen høyere utdanning oppgitt	675	89	56	100	101	160
Sum	925	92	80	146	160	273

Av 925 universitetskandidater har 250 tatt andre eksamener i tillegg til den ordinære. Vi kan imidlertid ikke regne med at disse opplysningene er fullstendige. Noen kan ha vært av den mening at f.eks. et grunnfag ikke er interessant i denne forbindelsen, og har ikke tatt det med. Det har også forekommet at en kandidat har oppgitt flere typer tilleggsutdanning, og vi har bare registrert den viktigste.

Av 273 distriktshøgskolekandidater har 113 hatt tilleggsutdanning. Det er 71 med annen høgskole- eller universitetsutdanning. Disse er ikke med i de senere tabeller. Vi antar at den andre høgskole- eller universitetsutdanningen som oftest har vært avgjørende for deres yrkeskarriere, og at det derfor ville gi et forvirrende bilde å registrere dem sammen med distriktshøgskolekandidater uten slike eksamener. Utvidet egen utdanning for distriktshøgskolekandidater dreier seg ofte om høyere revisorutdanning. Disse er med i tabellene.

Når det er registrert grunnfag, mellomfag o.l. på filologer og realister, dreier det seg om fag som kommer i tillegg til de fag som inngår i fagkretsen til embetseksamen. Forholdsvis få kandidater har utvidet sin egen utdanning i utlandet, og disse er spredt på utdanningskategoriene. Bare 8 har fullført et annet universitetsstudium i tillegg til det de fullførte våren 1974. Halvparten av disse er siviløkonomer.

2 Yrkesaktivitet og arbeidsledighet

2.1 Høy yrkesaktivitet blant kvinnelige universitetskandidater

Et halvt år etter eksamen var 74 prosent av universitetskandidatene i inntektsgivende arbeid, og andelen var den samme for distriktshøgskolekandidater. Tre år etter eksamen var 94 prosent av universitetskandidatene yrkesaktive mot 90 prosent av distriktshøgskolekandidatene. Forskjellen var omtrent like stor ti og et halvt år etter eksamen da 99 prosent av universitetskandidatene var i inntektsgivende arbeid mot 95 prosent av distriktshøgskolekandidatene.

Forskjellen i yrkesaktivitet mellom universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater kan hovedsakelig tilbakeføres til stor forskjell i yrkesaktiviteten for kvinner. Riktignok er det en forskjell også for menn ved at universitetskandidatene i høyere grad var vernepliktige i 1974, mens en større andel av distriktshøgskolekandidatene studerte videre i 1977. I 1984 var forskjellen liten for menn.

Forskjellen mellom kvinner med universitetseksamen og kvinner med distriktshøgskoleeksamen økte sterkt fra 1977 til 1984. I 1977 var 91 prosent av de kvinnelige universitetskandidatene i inntektsgivende arbeid mot 83 prosent av de kvinnelige distriktshøgskolekandidatene. I 1984 var 95 prosent av universitetskandidatene og 78 prosent av distriktshøgskolekandidatene i inntektsgivende arbeid. Prosentandelen kvinner som er hjemmeværende som følge av husarbeid har vært sterkt økende for distriktshøgskolekandidatene, og kom opp i 20 prosent i 1984. For universitetskandidatene var det en nedgang i prosentandelen med husarbeid til 4 prosent. Denne nedgangen kan skyldes at det antakelig var flere kvinner med små barn i 1977 enn i 1984. Som vi skal se i kapittel 9 er det utelukkende kvinner med små barn som ikke er i inntektsgivende arbeid blant universitetskandidatene.

Distriktshøgskolekandidatene som i gjennomsnitt er 3-4 år yngre

Tabell 2.1 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter kjønn og hovedaktivitet i 1974, 1977 og 1984 (1/2, 3 og 10½ år etter eksamen).

		Inntekts- givende arbeid	Studerer videre	Arbeids- ledig	Husarbeid hjemme	Verne- plikt	Ut- landet	Annet	Sum	Antall observa- sjoner
UNIVERSITETS- KANDIDATER										
	1974	74	9	2	1	12	1	1	100	925
	1977	94	2	0	1	0	2	1	100	925
	1984	99	0	0	1	0	0	0	100	925
Menn	1974	73	9	2	0	14	1	1	100	786
	1977	95	2	0	0	0	2	1	100	786
	1984	99	1	0	0	0	0	0	100	786
Kvinner	1974	81	10	2	3	0	1	3	100	139
	1977	91	1	0	5	0	1	2	100	139
	1984	95	1	0	4	0	0	0	100	139
DISTRIKTSHØG- SKOLEKANDIDATER										
	1974	74	12	1	0	10	2	1	100	202
	1977	90	5	0	2	0	2	1	100	202
	1984	95	0	1	4	0	0	0	100	202
Menn	1974	77	9	1	0	12	1	0	100	161
	1977	91	7	0	0	1	1	0	100	161
	1984	99	0	1	0	0	0	0	100	161
Kvinner	1974	66	22	0	0	2	5	5	100	41
	1977	83	0	0	12	0	5	0	100	41
	1984	78	0	0	20	0	0	2	100	41

kan ha flere små barn i 1984 enn i 1977. Det kan derfor tenkes at prosentandelen i inntektsgivende arbeid kan øke igjen etter 1984.

Arbeidsledighet forekommer et halvt år etter eksamen. I 1974 var 3 kvinner og 12 menn arbeidsledige blant universitetskandidatene. Arbeidsledigheten var imidlertid nesten forsvunnet tre år etter eksamen, og ti og et halvt år etter eksamen var bare en universitetskandidat og en distriktshøgskolekandidat arbeidsledige.

Av universitetskandidatene var 18 menn og 2 kvinner i utlandet tre år. Vi vet ikke om de studerte eller arbeidet. Det må bemerkes at kandidater som befant seg i utlandet ti og et halvt år etter eksamen *ikke* er med i undersøkelsen. Det er rimelig å tro at mange av dem som vi ikke fikk adresser til var i utlandet.

Tabell V.2.1 (i tabellvedlegget) viser forskjeller mellom de største utdanningskategoriene. Bare menn er med i tabellen. Et halvt år og tre år etter eksamen var det til dels store forskjeller i yrkesaktiviteten. Ti og et halvt år etter eksamen var det liten forskjell, fordi nesten alle var i inntektsgivende arbeid.

Blant cand.philol., siviløkonomer og landbrukskandidater var det mange som studerte videre et halvt år etter eksamen. Det kan bl.a. dreie seg om pedagogisk utdanning, og for siviløkonomene om høyere avdeling ved Norges Handelshøyskole. Av siviløkonomene var 7 prosent fremdeles opptatt med studier tre år etter eksamen.

Det var flest arbeidsledige blant sivilingeniørene et halvt år etter eksamen, 4 av 145. En merker seg også at relativt flest siviløkonomer var i utlandet 3 år etter eksamen, 4 av 80. Tallet kan gjerne være større. De som var i utlandet tre år etter eksamen og ikke er kommet tilbake, er ikke med i vår undersøkelse.

2.2 Flest midlertidige stillinger i den offentlige sektoren

Prosentandelen av de *yrkesaktive* som er i fast arbeid øker med tidsavstanden fra eksamen. Et halvt år etter eksamen hadde 65 prosent av universitetskandidatene fast stilling. Tre år etter eksamen var 84 prosent i fast arbeid og ti og et halvt år etter eksamen var prosentandelen 95. Det var flere distriktshøgskolekandidater enn universitetskandidater som hadde fast stilling både et halvt og tre år etter eksamen. Ti og et halvt år etter eksamen var andelen universitetskandidater med fast stilling like høy (Tabell V.2.2 i tabellvedlegget).

En vesentlig lavere andel av kvinnene enn av mennene arbeidet i faste stillinger. Av universitetskandidatene var 96 prosent av menne-

ne og 90 prosent av kvinnene i fast stilling ti og et halvt år etter eksamen.

Tallene som viser prosentandelen i fast arbeid er ikke helt riktige, fordi det også blant dem som selv mener de har arbeid helt uten samsvar med utdanningen, vil være noen som er i fast stilling.

Prosentandelen i stillinger helt uten samsvar med utdanningen går jevnt nedover ettersom tiden går fra eksamen. For universitetskandidatene reduseres den fra 3 prosent et halvt år etter eksamen til 1 prosent ti og et halvt år etter eksamen. Av distriktshøgskolekandidatene hadde 6 prosent arbeid helt uten samsvar med utdanningen et halvt år etter eksamen, og denne andelen gikk ned til 3 prosent ti og et halvt år etter eksamen.

Tabell V.2.3 i tabellvedlegget viser at en stor andel av filologene og realistene har vært i midlertidige stillinger i hele perioden etter

Tabell 2.2 Universitetskandidater fordelt på næringssektorer og stillingstyper (fast eller midlertidig stilling) i 1974, 1977 og 1984 (1/2, 3 og 10 1/2 år etter eksamen).

UNIVERSITETS- KANDIDATER	Arbeid				Sum	Antall observa- sjoner
	Fast	Midlertidig		Uten samsvar med utdanning		
		Over 6 mnd.	Under 6 mnd.			
<i>1974</i>						
Undervisning og forskning	47	42	10	1	100	305
Offentlig virksomhet	75	19	4	2	100	178
Privat virksomhet	84	7	4	5	100	203
<i>1977</i>						
Undervisning og forskning	74	25	1	0	100	376
Offentlig virksomhet	89	11	0	0	100	239
Privat virksomhet	93	2	0	5	100	253
<i>1984</i>						
Undervisning og forskning	93	6	1	0	100	328
Offentlig virksomhet	96	3	0	1	100	228
Privat virksomhet	97	1	1	1	100	355

eksamen, mens nesten alle jurister og siviløkonomer har hatt faste stillinger.

Forklaringen på at mange kvinner, mange filologer og realister har midlertidige stillinger finner vi i tabell 2.2. Midlertidige stillinger forekommer i undervisning og forskning i langt høyere grad enn i andre sektorer. Det er også flere midlertidige stillinger i offentlig virksomhet enn i privat virksomhet, både et halvt år og ti og et halvt år etter eksamen. Dette forklarer ikke hele forskjellen mellom menn og kvinner. Av cand.philol. var 15 prosent av kvinnene og 4 prosent av mennene i midlertidige stillinger i 1984. Flere menn enn kvinner blant filologene arbeidet i undervisning og forskning.

Derimot var det flere i privat virksomhet som jobbet i stillinger som var helt uten samsvar med utdanningen et halvt og tre år etter eksamen. Ti og et halvt år etter eksamen var prosentandelen som jobbet i slike stillinger redusert til under en i alle tre sektorer.

3 Stor mobilitet mellom næringssektorer

3.1 Definisjon av næringssektorer

Kandidatenes fordeling på næringssektorer vil ha en sentral plass i de fleste sammenhenger i denne undersøkelsen. Ved bestemmelsen av næringssektorene har en benyttet prinsippene fra Statistisk Sentralbyrå: Standard for næringsgruppering. Det er valgt en gruppering på 16 sektorer for 1974, 1977 og 1984. For 1984 er det i tillegg benyttet en gruppering på 32 sektorer. Denne er brukt i vedleggstabell V.3.1 og viser mer detaljert hva de 16 sektorene inneholder.

I tillegg til de nevnte to grupperinger har vi også en 3-delt gruppering, hvor en har delt kandidatene på undervisning og forskning, offentlig virksomhet og privat virksomhet. Denne grupperingen går på tvers av de to første. Tabell V.3.1 i vedlegget viser hvilke næringssektorer som er oppdelt på offentlig og privat virksomhet.

Undervisning og forskning omfatter universiteter, skoler og forskningsinstitutter, biblioteker og museer. Det kan forekomme noen private institusjoner blant disse, men den overveiende delen vil være knyttet til den offentlige sektoren. *Offentlig virksomhet* omfatter kandidater som er lønnet av stat eller kommune og som ikke går inn under undervisning og forskning. Foretak hvor staten har aksjemajoriteten er tatt med under privat virksomhet. Det gjelder bl.a. A/S Norsk Jernverk og Statoil. NSB og Televerket er derimot regnet som offentlig virksomhet.

3.2 Utdanningskategoriers fordeling på næringssektorer i 1984

Tabell V.3.2 i tabellvedlegget viser hvordan kandidater fra de enkelte utdanningskategorier fordelte seg på 16 sektorer i 1984. Nesten 80 prosent av cand.philol. var i skolen mot under halvparten av realiste-

ne. Realistene arbeider også ofte i forskningsinstitutter, og nesten 12 prosent var i industrien.

Over 40 prosent av juristene var privatpraktiserende ti og et halvt år etter eksamen. Hver fjerde jurist var i statsadministrasjonen, og dette var en større andel enn for noen av de øvrige utdanningskategoriene. Hver femte sosialøkonom arbeidet i statsadministrasjonen, mens en nesten like stor andel var i kommunal og fylkeskommunal administrasjon. For øvrig merker vi oss at hver fjerde sosialøkonom var i handel m.m. og bank og forsikring.

Siviløkonomene var spredt på mange sektorer, hvorav bank og forsikring var den viktigste. Her arbeidet hver femte siviløkonom, mens hver sjettede var i industri, hver åttende i forretningsmessig tjenesteyting og hver tiende i handel m.m. Nesten like mange arbeidet innenfor oljeutvinning m.m., hvor siviløkonomene hadde en sterk posisjon. Sivilingeniørene var også spredt på mange sektorer, men hver fjerde var likevel i industri og hver femte arbeidet i forretningsmessig tjenesteyting. Vi merker oss også at hver tiende sivilingeniør var ved forskningsinstitutter.

Landbrukskandidatene sprer seg også på mange sektorer, men hadde en viss konsentrasjon om statlig, kommunal og fylkeskommunal administrasjon, som tilsammen sysselsatte hver tredje landbrukskandidat. Ganske mange var også i skolen, 14 prosent, og det var over 10 prosent både i jordbruk m.m. og industri.

3.3 Store endringer i fordelingen på næringssektorer fra 1977 til 1984

Tallene for 1984 gir et øyeblikksbilde av en situasjon som har endret seg og som sannsynligvis vil endre seg raskt. En stor andel av kandidatene fra vårkullet 1974 har flyttet mellom næringssektorene. Fordelingen på næringssektorer var en helt annen i 1974 og 1977 enn i 1984. Den vil antakelig også endre seg de nærmeste årene.

I en viss utstrekning dreier det seg om en ordinær del av yrkeskarrieren. Det har f.eks. vært vanlig at noen av stipendiatene og de vitenskapelige assistentene som har arbeidet ved universitetene i den første perioden etter eksamen senere har gått over til andre sektorer av arbeidslivet. Det har også vært vanlig at jurister har arbeidet i offentlig forvaltning de første årene etter eksamen, og senere etablert seg som privatpraktiserende.

Sammenligner vi med Utredningsinstituttets tidligere yrkesundersøkelser, ser det imidlertid ut til at slike overganger har skjedd langt

hyppigere for vårkullet 1974 enn for tidligere kull. Prosentandelen som arbeider ved universiteter er redusert sterkt i perioden - fra 15,3 prosent i 1974 til 10,1 prosent i 1977 og 4,7 prosent i 1984. Ellers er hovedinntrykket at endringene for universitetskandidatene var forholdsvis små i perioden 1974/1977, mens det har vært flere mobile i perioden 1977/1984.

I perioden 1977/1984 har i første rekke universitetene og statsadministrasjonen mistet mange av sine kandidater. Andelen som arbeider ved forskningsinstitutter har også blitt vesentlig redusert. Den sektoren som i første rekke har økt sin andel av kandidatene er forretnings-

3.1 Yrkesaktive universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt på 16 næringssektoren i 1974, 1977 og 1984 (1/2, 3 og 10 1/2 år etter eksamen).

	UNIVERSITETS- KANDIDATER			DISTRIKTHØGSKOLE- KANDIDATER		
	1974	1977	1984	1974	1977	1984
Universiteter	15,3	10,1	4,7	0,7	1,7	0,0
Forskningsinstitutter m.m.	6,9	8,6	6,3	2,0	0,0	2,1
Skoler	22,3	24,5	25,0	2,7	1,7	3,7
Statsadministrasjonen	17,2	17,1	12,3	6,7	8,8	8,9
Kommuneadministrasjonen m.m.	3,8	6,1	6,8	8,7	10,5	9,4
Helsevesen	4,8	3,2	5,0	2,0	3,3	2,6
Industri	8,9	9,8	10,4	18,0	14,9	11,5
Oljeutvinning m.m.	0,7	0,7	2,6	4,7	6,6	7,3
Bygg og anlegg	1,6	0,9	0,1	1,3	1,1	2,6
Samferdsel	1,5	1,8	1,8	8,7	8,8	6,8
Handel m.m.	2,6	2,6	3,2	10,0	6,1	5,2
Bank og forsikring	2,2	2,6	3,8	2,7	3,3	2,6
Forretningsmessig tjenesteyting	7,3	7,8	12,4	26,0	24,3	28,8
Organisasjoner	1,7	2,2	2,1	4,7	6,6	4,2
Jordbruk m.m.	1,9	0,9	2,2	0,7	1,1	2,1
Annet	1,3	0,8	1,2	0,7	1,1	2,1
Sum	100,0	99,7	99,9	100,3	99,9	99,9
Antall observasjoner	686	868	911	150	181	191

messig tjenesteyting. Ellers fremgår det av tabell 3.1 at også oljeutvinning m.m., helsevesen, jordbruk m.m. og bank og forsikring har økt sine andeler av universitetskandidatene betraktelig fra 1977 til 1984.

Årsaken til økningen innenfor jordbruk m.m. er at mange landbrukskandidater har blitt gårdbrukere ti og et halvt år etter eksamen. Dette skyldes antakelig at noen foreldre har kommet opp i en alder hvor det er naturlig å overlate gården til den neste generasjonen.

For distriktshøgskolekandidatene har også økningen i andelen som arbeider i forretningsmessig tjenesteyting vært stor i perioden 1977/1984. Denne sektoren sysselsatte 24,3 prosent av distriktshøgskolekandidatene i 1977, og andelen økte til 28,8 prosent i 1984. For distriktshøgskolekandidatene er det imidlertid ikke de samme sektorene som har avgitt kandidater som for universitetskandidatene. Prosentandelen som arbeider i industri har gått sterkest ned. Ellers har nedgangen vært størst for samferdsel og organisasjoner.

Tabell 3.2 viser fordelingen av universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater på tre sektorer. Her viser det seg at det har vært en økning i prosentandelen universitetskandidater som arbeider i privat virksomhet fra 1977 til 1984. I 1977 arbeidet 29 prosent i privat virksomhet. Denne andelen økte til 39 prosent i 1984. For distriktshøgskolekandidatene har det vært en annen utvikling. Prosentandelen i privat virksomhet ble redusert fra 72 prosent i 1977 til 69 prosent i 1984.

Tabell 3.2 Yrkesaktive universitets- og distriktshøgskolekandidater fordelt på 3 næringssektorer i 1974, 1977 og 1984 (½, 3 og 10½ år etter eksamen).

	UNIVERSITETS- KANDIDATER			DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER		
	1974	1977	1984	1974	1977	1984
Undervisning og forskning	44	43	36	5	3	6
Offentlig virksomhet	26	28	25	18	24	25
Privat virksomhet	30	29	39	77	73	69
Sum	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	686	868	911	150	181	191

Tabell 3.3 Yrkesaktive universitetskandidater fordelt på utdanningskategori og 3 næringssektorer i 1977 og 1984.

	Undervisning og forskning		Offentlig virksomhet		Privat virksomhet	
	1977	1984	1977	1984	1977	1984
UNIVERSITETS- KANDIDATER	43	36	28	25	29	39
Herav:						
Filologer (cand.philol.)	90	87	7	9	3	4
Realister	79	65	9	11	12	24
Jurister	4	6	69	29	27	65
Sosialøkonomer	26	22	59	46	15	32
Siviløkonomer	14	8	29	19	57	73
Sivilingeniører	34	21	15	21	51	58
Landbrukskandidater	30	22	35	35	35	43

Tabell 3.3 viser de enkelte utdanningskategoriers fordeling på næringssektor i 1977 og 1984. Den viser den sterke økningen i prosentandelen som arbeider i privat virksomhet fra 1977 til 1984.

Endringene er imidlertid ikke like store for alle utdanningskategorier. Prosentandelen jurister i privat virksomhet økte fra 27 prosent i 1977 til 65 prosent i 1984. Det har tradisjonelt vært en viss overgang av jurister fra den offentlige sektoren til privat praksis. Vi merker oss videre at prosentandelen sosialøkonomer i privat virksomhet også er mer enn fordoblet - fra 15 til 32 prosent. For realistene er også andelen fordoblet - fra 12 til 24 prosent. Siviløkonomenes andel i privat virksomhet har også økt fra et høyt utgangspunkt, 57 prosent i 1977 til 73 prosent i 1984. Også for farmasøyter, veterinærer, landbrukskandidater og sivilingeniører har sysselsettingen i privat virksomhet økt.

Tabell V.3.3 i tabellvedlegget viser at endringene er ulike for kandidater med ulike fag innenfor samme utdanningskategori. Prosentandelen av realister med geo-fag, kjemiske fag og informatikk i privat virksomhet har økt sterkt, mens den har holdt seg på samme nivå for realister med matematiske fag, fysiske fag og biofag.

Blant sivilingeniørene har det bare vært en vesentlig økning i andelen i privat virksomhet for kandidater med metallurgi, teknisk fysikk m.m. en gruppe som også inkluderer kandidater med allmennlinjens databehandling.

Blant landbrukskandidatene har det vært sterkest økning i andelen i privat virksomhet for jordskifte kandidatene, meieriingeniørene og silvlagronomer med landbruksøkonomi.

Andelen distriktshøgskolekandidater med økonomisk-administrative linjer i privat virksomhet er nesten uforandret. For alle de øvrige linjene har utviklingen gått i retning av nedgang i sysselsettingen i privat virksomhet. Det samme gjelder for enkelte samfunnsvitenskapelige studier - statsvitenskap, sosiologi og psykologi.

Hvis vi ser nærmere på hvilke utdanningskategorier som har økt sin andel i privat virksomhet, vil vi finne at det oftest dreier seg om kategorier med større eller mindre innslag av teknikk eller økonomi/administrasjon.

Distriktshøgskolekandidater *uten* økonomisk-administrative linjer var i høy grad ansatt i privat virksomhet i 1977, mens andelen var blitt mindre i 1984. Vi kan ha en hypotese om årsaken til dette. Fler-tallet av disse linjene gir kunnskaper som er best tilpasset den offentlige sektoren. Til tross for dette arbeidet mange i privat virksomhet i 1977. Det er mulig at dette skyldes at de ikke hadde vært i stand til å skaffe seg jobb i den offentlige sektoren, og derfor tok jobber i privat virksomhet som 2. valg. Senere har mulighetene til å komme inn i offentlig virksomhet bedret seg, kanskje fordi distriktshøgskolekandidatenes kompetanse har blitt bedre kjent, kanskje fordi deres fagfelt har blitt utviklet i den offentlige sektoren, eller fordi det har blitt bedre plass til dem i den offentlige sektoren som følge av at kandidater med tradisjonell utdanning har gått over i den private sektoren. En bekreftelse på at hypotesen er riktig kan være at en stor andel av distriktshøgskolekandidatene uten økonomisk-administrative eller data-behandlingslinjer har svart at utdanningen deres passer dårlig eller mindre bra til jobben. Det er også ganske mange som svarer at de har arbeid som er helt uten samsvar med utdanningen.

3.4 Mer om mobilitet fra offentlig til privat sektor

Vi har vist endringer i fordelingen på næringssektorer fra 1977 til 1984, og skal nå se nærmere på overgangene mellom sektorer. Tabell 3.4 viser i hvilke næringssektorer universitetskandidatene arbeidet i 1977 og 1984, samt mobiliteten mellom sektorene. Av universitetskandidatene har 45 gått fra privat virksomhet til de andre sektorene i tiden fra 1977 til 1984, mens 125 har gått den motsatte veien. I tillegg har 24 kandidater som ikke var i inntektsgivende arbeid i 1977 gått inn i privat virksomhet i 1984. Av universitetskandidatene fra vårkul-

let 1974 som besvarte vårt spørreskjema var 253 i privat virksomhet i 1977. I 1984 var tallet 355. Nykommerne til privat virksomhet kom omtrent like ofte fra offentlig virksomhet som fra undervisning og forskning.

Offentlig virksomhet har avgitt mange kandidater til privat virksomhet, men har samtidig nettotilgang fra undervisning og forskning. Nedgangen i tallet på universitetskandidater blir derfor liten fra 1977 til 1984. Undervisning og forskning har "tapt" kandidater både til privat og offentlig virksomhet, slik at antallet kandidater fra vårkullet 1974 ble vesentlig redusert i perioden.

Tabell 3.4 Mobilitet mellom næringssektorer fra 1977 til 1984 for universitetskandidater.

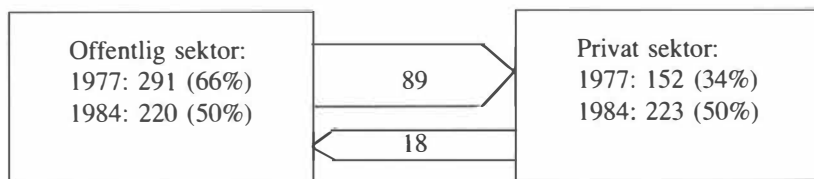
	Sum 1977	Underv. og forskn.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Ikke i arbeid i 1984
Undervisning og forskning	376	268	42	61	5
Offentlig virksomhet	239	21	149	64	5
Privat virksomhet	253	17	28	206	2
Ikke i arbeid i 1977	57	22	9	24	2
Sum 1984	925	328	228	355	14

Den grove grupperingen med 3 næringssektorer skjuler noen viktige detaljer. Tabell V.3.4 viser at nedgangen i kandidattallet for sektoren "undervisning og forskning" utelukkende faller på universiteter og forskningsinstitutter. Skolene har faktisk fått like mange kandidater fra andre sektorer som de har avgitt til andre sektorer. Antallet kandidater i skolen fra vårkullet 1974 har likevel økt, fordi mange som ikke var i inntektsgivende arbeid i 1977 begynte i denne sektoren i perioden 1977/1984.

Det har vært stor nettoavgang også fra statsadministrasjonen, likeledes fra bygg og anlegg. Det arbeidet 8 universitetskandidater fra vårkullet i 1974 i bygg og anlegg i 1977. Av disse er én tilbake i 1984 og det er ikke kommet til noen nye.

Det er størst tilvekst for forretningsmessig tjenesteyting, men også helsevesen, oljeutvinning m.m., bank og forsikring og jordbruk m.m. har hatt en vesentlig nettotilgang fra andre sektorer.

Tabell V.3.5 i tabellvedlegget viser mobiliteten mellom tre næringssektorer fra 1977 til 1984 for realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer og sivilingeniører. Disse fem utdanningskategoriene står for storparten av mobiliteten fra den offentlige til den private sektoren. Figur 3.1 viser kandidater fra disse utdanningskategoriene som var i inntektsgivende arbeid både i 1977 og 1984. Av disse var 1 av 3 i privat virksomhet i 1977. I 1984 var halvparten i privat virksomhet.

Figur 3.1 Realister, jurister, sosialøkonomer og sivilingeniører som var yrkesaktive både i 1977 og 1984. Mobilitet mellom offentlig og privat sektor fra våren 1977 til høsten 1984.

Tabell V.3.5 i tabellvedlegget viser at realister og sivilingeniører som er gått over til privat virksomhet nesten utelukkende kommer fra universiteter og forskningsinstitutter. Juristene derimot kommer nesten utelukkende fra offentlig virksomhet. Sosialøkonomer og siviløkonomer som har gått til privat virksomhet kommer både fra offentlig virksomhet og fra undervisning og forskning.

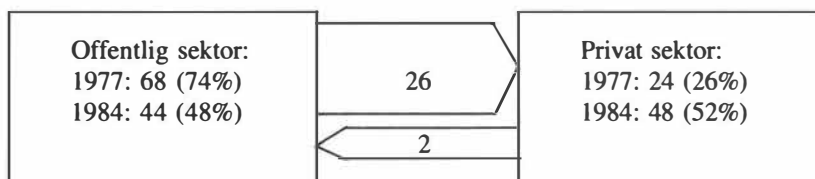
3.5 De "beste" går til privat virksomhet

I undersøkelsen er kandidatene fra hver utdanningskategori inndelt i fire kvartiler etter eksamenskarakter. Den fjerdedelen som har de beste karakterene tilhører 1. kvartil, og den fjerdedelen som har de svakeste karakterene tilhører 4. kvartil. Det foreligger karakterer for nesten alle jurister, realister, sosialøkonomer og siviløkonomer og for 60 prosent av sivilingeniørene.

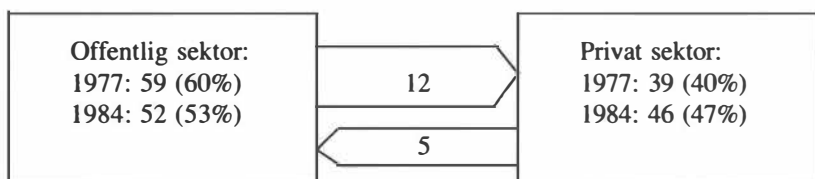
Figur 3.2 viser at mobiliteten fra offentlig sektor (undervisning og forskning og offentlig virksomhet) til privat sektor var atskillig større for kandidater med gode karakterer enn for kandidater med svake karakterer. Av 92 kandidater med beste karakterer arbeidet 68, dvs. tre av fire, i den offentlige sektoren i 1977. I 1984 var 44 i den offentlige sektoren, dvs. under halvparten. Over halvparten av kandidatene med de svakeste karakterene var i offentlig sektor i 1984.

Eksamenskarakterer

1. kvartil

4. kvartil

Figur 3.2 Realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer og sivilingeniører som var i inntektsgivende arbeid både i 1977 og 1984 og som det foreligger karakterer for. Mobilitet mellom den offentlige og den private sektoren for kandidater med beste karakterer (1. kvartil) og svakeste karakterer (4. kvartil) fra våren 1977 til høsten 1984.

I 1977 arbeidet 26 prosent av kandidater med beste karakter i privat sektor. I 1984 var andelen 52 prosent. I 1977 var 40 prosent av kandidater med svakeste karakterer i privat sektor, mens andelen var 47 prosent i 1984.

Resultatene av overgangene er vist i tabell 3.5. Prosentandelen med karakterer i 1. kvartil har økt fra 20 til 26 prosent for privat virksomhet. Den er redusert fra 35 til 31 prosent for undervisning og forskning, og fra 17 til 13 prosent for offentlig virksomhet.

I 1977 tilhørte hver fjerde kandidat i offentlig virksomhet den svakeste karaktergruppen. I 1984 var hver tredje fra den svakeste gruppen. For privat virksomhet var forholdet det motsatte. Hver tredje var fra den svakeste karaktergruppen i 1977 mot hver fjerde i 1984.

Mobiliteten har hatt forskjellig virkning på karakternivået for utdanningskategoriene. Det er flest *jurister* som har gått fra den offentlige til den private sektoren i perioden 1977/1984. Disse har hatt karakterer godt over gjennomsnittet, og resultatet er at prosentandelen jurister fra 1. kvartil i offentlig virksomhet ble redusert fra 24 i 1977

Tabell 3.5 Prosentandel realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer og sivilingeniører som er i 1. og 4. kvartil på karakterskalaen (1. kvartil er den beste fjerdepart, 4. kvartil er den svakeste fjerdeparten) i undervisning og forskning, offentlig virksomhet og privat virksomhet i 1977 og 1984.

	Karakterer 1. kvartil					
	Undervisning og forskning		Offentlig virksomhet		Privat virksomhet	
	1977	1984	1977	1984	1977	1984
Realister	29	28	0	8	21	30
Jurister	(50)	(40)	24	15	17	24
Sosialøkonomer	50	(56)	13	16	(33)	15
Siviløkonomer	(38)	(60)	6	8	24	25
Sivilingeniører	44	22	14	11	15	31
Sum	35	31	17	13	20	26

	Karakterer 4. kvartil					
	Undervisning og forskning		Offentlig virksomhet		Privat virksomhet	
	1977	1984	1977	1984	1977	1984
Realister	22	21	40	50	36	22
Jurister	(25)	(20)	24	35	38	24
Sosialøkonomer	10	(0)	26	37	(33)	23
Siviløkonomer	(0)	(20)	25	17	34	27
Sivilingeniører	22	33	29	32	27	21
Sum	20	21	26	34	33	24

til 15 i 1984, mens karakternivået ble sterkt forbedret i privat virksomhet.

Realistene som har gått fra den offentlige til den private sektoren har også karakterer langt bedre enn gjennomsnittet. Prosentandelen realister fra 1. karakterkvartil i privat virksomhet har økt fra 21 prosent i 1977 til 30 prosent i 1984. Karakternivået var i 1984 like høyt i privat virksomhet som i undervisning og forskning. Dette betyr likevel ikke at realistenes karakternivå i undervisning og forskning ble vesentlig redusert, fordi storparten av realistene fremdeles arbeider i undervisning og forskning.

Prosentandelen *sivilingeniører* som har gått fra den offentlige til den private sektoren er mindre enn for de fire andre utdanningskategoriene som er med i tabell 3.5. De overgangene som har funnet sted, har likevel ført til mer dramatiske endringer i karakternivået enn for de andre. Privat virksomhet har nesten utelukkende rekruttert sivilingeniører med de beste karakterer fra undervisning og forskning. Resultatet har blitt at prosentandelen som tilhører beste karakterkvartil har økt fra 15 til 31 i privat virksomhet, mens den er redusert fra 44 til 22 i undervisning og forskning. I 1977 var karakternivået i undervisning og forskning langt bedre enn i privat virksomhet for vårkullet 1974. I 1984 var forholdet det motsatte.

For *sosialøkonomer* og *siviløkonomer* viser tallene noen motstridende tendenser. De bygger også på få observasjoner, slik at vi ikke vil trekke noen konklusjoner når det gjelder endringer i karakternivået.

3.6 Kvinner arbeider i den offentlige sektoren

Menn og kvinner fordeler seg svært ulikt på næringssektorer. Av universitetskandidatene var 42 prosent menn og 21 prosent kvinner i privat virksomhet i 1984. For distriktshøgskolekandidatene var forskjellen noe mindre.

Tabell 3.6 Yrkesaktive universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt på 3 næringssektorer, kjønn og utdanningskategorier i 1984.

	Menn			Kvinner		
	Underv. og forskn.	Offentlig virksomhet	Privat virksomhet	Underv. og forskn.	Offentlig virksomhet	Privat virksomhet
UNIVERSITETSKANDIDATER	34	24	42	49	30	21
Herav:						
Filologer (cand.philol.)	91	6	3	77	15	8
Realister	64	11	25	76	12	12
Landbrukskandidater	23	33	44	14	57	29
DISTRIKTS- HØGSKOLE- KANDIDATER	5	23	72	9	35	56

Kvinneandelen i undervisning og forskning var 20 prosent, i offentlig virksomhet 18 prosent og i privat virksomhet 8 prosent for universitetskandidater i 1984.

Den lave andelen kvinner i privat virksomhet skyldes delvis at kvinner hyppigere tar utdanning som fører til den offentlige sektoren, delvis at de sjeldnere arbeider i den private sektoren enn menn med samme utdanning.

Tabell 3.7 viser at den store mobiliteten fra offentlig til privat sektor hovedsakelig er forårsaket av menn. Andelen kvinner i privat virksomhet har riktignok også økt fra 1977 til 1984, men i langt mindre grad.

Det er få kvinner i de utdanningskategoriene som har forårsaket den store mobiliteten mellom næringssektorer (realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer og sivilingeniører). Farmasøytene utgjør en forholdsvis stor andel av kvinnene i privat virksomhet (8 av 28 i 1984), og disse har ikke et tilsvarende overgangsmønster.

3.7 Konsekvenser av mobiliteten

Ekspansjonen i antallet jobber som passer for universitetskandidater har vært atskillig større i privat enn i offentlig sektor i perioden 1977/1984. Hvis vi fortsatt holder oss til gruppene realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer og sivilingeniører, finner vi at andelen nyuteksaminerte som har begynt i den private sektoren har økt fra 30 prosent i 1977 til 39 prosent i 1984. Dette viser NAVF's utredningsinstitutt's årlige undersøkelser av arbeidsmarkedet et halvt år etter eksamen. Hvis de eldre kullene hadde vært mindre mobile, ville

Tabell 3.7 Yrkesaktive universitetskandidater fordelt på kjønn og 3 næringssektoren i 1974, 1977 og 1984 (1/2, 3 og 10 1/2 år etter eksamen).

	Menn			Kvinner		
	Underv. og forskn.	Offentlig virksomhet	Privat virksomhet	Underv. og forskn.	Offentlig virksomhet	Privat virksomhet
UNIVERSITETS-						
KANDIDATER						
1974	43	26	31	53	25	22
1977	41	28	31	54	28	18
1984	34	24	42	49	30	21

en større andel av de nyuteksaminerte sannsynligvis ha måttet søke til privat virksomhet.

Mobiliteten til vårkullet 1974 kan tyde på at tilbudene fra den private sektoren blir stadig mer attraktive. Storparten av kandidatene fra de forannevnte fem gruppene var i fast stilling i 1977, og var sikret en jobb i den offentlige sektoren hvis de ønsket å fortsette der.

Mobiliteten har neppe ført til noen generell mangel på universitetskandidater i den offentlige sektoren. Den kan ha ført til mangel på enkelte utdanningskategorier eller på kandidater med bestemte fagområder. Det har imidlertid ikke vært like lett for alle nyuteksaminerte å få jobb like etter eksamen, slik at det som oftest vil være noen søkere til jobber som ikke er spesialiserte i den offentlige sektoren.

Hvis det er riktig at avkastningen av en kandidat er lavest de første årene av yrkeskarrieren, har det vært gunstig for den private sektoren at kandidatene har fått sin opplærings- eller tilpasningsperiode i den offentlige sektoren for deretter å gå over til den private sektoren. Fra et bedriftsøkonomisk synspunkt kan dette være hensiktsmessig. Sett fra den offentlige sektorens side er det derimot betenkelig at de erfarne kandidatene forsvinner, selv om det skulle være god tilgang på nye rekrutter. Kandidatenes kompetanse omfatter både utdanningen og den erfaring de har fått i arbeidslivet.

Karakternivået for universitetskandidater fra vårkullet 1974 som var sysselsatt i undervisning og forskning og offentlig virksomhet har gått ned fra 1977 til 1984. Det har gått sterkt opp i privat virksomhet som følge av at det fortrinnsvis er kandidater med gode karakterer som har gått over til privat virksomhet. I 1977 var karakternivået i offentlig og privat virksomhet omtrent like høyt, mens det var vesentlig høyere i undervisning og forskning. Nivået i privat virksomhet har nærmet seg nivået i undervisning og forskning fram til 1984, mens det har gått tilbake i offentlig virksomhet.

Vi vet ikke hvor representativt vårkullet 1974 er for universitetskandidater generelt. Det ville være av interesse å følge opp senere kull. Betydningen av et høyt karakternivå er usikkert. Vi skal komme tilbake til dette i kapittel 4. Det er også mulig at betydningen kan variere med næringssektor. Det kan tenkes at et høyt karakternivå har større betydning for jobber i undervisning og forskning enn i privat virksomhet.

For realister fra vårkullet 1974 er karakternivået i privat virksomhet og undervisning og forskning omtrent like høyt. For sivilingeniører er det høyere i privat virksomhet enn i undervisning og forskning. Vi

kan ikke se bort fra at kandidater med de nest beste karakterene kan komme til å overta grunnforskningen og undervisningen ved skoler og universiteter også for andre utdanningskategorier.

Et forhold som kan sinke denne utviklingen er at stadig flere kvinner blir uteksaminert fra universitetene. Kvinneandelen blant studentene øker også for tidligere sterkt mannsdominerte studier som sivilingeniørstudiene. Etter som kvinner sjeldnere går til den private sektoren, vil undervisning og forskning kunne tilføres kvinnelig arbeidskraft med et høyt karakternivå.

4 Noen kommer i ledende stillinger

4.1 Definisjon av stillingstyper

I kapittel 3 grupperte vi kandidatene etter næringssektor - som er en gruppering på grunnlag av produksjonen på arbeidsstedet. I kapittel 4 skal vi foreta en gruppering på grunnlag av stilling. Denne grupperingen må bli grov eller enkel, fordi vi kommer fort ned på små tall når vi begynner å dele opp på utdanningskategorier, næringer etc.

Vi vil i vår stillingsgruppering hovedsakelig operere med fem stillingsgrupper. Et hovedskille går mellom *lønnsmottakere* og *selvstendige næringsdrivende*. For lønnsmottakerne lar vi et hovedskille gå mellom *ledere* og *andre lønnsmottakere*. I mange sammenhenger skiller personer i undervisningsstillinger seg så klart fra andre lønnsmottakere at vi har skilt ut *lærere* som en egen gruppe. Vi får da følgende gruppering:

Lønnsmottakere Ledere

Lærere

Andre lønnsmottakere

Selvstendige næringsdrivende Profesjonelle yrkesutøvere

Andre selvstendige

Selvstendige næringsdrivende er delt i to grupper som viser seg å være svært forskjellige på enkelte områder. Den ene har vi kalt profesjonelle yrkesutøvere. Den omfatter selvstendige i yrker hvor det kreves en bestemt utdanning. Her kommer bl.a. veterinærer, arkitekter og advokater. Andre selvstendige vil være ledere av foretak av varierende størrelse, mens de profesjonelle yrkesutøvere vil arbeide alene eller i forholdsvis små enheter, selv om det forekommer unntak.

Som *ledere* har vi *definert* rektorer og undervisningsinspektører, professorer og personer i ledende administrative stillinger i undervisning og forskning, byråsjefer og personer i stillinger på samme eller høyere lønnstrinn i offentlig virksomhet. I privat virksomhet er perso-

ner med "sjef" i tittelen stort sett regnet som ledere. Det er for alle tre sektorene benyttet et visst skjønn, slik at disse kriteriene ikke er benyttet konsekvent.

4.2 Mange ledere i privat virksomhet

Med de definisjoner som er benyttet i undersøkelsen er 28 prosent av universitetskandidatene ledere. Andelen ledere er lavest i undervisning og forskning, - 11 prosent. Den er langt høyere i offentlig virksomhet 31 prosent - og høyest i privat virksomhet - 42 prosent. I privat virksomhet er dessuten 26 prosent selvstendige næringsdrivende. Disse er også i ledende stillinger, men det kan ofte dreie seg om bedrifter med en eller to sysselsatte. Av lønsmottakerne i privat virksomhet utgjør lederne 56 prosent.

Tabell 4.1 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter næringssektorer (3 sektorer) og stilling 10½ år etter eksamen.

UNIVERSITETS- KANDIDATER	Undervis- ning og forskning	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Sum
Ledere	11,0	30,7	41,7	27,9
Andre lønsmottakere	22,0	69,3	32,1	37,8
Lærere	67,1			24,1
Profesjonelle yrkesutøvere			14,6	5,7
Andre selvstendige			11,5	4,5
Sum	100,1	100,0	99,9	100,0
Antall observasjoner	328	228	355	911

DISTRIKTSHØG- SKOLEKANDIDATER	Undervis- ning og forskning	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Sum
Ledere	9,1	6,4	28,6	22,0
Andre lønsmottakere	54,5	93,6	57,1	66,0
Lærere	36,4			2,1
Profesjonelle yrkesutøvere			3,8	2,6
Andre selvstendige			10,5	7,3
Sum	100,0	100,0	100,0	100,0
Antall observasjoner	11	47	133	191

Tabell 4.1 viser hvordan kandidatene fordeler seg på stillinger i de tre næringssektorene.

Av distriktshøgskolekandidatene er 22 prosent ledere til tross for at de er 3 år yngre enn universitetskandidatene i gjennomsnitt. Dette henger sammen med at en stor andel av distriktshøgskolekandidatene arbeider i privat virksomhet. For kandidater fra økonomisk-administrative linjer er for øvrig prosentandelen ledere 29, altså høyere enn for universitetskandidatene sett under ett.

Siviløkonomene var oftere kommet i ledende stillinger enn andre. Ti og et halvt år etter eksamen var 58 prosent ledere. Av de øvrige var det flest ledere blant sosialøkonomene, 46 prosent. Hvis vi slår sammen ledere og selvstendige næringsdrivende, var hele 78 prosent av juristene i slike stillinger, mens andelen var 66 prosent for siviløkonomer.

Lavest andel som var ledere eller selvstendige næringsdrivende finner vi for cand.philol., 9 prosent. Prosentandelen i disse stillings-

Tabell 4.2 Universitetskandidater fordelt etter utdanningskategori og stilling i 1984 (10½ år etter eksamen).

	Lønnsinntakere			Selvstendige		Sum
	Ledere	Andre	Lærere	Profesj.	Andre	
UNIVERSITETS-						
KANDIDATER	28	38	24	6	4	100
Filologer (cand.philol.)	7	15	76		2	100
Filologer (mag.art.)	24	41	29		6	100
Realister	27	25	47		1	100
Jurister	40	21	1	38		100
Sosialøkonomer	46	42	12			100
Psykologer	7	83	3	7		100
Sosiologer	44	44	11			99
Statsvitere	40	40	13		7	100
Fagpedagoger	17	55	28			100
Veterinærer	13	27	13	40	7	100
Farmasøyter	7	67	13		13	100
Siviløkonomer	58	31	3		8	100
Sivilingeniører	37	49	8		6	100
Arkitekter	7	62	3	28		100
Landbrukskandidater	23	52	15	1	9	100

gruppene var også lav for psykologer og fagpedagoger. Årsaken er at de oftest arbeider i undervisning og forskning samt helsevesen hvor andelen ledere er lav.

4.3 Ledere må arbeide i heltidsstillinger

Av 59 deltidsansatte universitetskandidater som er med i undersøkelsen er bare 2 i ledende stillinger. Dette forteller at mulighetene for å bli leder reduseres sterkt hvis en av en eller annen grunn ikke har heltidsstilling. En merker seg for øvrig at mange av de deltidsansatte var lærere.

Tabell 4.3 Universitetskandidater fordelt på stillingsgruppe og arbeidets omfang (heltid/deltid) 10½ år etter eksamen.

UNIVERSITETSKANDIDATER		
som arbeidet i stillinger på	heltid	deltid
Ledere	30	3
Lærere	37	56
Andre lønnsinntakere	23	34
Profesjonelle yrkesutøvere	6	5
Andre selvstendige	4	2
Sum	100	100
Antall observasjoner	844	59

4.4 Kvinner blir sjelden ledere

Av mennene var 31 prosent i ledende stillinger ti og et halvt år etter eksamen mot 10 prosent av kvinnene. Den store forskjellen skyldes flere forhold. Kvinnene kommer fra utdanningskategorier hvor forholdsvis få går til privat virksomhet. De går sjeldnere til privat virksomhet enn menn fra samme utdanningskategori. De arbeider forholdsvis hyppig i deltidsstillinger, og dette reduserer mulighetene til å bli leder. Selv om en kontrollerer for disse forskjellene vil det imidlertid være ulikheter.

Forskjellen er minst i undervisning og forskning, hvor 12 prosent av mennene og 8 prosent av kvinnene er ledere. I offentlig virksomhet er 35 prosent av mennene og 10 prosent av kvinnene i ledende stillinger. I privat virksomhet er andelen 44 prosent for menn og 14 prosent for kvinner. I denne sektoren er for øvrig 26 prosent av mennene og 25 prosent av kvinnene selvstendige næringsdrivende.

Tabell 4.4 Universitetskandidater fordelt på kjønn, 3 næringssektorer og stillingsgrupper 10½ år etter eksamen.

UNIVERSITETS- KANDIDATER	Menn			Kvinner		
	Underv. og forsk. n.	Offent- lig virk- somhet	Privat virk- somhet	Underv. og forsk. n.	Offent- lig virk- somhet	Privat virk- somhet
Ledere	12	35	44	8	10	14
Lærere	67			69		
Andre lønnsuttakere	21	65	30	23	90	61
Profesjonelle yrkes- utøvere			15			11
Andre selvstendige			11			14
Sum	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	264	188	327	64	40	28

4.5 Gode karakterer gir ikke automatisk suksess i arbeidslivet

Gode karakterer er et tegn eller bevis på suksess i studiene. Avansement kan være tegn på suksess i arbeidslivet. Hvis suksess i studiene fører til suksess i arbeidslivet, vil vi forvente at kandidater med gode karakterer hyppigere har oppnådd ledende stillinger i arbeidslivet.

For å analysere sammenhengen mellom karakterer og lederstillinger har vi delt kandidatene i fire kvartiler etter eksamenskarakterene. Den beste fjerdedelen tilhører 1. kvartil, og den fjerdedelen som har de svakeste karakterene tilhører 4. kvartil.

Hvis vi sammenholder eksamenskarakterene med hvem som har ledende stillinger, finner vi nokså overraskende at sjansen til å finne en i ledende stilling er størst hvis en leter blant dem med svakest karakter, eller i hvert fall karakter i 4. kvartil.

Hvis vi ser på kandidater med universitetseksamen og oppgitte karakterer, finner vi at 22 prosent av lederne har karakterer i 1. kvartil (de beste) mot 25 prosent for de underordnede. Av lærerne tilhører 27 prosent 1. kvartil. Selvstendige næringsdrivende deler seg i to klart atskilte grupper. De profesjonelle yrkesutøverne har karakterer godt over gjennomsnittet, 34 prosent tilhører 1. kvartil. Av de andre selvstendige er bare 12 prosent fra 1. kvartil.

Av kandidatene fra 1. kvartil var 26 prosent i ledende stillinger. Fra 2. kvartil var 29 prosent ledere, fra 3. kvartil 31 prosent og fra 4. kvartil var andelen 32 prosent.

Vi vet at andelen ledere er langt høyere i privat virksomhet enn i offentlig virksomhet og undervisning og forskning. Dette kan virke inn på totalsummen. Tabell 4.5 viser prosentandelen ledere fra 1. og 4. kvartil i de tre sektorene. For offentlig virksomhet og undervisning og forskning var det ingen klare sammenhenger mellom prosentandelen i lederstillinger og karakterer. I privat virksomhet var 41 prosent fra 1. kvartil ledere mot 54 prosent fra 4. kvartil. En vesentlig høyere andel med svake karakterer ble med andre ord ledere. For profesjonelle yrkesutøvere var forholdet det motsatte. Av kandidatene fra 1.

Tabell 4.5 Universitetskandidater fordelt etter 3 næringssektorer, stillingsgrupper i 1984 (10½ år etter eksamen) og karakterer (1. kvartil er den beste fjerdeparten av karakterene, 4. kvartil er den svakeste fjerdeparten).

UNIVERSITETSKANDIDATER med oppgitte karakterer	Sum Kvartil			
	1.	2.	3.	4.
Ledere	26	29	31	32
Lærere	31	31	22	30
Andre lønnsinntakere	32	28	37	32
Profesjonelle yrkesutøvere	10	8	7	4
Andre selvstendige	1	4	3	2
Sum	100	100	100	100
Antall observasjoner	155	157	148	162

	Undervisning og forskning Kvartil		Offentlig virksomhet Kvartil		Privat virksomhet Kvartil	
	1.	4.	1.	4.	1.	4.
Ledere	10	8	37	37	41	54
Lærere	67	82				
Andre lønnsinntakere	23	10	63	63	29	28
Profesjonelle yrkesutøvere					27	13
Andre selvstendige					3	5
Sum	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	72	60	24	48	59	54

kvartil i privat virksomhet var 27 prosent profesjonelle yrkesutøvere mot bare 13 prosent fra 4. kvartil.

Tabell 4.6 viser at sjansen til å finne kandidater i lederstillinger er størst hvis en leter blant dem med svakest karakterer både for menn og kvinner.

Tabell 4.6 Universitetskandidater fordelt etter kjønn, stilling i 1984 (10½ år etter eksamen) og karakterer (1. kvartil er den beste fjerdepart av karakterene, 4. kvartil er den svakeste fjerdeparten).

UNIVERSITETS- KANDIDATER med oppgitte karakterer	Menn				Kvinner			
	Kvartil				Kvartil			
	1.	2.	3.	4.	1.	2.	3.	4.
Ledere	29	32	37	35	9	10	7	13
Lærere	28	27	20	29	45	52	28	39
Andre lønsmottakere	30	27	31	30	41	33	61	44
Profesjonelle yrkes- utøvere	11	9	9	4	5	5	0	0
Andre selvstendige	2	5	3	2	0	0	4	4
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	134	136	121	140	22	21	29	25

Vi skal se på enkelte utdanningskategorier om det kan være forskjeller mellom disse. Vi får her raskt problemer med små tall, og har derfor bare tatt med 4 kategorier i tabell 4.7.

For realistene er det ingen sammenhenger mellom karakterer og lederstillinger. Siviløkonomer med gode karakterer har hyppigere lederstillinger enn dem med svake karakterer. Det motsatte gjelder for sivilingeniører og jurister.

For juristene er sammenhengen klar. Av jurister fra 1. kvartil var 20 prosent i lederstillinger, og denne andelen øker jevnt til 63 prosent for dem som hadde svakest karakter. Dette kan synes overraskende med tanke på at det neppe er noen annen utdanning hvor det legges så stor vekt på karakterene som for juristene. Vi ser imidlertid av tabellen at de privatpraktiserende juristene utgjør et motstykke. Av jurister fra 1. kvartil er 60 prosent privatpraktiserende, og denne andelen synker til 12 prosent for 4. kvartil. Tallene for juristene gjør store utslag i tallene for alle universitetskandidater med karakterer. Når juristene er

Tabell 4.7 Realister, jurister, siviløkonomer og sivilingeniører fordelt etter karakterer (1. kvartil er den beste fjerdeparten av karakterne, 4. kvartil er den svakeste fjerdeparten) og stilling 10½ år etter eksamen.

	Realister		Jurister		Siviløkonomer		Sivilingeniører	
	Kvartiler 1.	Kvartiler 4.	Kvartiler 1.	Kvartiler 4.	Kvartiler 1.	Kvartiler 4.	Kvartiler 1.	Kvartiler 4.
Ledere	27	25	20	63	82	59	29	36
Lærere	53	54	5	0	6	0	0	18
Andre lønnskuttakere	20	21	15	25	12	23	62	46
Profesjonelle yrkesutøvere			60	12				
Andre selvstendige					0	18	9	0
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	30	28	20	24	17	17	21	22

med i tallene (tabell 4.5), finner vi at sjansen til å være i ledende stillinger er størst hvis karakterene er svake. Hvis juristene holdes utenfor, finner vi ingen forskjeller.

Undersøkelsen gir ikke grunnlag for å trekke generelle konklusjoner om sammenhenger mellom gode karakterer og sjanser til å oppnå lederstillinger. Dette er ikke et uvesentlig funn, fordi vi startet analysen med en forventning om at suksess i studiene - målt i karakterer - førte til suksess i arbeidslivet - målt i lederstillinger. Vi har konstatert at slike sammenhenger eksisterer bare i liten grad. Kanskje er årsaken at lederstillinger ikke måler suksess i arbeidslivet? Kanskje er det helt andre forhold enn forskjeller i kunnskaper fra studiene som bestemmer hvem som blir ledere?

5 Lønn som fortjent?

5.1 Definisjon av lønn

Vi har spurt om ordinær månedslønn (brutto) fra hovedarbeidsgiver (eksklusive ekstrainntekter). For de offentlig ansatte har vi bedt om at lønnstrinn oppgis. Dette betyr at vi får bare lønnsmottakere med i våre oversikter. Selvstendige næringsdrivende faller utenfor.

For lønnsmottakere får vi bare med ordinær lønn. Overtidstillegg og andre ekstrainntekter faller utenfor. Likeledes vil såkalte "frynsegoder" som f.eks. bilgodtgjørelse, fri telefon og lave lånerenter falle utenfor. Det forekommer en del tilfeller av doble stillinger. Vi har i slike tilfeller beregnet lønnen ut fra den antatt viktigste stillingen.

For deltidsansatte har vi regnet lønnen om til heltidslønn. For de offentlig ansatte har vi brukt opplysningene om lønnstrinn som grunnlag, og for de øvrige en opplysning om hvor stor andel deltidsstillingen utgjør i prosent av en heltidsstilling.

Lønnsspørsmålet er godt besvart. Av lønnsmottakerne blant universitetskandidater har 97 prosent svart og blant distriktshøgskolekandidatene 98 prosent.

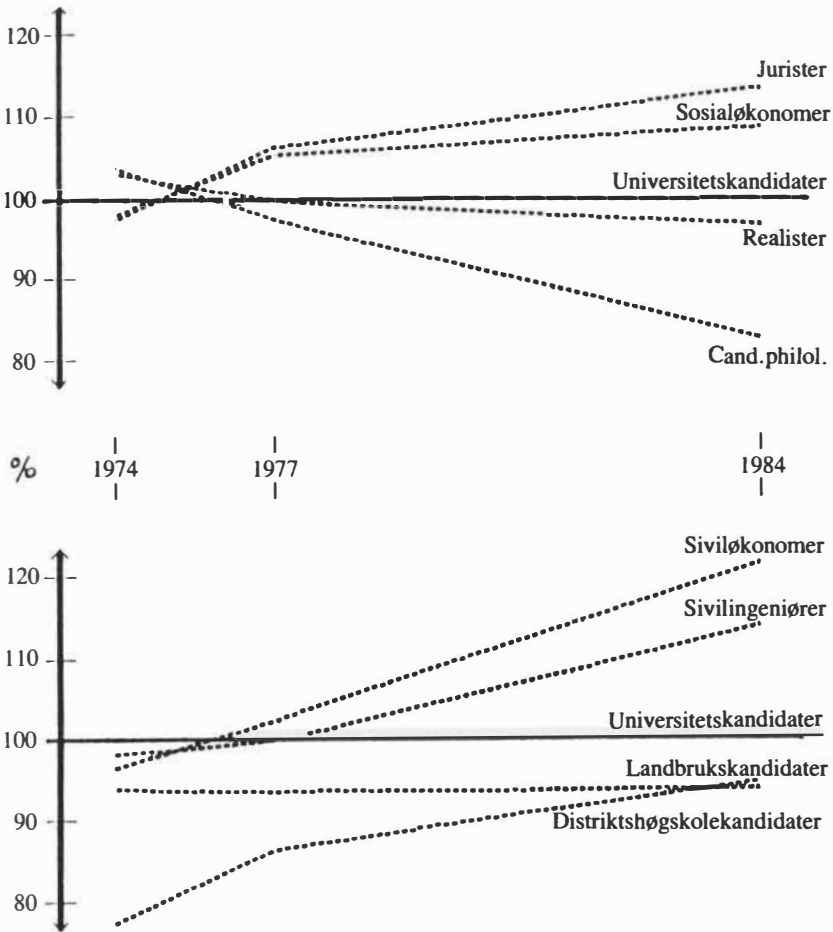
5.2 Lønnsutviklingen for vårkullet 1974

I undersøkelsen av vårkullet 1974 et halvt år og tre år etter eksamen ble det beregnet en brutto gjennomsnittlig månedslønn fra hovedarbeidsgiver på samme måte som ti og et halvt år etter eksamen. I de to tidligere undersøkelsene ble deltidsansatte holdt utenfor beregningene i motsetning til den siste. Dette betyr neppe noe vesentlig for vår analyse av lønnsutviklingen.

Figur 5.1 viser at lønnsforholdene for de ulike utdanningskategoriene har utviklet seg svært ulikt. Et halvt år etter eksamen var gjennomsnittslønnen for cand.philol. og cand.real. over gjennomsnittet for alle universitetskandidater med høyere grad. Ti og et halvt år etter eksamen var lønnen lavere enn for gjennomsnittet av alle kandidate-

ne, og for cand.philol. lavest av alle utdanningskategoriene som er med i undersøkelsen.

For siviløkonomer og sivilingeniører finner vi den motsatte utviklingen. De startet med en gjennomsnittslønn under gjennomsnittet for alle universitetskandidatene et halvt år etter eksamen. Ti år etter eksamen hadde de en lønn som var vesentlig over gjennomsnittet.

Figur 5.1 Gjennomsnittlig brutto månedslønn (fra hovedarbeidsgiver) for utvalgte utdanningskategorier ½ år, 3 år og 10½ år etter eksamen. Gjennomsnittslønn for alle universitetskandidatene som er med i undersøkelsen = 100.

Jurister og sosialøkonomer startet også under gjennomsnittet, men hadde lønn godt over gjennomsnittet i 1984. Landbrukskandidatene har i hele perioden hatt en lønn som er 6-7 prosent under gjennomsnittet for alle universitetskandidater.

Det er forholdsvis små forskjeller på begynnerlønnene. Ti og et halvt år etter eksamen var forskjellene langt større. Siviløkonomene var da kommet opp i en gjennomsnittslønn på kr 18 560, som var bortimot 50 prosent høyere enn for filologene som befant seg på den andre enden av lønnsstigen. Sivilingeniører og jurister hadde ellers høyest ordinær månedslønn (brutto) fra hovedarbeidsgiver. Hvis vi hadde spurt om *inntekter* og *ikke lønn*, ville juristene ha gått til topps. Vi har ikke spurt om inntekter for selvstendige næringsdrivende, men ganske mange har likevel oppgitt disse. Inntektsopplysningene indikerer at inntektene for selvstendige næringsdrivende er vesentlig høyere enn for lønsmottakere i privat virksomhet. Prosentandelen selvstendige næringsdrivende er særlig høy for jurister og veterinærer, slik at disse ville ha forbedret sin posisjon vesentlig hvis det hadde dreiet seg om inntekter og ikke lønn.

Lønnsutviklingen for distriktshøgskolekandidatene er bemerkelsesverdig. I 1974 var de fremdeles lite kjent på arbeidsmarkedet, og deres lønn et halvt år etter eksamen lå 23 prosent under gjennomsnittslønnen til universitetskandidater med høyere grads eksamen. Tre år etter eksamen var lønnen 14 prosent under gjennomsnittet, mens den var bare 5 prosent under gjennomsnittet ti og et halvt år etter eksamen. En bør her merke seg at distriktshøgskolekandidatene er 3 år yngre enn universitetskandidatene, slik at de sannsynligvis vil være oppe på samme lønnsnivå når de er like gamle.

Lønnsituasjonen for nye distriktshøgskolekandidater har også forbedret seg raskt etter hvert som de har etablert seg på arbeidsmarkedet. I 1974 lå som nevnt distriktshøgskolekandidatenes gjennomsnittslønn 23 prosent under gjennomsnittslønnen for universitetskandidater et halvt år etter eksamen. I 1983 var den bare 14 prosent under gjennomsnittet ifølge NAVF's utredningsinstituttets undersøkelse av arbeidsmarkedet et halvt år etter eksamen.

5.3 Kort utdanning gir god lønn, lang utdanning gir dårlig lønn

Gjennomsnittsalderen for distriktshøgskolekandidater som er med i undersøkelsen var 34 år mot 37 år for universitetskandidater. Hvis vi tar den kortere utdanningstiden i betraktning, vil distriktshøgskole-

Tabell 5.1 Gjennomsnittlig ordinær månedslønn (brutto) fra hovedarbeidsgiver (eksklusive ekstrainntekter) for universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater ½, 3 og 10½ år etter eksamen. For 1974 og 1977 er bare kandidater i heltidsstilling med i beregningene. For 1984 er lønnen for deltidsansatte omregnet til heltidslønn.

Gjennomsnittlig månedslønn	½ år etter eksamen nov. 1974	3 år etter eksamen mai 1977	10½ år etter eksamen nov. 1984
UNIVERSITETS-			
KANDIDATER	4 590	6 950	15 270
Filologer (cand.philol.)	4 750	6 770	12 660
Filologer (mag.art.)	4 490	7 480	13 210
Realister	4 720	6 940	14 790
Jurister	4 480	7 390	17 320
Sosialøkonomer	4 500	7 340	16 670
Psykologer	4 280	6 500	13 280
Sosiologer	4 270	6 730	13 010
Statsvitere	4 940	7 670	15 600
Fagpedagoger	5 280	7 620	13 640
Veterinærer	6 040	8 710	14 230
Farmasøyter	4 850	6 470	14 130
Siviløkonomer	4 450	7 120	18 560
Sivilingeniører	4 500	6 930	17 410
Arkitekter	4 580	6 410	14 540
Landbrukskandidater	4 300	6 500	14 340
DISTRIKTSHØGSKOLE-			
KANDIDATER	3 540	6 000	14 450

kandidatene kanskje få en høyere livsinntekt enn universitetskandidatene.

Distriktshøgskolekandidater som senere har tatt en annen høgskole- eller universitetsutdanning tjente kr 13 200 pr. mnd., mens de som avsluttet med eksamen fra distriktshøgskolen tjente kr 14 450. Investering i lengre utdanning har i dette tilfellet gitt et negativt utbytte ut fra økonomiske betraktninger.

Siviløkonomene med sin gjennomsnittsalder på 35 år var yngst av universitetskandidatene, men hadde den høyeste lønnen. Sivilinge-

njørene som hadde en gjennomsnittsalder på 36 år hadde nest høyest lønn.

Gjennomsnittsalderen var høyest for fagpedagoger, sosiologer, psykologer og filologer. For fagpedagoger var gjennomsnittsalderen 41 år og for cand.philol. 40 år. Alle disse hadde en gjennomsnittslønn som lå vesentlig under gjennomsnittet. Mens siviløkonom- og sivilingeniørstudiene hører til de korteste, hører pedagogikk-, sosiologi-, psykologi- og filologistudiene til de lengste, livsinntektene for disse kategoriene vil bli vesentlig lavere enn for siviløkonomer og sivilingeniører. Dette betyr også at kandidater med de laveste lønningene også får den høyeste studie gjelden.

5.4 De høye lønningene er i privat virksomhet

Vi har konstatert at det er store lønnsforskjeller mellom utdanningskategorier. Korte studier gir ofte større utbytte i form av lønn enn lange. En nærmere analyse viser at forskjellene stort sett kan tilbakeføres til en faktor - prosentandelen som arbeider i den private sektoren. En rangering av utdanningskategoriene etter prosentandelen som arbeider i privat virksomhet er også langt på vei en rangering etter lønn.

I 1984 var gjennomsnittslønnen i privat virksomhet kr 19 090 pr. mnd. for universitetskandidater. Det er 45 prosent høyere enn for dem som arbeidet i undervisning og forskning, kr 13 170, og 37 prosent høyere enn for offentlig virksomhet, kr 13 970.

Distriktshøgskolekandidatene tjente kr 15 920 i den private sektoren, kr 11 780 i undervisning og forskning og kr 11 520 i offentlig virksomhet. Lønnsforskjellen mellom privat og offentlig sektor var altså av omtrent samme størrelsesorden som for universitetskandidatene.

Sivilingeniører, jurister og siviløkonomer har litt høyere gjennomsnittslønn enn de øvrige innenfor undervisning og forskning. For jurister og siviløkonomer skyldes dette at en stor andel er i lederstillinger. For sivilingeniørene er årsaken at en stor andel arbeider i forskningsinstitutter. Gjennomsnittslønnen for universitetskandidater er kr 14 800 i forskningsinstitutter m.m., kr 12 940 ved universiteter og kr 12 790 ved skoler.

Innenfor offentlig virksomhet er forskjellene små. I kommunal og fylkeskommunal administrasjon er gjennomsnittslønnen kr 14 450 for universitetskandidater. Den er kr 14 130 i sentraladministrasjonen og kr 12 850 i statens ytre etater. Siviløkonomer, sosialøkonomer, jurister og sivilingeniører har en noe høyere gjennomsnittslønn enn de øv-

Tabell 5.2 Gjennomsnittslønn for universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater i undervisning og forskning, offentlig virksomhet og privat virksomhet.

	Undervisning og forskning		Offentlig virksomhet		Privat virksomhet	
	Gjennomsnittslønn	Antall observ.	Gjennomsnittslønn	Antall observ.	Gjennomsnittslønn	Antall observ.
UNIVERSITETS-						
KANDIDATER	13 170	318	13 970	222	19 090	251
Herav						
Filologer (cand.philol.)	12 650	113	13 150	12	19 090	251
Realister	13 050	75	14 230	12	20 060	26
Jurister	14 040	5	14 770	26	20 910	23
Sosialøkonomer	13 630	9	15 250	18	21 090	12
Siviløkonomer	14 320	6	15 480	15	19 990	50
Sivilingeniører	14 480	31	14 550	29	19 860	71
Landbrukskandidater	12 850	33	12 890	53	16 980	48
DISTRIKTS-						
HØGSKOLE-						
KANDIDATER	11 780	11	11 520	46	15 920	112

rike. En forholdsvis stor andel siviløkonomer, sosialøkonomer og sivilingeniører arbeider i kommunal- og fylkeskommunal administrasjon med høyere lønnsnivå. Dessuten er en stor andel av jurister, sosialøkonomer og siviløkonomer i ledende stillinger.

Både realister, jurister og sosialøkonomer tjener bedre enn sivilingeniører og siviløkonomer i den private sektoren. At siviløkonomer og sivilingeniører totalt har den høyeste gjennomsnittslønnen, skyldes altså ikke at de har høyest lønn innenfor den enkelte sektor. Årsaken er at en større andel arbeider i privat virksomhet.

Innenfor privat virksomhet finner vi også lønnsforskjeller. Oljeutvinning m.m. er på topp med kr 21 590 i gjennomsnittslønn for universitetskandidater. I forretningsmessig tjenesteyting er lønnen kr 19 810, i industri kr 19 120, i handel m.m. kr 17 440 og i samferdsel kr 17 420. I bank og forsikring er gjennomsnittslønnen kr 18 530. Denne kan imidlertid deles opp i en offentlig del hvor lønnen er kr 16 340 og en privat del hvor lønnen er kr 19 070.

I en spesiell gruppering har vi skilt ut oljerelatert og EDB-relatert virksomhet fra resten av den private virksomheten. Det er forbundet med problemer å gruppere virksomheten på denne måten, slik at re-

Tabell 5.3 Gjennomsnittlig månedslønn (brutto fra hovedarbeidsgiver) for oljelatert og EDB-relatert virksomhet innenfor privat virksomhet.

	Oljelatert virksomhet		EDB-relatert virksomhet		Privat virksomhet for øvrig	
	Gjennoms. lønn	Antall observ.	Gjennoms. lønn	Antall observ.	Gjennoms. lønn	Antall observ.
Universitets-kandidater	20 910	37	20 930	19	18 450	195
Distriktshøgskole-kandidater	20 010	22	15 580	14	14 790	76

sultatene må tas med store forbehold. Som tabell 5.3 viser er lønnen i oljelatert og EDB-relatert virksomhet vesentlig høyere enn i privat virksomhet for øvrig.

Hvis vi fordeler de enkelte utdanningskategoriene på hovedfag/linje/avdeling, finner vi store forskjeller som skyldes at andelen som arbeider i privat virksomhet varierer. Blant landbrukskandidatene tjener meieriingeniørene mest (100 prosent i privat virksomhet), forstkandidatene tjener minst, og har lavest andel i privat virksomhet (22 prosent). Sivilingeniørene med maskinteknikk tjener mest, og har høyest andel i privat virksomhet (80 prosent). Av realistene har informatikerne høyest lønn, og har høyest andel i privat virksomhet (71 prosent), matematikerne har lavest lønn (ingen i privat virksomhet). Det er svært få filologer i privat virksomhet. Forskjellen i lønn er derfor liten for filologer med ulike hovedfag (tabell V.5.2).

Blant distriktshøgskolekandidatene har kandidater som vi har gruppert under naturvern, naturvitenskap og tekniske fag høyest lønn. Kandidater med økonomisk-administrative fag og databehandling og systemarbeid har nesten like høy lønn. Minst tjener kandidater som vi har gruppert under offentlig administrasjon, organisasjon, velferd og andre samfunnsfag. Høyest prosentandel i privat virksomhet har økonomisk-administrative fag (83 prosent) mens andelen er lavest for offentlig administrasjon, organisasjon, velferd og andre samfunnsfag (26 prosent).

5.5 Underordnede i privat virksomhet tjener mer enn ledere i offentlig virksomhet

Innenfor henholdsvis undervisning og forskning, offentlig virksomhet og privat virksomhet var det klare lønnsforskjeller mellom ledere og

Tabell 5.4 Gjennomsnittlig månedsløn (brutto fra hovedarbeidsgiver) for ledere og andre lønsmottakere i undervisning og forskning, offentlig virksomhet og privat virksomhet.

	Undervisning og forskning		Offentlig virksomhet		Privat virksomhet	
	Ledere	Ikke-ledere	Ledere	Ikke-ledere	Ledere	Ikke-ledere
UNIVERSITETS-KANDIDATER	15 210	12 050	15 880	13 100	20 400	17 280
Herav						
Filologer						
(cand.philol.)	14 260	12 530	15 300	12 950
Realister	14 840	12 770	16 850	13 360	21 010	17 910
Jurister	15 300	13 200	15 890	12 990	20 720	21 330
Sosialøkonomer	16 600	13 260	16 280	13 970	21 430	20 420
Siviløkonomer	16 650	13 160	16 630	14 710	20 200	19 330
Sivilingeniører	16 800	14 320	15 920	13 440	21 000	18 530
Landbruks-kandidater	13 850	12 780	14 780	12 500	19 310	14 640

andre lønsmottakere. For offentlig virksomhet har en hovedsakelig brukt lønnstrinn for å skille ut ledende stillinger, og forskjellene er derfor innebygget i metoden.

Innenfor hver av de tre sektorene er forskjellen mellom ledere og underordnede omlag kr 3 000. Oppsiktsvekkende er det at lederlønningene i den offentlige sektoren er lavere enn lønnen for underordnede i den private sektoren.

For jurister, sosialøkonomer og siviløkonomer er lønnsforskjellene mellom ledere og ikke-ledere liten i den private sektoren. Underordnede jurister tjener til og med mer enn overordnede. Dette kan bety at vår definisjon av ledere ikke er god for den private sektoren, men det er også mulig at jurister i rådgivende stabsfunksjoner blir spesielt høyt verdsatt.

5.6 Ingen sammenheng mellom karakterer og lønn

Vi har sett om gode karakterer for vårkullet 1974 har ført til høye lønninger. Siviløkonomer og sivilingeniører med gode karakterer har litt høyere lønn enn de med svakere karakterer. Dette vil kunne tilbakeføres til at siviløkonomer med gode karakterer hyppigere er i le-

derstillinger enn andre, mens sivilingeniører med gode karakterer hyppigere arbeider i privat virksomhet enn andre. Forøvrig er det ingen sammenheng mellom karakter og lønn. Dette er ingen overraskelse når vi vet at kandidatene med de beste karakterene arbeider i undervisning og forskning hvor lønnen er lavest. De med de nest beste karakterene arbeider i privat virksomhet hvor lønnen er klart høyest, mens de med de svakeste karakterene var i offentlig virksomhet med en lønn som var litt høyere enn i undervisning og forskning. Til sammen gir dette ingen klare tendenser. I tillegg var det slik at lederne ikke hadde bedre karakterer enn andre slik at vi heller ikke kan forvente å finne sammenheng mellom karakterer og lønn innenfor den enkelte sektoren.

5.7 Bedre timelønn i heltidsstillinger enn i deltidstillinger

Gjennomsnittslønnen for heltidsansatte var kr 15 410 mot kr 13 200 for deltidansatte. Lønnen til deltidansatte er her regnet om til lønn for hele månedsverk. Forskjellen kan delvis forklares ved at deltidansatte ofte er lærere, og disse har lav gjennomsnittslønn.

Antallet menn i deltidstilling er mindre enn antallet kvinner, henholdsvis 18 og 31. Deltidsansatte menn har lavere lønn enn deltidansatte kvinner, kr 13 050 mot kr 13 290. Det er stor forskjell på lønnen til heltidsansatte og deltidansatte menn, mens det er liten forskjell for kvinner. Kvinner i heltidsstilling tjente kr 13 560 mot kr 13 290 for dem i deltidstilling.

5.8 Høyere lønn for menn enn for kvinner

Gjennomsnittslønnen ti og et halvt år etter eksamen var kr 15 580 for universitetsutdannede menn med høyere grad, mens den var kr 13 490 for kvinner. Forskjellen er større for distriktshøgskolekandidatene, hvor lønnen var kr 15 080 for menn og 11 420 for kvinner.

Det kan være overraskende at universitetsutdannede menn bare tjener 15 prosent mer enn kvinner. De har i høyere grad enn kvinner gått til utdanninger som gir god lønn. De arbeider oftere i privat sektor med høy lønn, og er også langt hyppigere i ledende stillinger, noe som også gir bedre lønn.

Som et tankeeksperiment kan vi tenke oss at kvinnelige universitetskandidater hadde valgt de *samme utdanninger* som menn, men hadde fått "kvinnelønn", dvs. de hadde tjent det samme som kvinner med den valgte utdanningen. I så fall ville månedslønnen for kvinner ha økt til kr 14 490.

Hvis vi tenker oss at kvinnene hadde sin nåværende utdanning og lønn, men hadde gått til *privat virksomhet* i samme utstrekning som menn med samme utdanning, ville lønnen ha blitt kr 14 000.

Hvis vi tenker oss at utdanning og valg av næringssektor hadde vært uendret, men kvinnene hadde hatt *ledende stillinger* i samme utstrekning som menn innenfor de enkelte næringssektorer, ville lønnen blitt kr 13 830. Det at kvinner ikke får eller ønsker å få ledende stillinger betyr altså forholdsvis lite for lønnsnivået. Det som teller mest er å velge utdanninger som fører til den private sektoren, og å søke til den private sektoren.

Ulike "valg" av utdanning, næringssektor og stilling kan tilsynelatende forklare det meste av lønnsforskjellen mellom universitetsutdannede menn og kvinner. Vi vet imidlertid ikke hva som hadde skjedd hvis kvinnene hadde foretatt de samme "valg" som mennene. Det kan tenkes at den økende lønnsforskjellen mellom den offentlige og den private sektoren er mulig, fordi den private sektoren ikke er åpen for kvinner i samme grad som for menn. Det er også mulig at kvinner fortrinnsvis sammenligner seg med andre kvinner og med menn i den offentlige sektoren, og *ikke* med menn i den private sektoren. De vil da ha lettere enn menn for å akseptere lønnsforskjellen mellom sektorene. Kvinnene utgjør en stadig større andel av kandidatene. Hvis de fortsetter å gå til den offentlige sektoren i samme grad som nå, må det forventes en økende forskjell i lønningene mellom den offentlige og den private sektoren. For utdanningskategorier hvor det er få kvinner vil det kunne bli nødvendig å innarbeide særordninger for å gjøre den offentlige sektoren mer attraktiv for menn.

5.9 Konsekvenser av en økende lønnsforskjell

Vi har konstatert at det er store lønnsforskjeller mellom utdanningskategorier, og også mellom hovedfag, avdelinger eller linjer. Korte studier gir også et større utbytte i form av lønn enn de lange. En nærmere analyse viser at forskjellene stort sett kan tilbakeføres til en faktor - prosentandelen som arbeider i den private sektoren. Rangeringen av utdanningskategorier etter lønn er også langt på vei en rangering etter prosentandelen som arbeider i privat virksomhet.

Den store mobiliteten fra den offentlige sektoren til den private for kandidater som var i fast stilling i den offentlige sektoren i 1977 kan ikke forklares av stabile lønnsforskjeller i perioden 1977-1984, men av en sterk økende lønnsforskjell. Vår viten om denne økende lønnsforskjellen er lite presis, fordi vi må bygge på resultater med ulike

grupperinger og definisjoner. Vi skal likevel trekke fram tall fra et par av Utretningsinstituttets tidligere rapporter.

En undersøkelse av artianerkullene fra 1946, 1951, 1958 og 1963 (NAVF's utredningsinstitutt: Melding 1983:5: Yrkeskarriere og samfunnsengasjement) viste at gjennomsnittslønnen for universitetskandidater fra artianerkullet 1958 var mellom 20 og 25 prosent høyere i privat enn i offentlig sektor i 1977, mens TIÅRSUNDERSØKELSEN viste at gjennomsnittslønnen var 41 prosent høyere i 1984. Tallene er ikke helt sammenlignbare, fordi 1958-kullet antakelig var et par år eldre i gjennomsnitt. Undersøkelsene omfattet ikke helt de samme utdanningskategorier, og definisjonen av offentlig/privat sektor kan også ha vært litt avvikende.

En yrkesundersøkelse for realister i 1977 (NAVF's utredningsinstitutt: Melding 1979:7: Yrkesundersøkelse for realister, aktuarer og farmasøyter i 1977) viste at gjennomsnittslønnen for kandidater i privat sektor var mellom 25 og 30 prosent høyere enn i offentlig sektor for kandidater mellom 35 og 45 år. I 1984 var lønnen for realister i privat sektor 52 prosent høyere enn i offentlig sektor for kandidater ti og et halvt år etter eksamen ifølge TIÅRSUNDERSØKELSEN. Vi har heller ikke her den nøyaktig samme aldersgrupperingen og definisjonen av privat/offentlig sektor kan også variere litt.

I 1977 var karakternivået i offentlig virksomhet omtrent på samme nivå som for privat virksomhet for vårkullet 1974. I 1984 var karakternivået i privat virksomhet atskillig bedre. Det kan se ut som om mange tidligere har betraktet arbeid i den offentlige sektoren så positivt at de har akseptert et lavere lønnsnivå. Det er antakelig en grense for hvor stor denne lønnsforskjellen kan være, og stadig flere kan ha ment at denne grensen har blitt nådd.

Det er imidlertid et forhold som bremser utviklingen. Kvinner har langt sjeldnere enn menn gått over til den private sektoren. Kvinner med gode karakterer er fremdeles igjen i den offentlige sektoren.

Trekker vi trenden fra utviklingen i de siste årene videre, vil vi få en offentlig sektor med kvinner og lav lønn og en privat sektor for menn med høy lønn. Dette er selvfølgelig perspektiver på lang sikt. Kvinnene har ingen dominerende rolle i ledende stillinger i den offentlige sektoren i dag, og vil neppe få det i de nærmeste årene.

6 Spesialister og generalister

6.1 Spesialister og generalister

Kandidater fra enkelte utdanninger kan lett erstattes av andre hvis det skulle bli mangel. De har mange arbeidsoppgaver som er av en slik art at de kan utføres av personer med ulik utdanning. De er til en viss grad generalister som kan erstattes av andre generalister. Kandidater fra andre utdanninger kan være "uerstattelige". De er spesialister på områder som bare de behersker. Det gjelder f.eks. leger, tannleger og veterinærer. Det betyr ikke at de ikke kan substitueres i alle stillinger de har, men at det store flertallet ikke kan byttes ut. Jurister kan ikke erstattes i en rekke stillinger innenfor politi og rettsvesen, men har samtidig en rekke jobber i statsadministrasjonen, hvor andre kandidater ville kunne gjøre samme nytte for seg. De er med andre ord både spesialister og generalister.

Hvis en stor andel kandidater innenfor en utdanningskategori arbeider i stillinger hvor de ikke kan erstattes av andre, vil vi i denne rapporten si at profesjonaliseringsgraden er høy. Omvendt - hvis mange arbeider i stillinger hvor de lett kan byttes ut med andre, er profesjonaliseringsgraden lav.

Substitusjonsgraden er det motsatte av profesjonaliseringsgraden. Hvis mange innenfor en utdanningskategori arbeider i stillinger hvor de kan erstattes av andre, er substitusjonsgraden høy.

Profesjonaliseringsgraden kan bestemmes på ulike måter. Den ville bli lavest hvis en la *formelle lovbestemmelser* til grunn. Det stilles lovbestemte krav til utdanningen for enkelte stillinger eller yrker. Det finnes imidlertid også stillinger og yrker hvor det er *uformelle krav* til utdanningen. Vi kunne også tenke oss en *objektiv vurdering* hvor eksperter anslår hvilke utdanningskrav som er rimelige i ulike yrker og stillinger. Ingen av disse fremgangsmåtene er brukt i denne undersøkelsen. Her er benyttet kandidatenes *subjektive vurderinger*. Vi har stilt spørsmål om hvilken utdanning som er best egnet til stilling og

arbeidsoppgaver. Svarene fra personer som sitter i samme type stilling kan da variere. At vi bygger på subjektive vurderinger, betyr at våre tall for profesjonaliseringsgrad og substitusjon ikke representerer absolutte sannheter, men de kan likevel være av interesse for å trekke sammenligninger mellom utdanningskategorier, næringer, stillinger og kjønn.

Av universitetskandidatene oppgir 38 prosent at deres utdanning er et absolutt krav for den stillingen de arbeider i. Alt i alt mener 71 prosent at deres egen utdanning passer bedre enn annen utdanning. Det er under en prosent som sier at utdanningen har liten eller ingen betydning. Det er også relativt få som mener at andre utdanninger passer bedre, eller at universitets- eller høgskoleutdanning er ønskelig, men at det er likegyldig hvilken det er.

Blant distriktshøgskolekandidater mener 15 prosent at deres egen utdanning er et absolutt krav for det arbeidet de utfører. Det er tilsammen 42 prosent som oppgir at nettopp deres utdanning er å foretrekke i deres stilling. Prosentandelen som sier at utdanningen er uten betyd-

Tabell 6.1 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter deres vurdering av hvordan utdanningen passer til deres stilling og arbeidsoppgaver.

	UNIVERSITETS- KANDIDATER	DISTRIKTS- HØGSKOLE- KANDIDATER
Egen utdanning er et absolutt krav for stillingen	37,7	15,0
Egen utdanning passer bedre enn andre utdanninger	33,1	27,2
Andre utdanninger passer like godt	22,2	42,2
Andre utdanninger passer bedre	2,8	6,1
Ønskelig med universitets- eller høgskoleutdanning, men hvilken har liten betydning	3,7	6,1
Utdanningen har liten eller ingen betydning. Det er tilstrekkelig med utdanning på gymnasnivå eller lavere nivå	0,6	3,3
Sum	100,1	99,9
Antall observasjoner	897	180

ning er høyere for distriktshøgskolekandidatene, 3,3 prosent, og det er også langt flere som mener at andre utdanninger enn deres egen er brukbar.

6.2 Høy profesjonaliseringsgrad for veterinærer, psykologer og farmasøyter

Det er store forskjeller i profesjonaliseringsgrad mellom de ulike utdanningskategoriene. Av psykologer, veterinærer og farmasøyter vurderer 4 av 5 deres arbeidsoppgaver til å være av en slik art at bare deres egen utdanning kan brukes. Av sosialøkonomer, siviløkonomer og fagpedagoger vurderer bare 1 av 10 situasjonen på samme måte.

Tabell 6.2 viser at det er svært få sosialøkonomer, siviløkonomer

Tabell 6.2 Prosentandel universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater som mener at deres egen utdanning er et absolutt krav for den stilling de arbeider i. Prosentandel som mener at deres egen utdanning passer bedre enn annen utdanning for stillingen (egen utdanning er et absolutt krav + egen utdanning er å foretrekke).

	Egen utdanning er et absolutt krav	Egen utdanning passer bedre enn andre utdanninger
UNIVERSITETSKANDIDATER	38	71
Filologer (cand.philol.)	55	81
Filologer (mag.art.)	35	77
Realister	24	58
Jurister	72	85
Sosialøkonomer	7	49
Psykologer	80	90
Sosiologer	22	45
Statsvitere	20	60
Fagpedagoger	12	47
Veterinærer	81	87
Farmasøyter	80	87
Siviløkonomer	9	60
Sivilingeniører	17	66
Arkitekter	61	82
Landbrukskandidater	41	75
DISTRIKTSHØGSKOLEKANDIDATER	15	42

og fagpedagoger som mener at deres utdanning er absolutt nødvendig for deres stilling. Det er likevel 60 prosent av siviløkonomene og nesten halvparten av sosialøkonomene og fagpedagogene som vurderer sin egen utdanning til å passe best til stillingen.

Profesjonaliseringsgraden varierer ganske sterkt med hovedfag, linje, avdeling o.l. For realistene er informatikere, 7 prosent, og kandidater med kjemiske fag, 32 prosent, ytterpunktene. Profesjonaliseringsgraden for sivilingeniører med elektroteknikk er på 12 prosent mot 26 prosent for dem med bygge- og anleggsteknikk. Blant landbrukskandidatene er profesjonaliseringsgraden nede i 3 prosent for jordskifte kandidater og 24 prosent for meieriingeniører, mens den er oppe i 53 prosent for hagebrukskandidater og 72 prosent for forstkandidater.

Det er også forskjeller blant distriktshøgskolekandidatene mht. vurderingen av egen utdanning i relasjon til stilling/arbeidsoppgaver. Av kandidatene fra økonomisk-administrativ linje mener 28 prosent at deres egen utdanning er et absolutt krav, mens ingen fra linjene for media, kommunikasjon, velferd og andre samfunnsfag er av en slik oppfatning.

6.3 Arbeid i undervisning og forskning krever høyest profesjonaliseringsgrad

Av universitetskandidater i undervisning og forskning oppgir 43 prosent at deres egen utdanning er et absolutt krav for den stillingen de arbeider i. Tilsvarende tall er 36 prosent for offentlig virksomhet og 33 prosent for privat virksomhet. Hvis vi fra den siste sektoren trekker yrkesutøverne fra profesjonene (der alle selvfølgelig oppgir at egen utdanning er et absolutt krav), vil prosentandelen i privat virksomhet reduseres til 22.

Innenfor undervisning og forskning er det store variasjoner. Prosentandelen som mener at egen utdanning er et absolutt krav er høyest ved allmennlinjen ved videregående skoler og ved universiteter, og litt lavere ved høyskoler. Forskningsinstitutter trekker gjennomsnittet ned. Bare 28 prosent mener at egen utdanning er et absolutt krav. Ved grunnskoler er utdanning fra lærerhøgskoler vanlig og ingen av universitetskandidatene mener at egen utdanning er en nødvendighet.

Vår hovedkonklusjon er at det settes størst krav til at kandidatene har en spesiell utdanning innenfor undervisning og forskning, mens det settes minst krav til spesiell utdanning i privat virksomhet. Gruppen av yrkesutøvere fra profesjonene skiller seg imidlertid ut her.

Tabell 6.3 Universitetskandidater fordelt etter vurdering av hvordan deres egen utdanning passer til den stillingen de arbeider i og næringssektor.

UNIVERSITETSKANDIDATER	Underv. og forskning	Offentlig virksomhet	Privat virksomhet
Egen utd. er et absolutt krav	43	36	33
Egen utd. passer bedre enn andre	34	31	34
Andre utd. passer like godt	17	28	23
Andre utd. passer bedre	3	2	4
Ønskelig med universitets- og høgskoleutd.	3	3	5
Utd. har liten eller ingen betydning	0	0	1
Sum	100	100	100
Antall observasjoner	328	225	346

6.4 Mindre krav til spesiell utdanning for ledere enn for andre lønsmottakere

Ved sammenlikning av stillingsgrupper finner vi store forskjeller i profesjonaliseringsgraden. Samtlige av de selvstendige yrkesutøverne fra profesjonene oppgir selvfølgelig at deres egen utdanning er et absolutt krav, mens bare 12 prosent av andre selvstendige næringsdrivende har den samme vurdering.

Vi startet med en hypotese om at profesjonaliseringsgraden er lavere for ledere enn for underordnede, fordi ledere i høyere grad må være generalister med kunnskaper som spenner over et videre område. Undersøkelsen støtter denne hypotesen. Av lederne oppgir 22 prosent at deres egen utdanning er et absolutt krav mot 36 prosent for andre lønsmottakere.

6.5 Høyere profesjonaliseringsgrad for kvinner enn for menn

Tabell 6.5 viser at over halvparten av kvinnene arbeider i stillinger hvor de mener at deres egen utdanning er et absolutt krav. Av mennene arbeider 35 prosent i slike stillinger. Denne forskjellen gjenspeiler at kvinnene i høyere grad enn menn arbeider som lærere med høy profesjonaliseringsgrad. I tillegg er en relativt stor andel av kvinnene farmasøyter, og disse er svært ofte i stillinger hvor de ikke kan erstattes av andre utdanningskategorier.

Tabell 6.4 Universitetskandidater fordelt etter stillingsgruppe og deres vurdering av hvorledes deres egen utdanning passer til den stillingen de arbeider i.

UNIVERSITETS- KANDIDATER	Lønnsinntakere			Selvstendige	
	Ledere	Lærere	Andre	Profesj.	Andre
Egen utd. er et absolutt krav	22	47	36	100	12
Egen utd. passer bedre enn andre	38	33	33	0	41
Andre utd. passer like godt	34	13	24	0	17
Andre utd. passer bedre	1	3	3	0	15
Ønskelig med universitets- og høyskoleutd.	5	4	4	0	3
Utd. har liten eller ingen betydning	0	0	0	0	12
Sum	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	249	219	343	34	52

Tabell 6.5 Universitetskandidater fordelt etter vurdering av hvordan deres egen utdanning passer til den stillingen de arbeider i og kjønn.

UNIVERSITETSKANDIDATER	Menn	Kvinner
Egen utd. er et absolutt krav	35	54
Egen utd. passer bedre enn andre	35	22
Andre utd. passer like godt	23	19
Andre utd. passer bedre	2	3
Ønskelig med universitets- og høyskoleutd.	4	2
Utd. har liten eller ingen betydning	1	0
Sum	100	100
Antall observasjoner	766	131

6.6 Viktige substitusjonskjeder

Tabell V.6.1 - V.6.6 gir en oversikt over hvilke utdanninger kandidater fra de ulike utdanningskategorier oppgir de kan erstattes med i den stillingen de arbeider i. Det fremgår av tabellene at det finnes substi-

tusjonsmuligheter mellom de fleste utdanningskategoriene. Det vil li-kevel være noen kombinasjoner som forekommer hyppigere enn and-re. Dette kan gi oss grunnlag for å peke på substitusjonskjeder innen-for et arbeids- eller fagområde. I en substitusjonskjede kan forskjellige utdanningskategorier erstatte hverandre i større eller mindre grad. Slike substitusjonskjeder kan gå på tvers av hverandre. To utdan-ningskategorier kan erstatte hverandre innenfor en kjede som gjelder et arbeidsområde, men ikke innenfor en annen. Vi vil spesielt peke på fem viktige arbeids- eller fagområder med sterke substitusjonskjeder:

- Teknikk
- Naturvitenskap
- Økonomi
- Administrasjon
- Undervisning

Teknikk

Innenfor substitusjonskjeden for teknikk har sivilingeniørene en sen-tral posisjon. Realister og ingeniører er to andre sterke ledd i kjeden, men disse substituerer hverandre sjelden gjensidig. Landbrukskandi-datene går inn i kjeden representert ved meieriingeniører og jordskif-tekandidater. Enkelte linjer ved distriktshøgskolene kommer også inn under denne kjeden. Sivilingeniører med *bygge- og anleggsteknikk* og arkitekter har et eget substitusjonsområde innenfor teknikk. Innen-for *datateknikk og databehandling* er det en egen substitusjonskjede, hvor realister (informatikere) og sivilingeniører (med elektroteknikk og allmennavdelingens datafag) har sentrale roller. Denne substitu-sjonskjeden strekker seg også til distriktshøgskolekandidater (med da-tabehandling og systemarbeid) og ingeniører. Det er også mulig at økonomer og statsvitere inngår i denne kjeden i en viss utstrekning.

Naturvitenskap

Innenfor substitusjonskjeden for naturvitenskap har realistene den sentrale posisjonen. Landbrukskandidater, sivilingeniører og distrikts-høgskolekandidater er andre ledd i denne kjeden. En underkjede her er *kjemi/biokjemi*. I denne kjeden inngår realister med kjemi/biokjemi og sivilingeniører med kjemiteknikk. Innenfor denne kjeden kan også farmasøyter, leger og veterinærer være aktuelle. En annen kjede berører *naturvern*. I denne kjeden inngår realister med biofag, hagebrukskandidater (landbrukskandidater), distriktshøgskolekandi-dater med naturvernlinje og arkitekter.

Økonomi

I denne substitusjonskjeden har siviløkonomene den sentrale posisjonen. Svært mange kandidater har oppgitt bedriftsøkonomer som alternativ til egen utdanning. Det er imidlertid noe uklart om de har bedriftsøkonomene eller siviløkonomene fra Bedriftsøkonomisk Institutt i tankene ved besvarelsen. Høsten 1984 var det neppe klart for alle at kandidatene fra det lengste studiet ved Bedriftsøkonomisk Institutt ville få rett til siviløkonomtittelen. Når nesten alle siviløkonomer fra NHH som arbeidet i privat virksomhet oppga bedriftsøkonomer som alternativ utdanning, vil vi tro at mange hadde det lengste studiet i tankene. Til substitusjonskjeden for *økonomi* hører også sosialøkonomer, landbrukskandidater og distriktshøgskolekandidater. En underkjede her er *bedriftsøkonomi*, hvor siviløkonomer, bedriftsøkonomer, distriktshøgskolekandidater med økonomisk-administrative linjer og transport- og reiselivslinjer og landbrukskandidater er med. En annen underkjede er *samfunnsøkonomi*. Her har sosialøkonomene den sentrale posisjonen. Siviløkonomer er et annet viktig ledd i kjeden, mens bedriftsøkonomer og landbruksøkonomer (sivilagronomer) er mer perifere ledd i kjeden. Vi merker oss at for siviløkonomer som arbeider i privat virksomhet er bedriftsøkonomer nesten alltid nevnt som alternativ utdanning. For dem som arbeider i offentlig virksomhet er derimot sosialøkonomene hyppigst et alternativ.

Administrasjon

I substitusjonskjeden for administrasjon er også siviløkonomer og bedriftsøkonomer sentrale. Til denne kjeden hører også jurister, statsvitere og distriktshøgskolekandidater med linjer for økonomi/administrasjon, offentlig administrasjon og organisasjon.

Undervisning

I denne substitusjonskjeden inngår de fleste utdanningskategoriene som er nevnt i undersøkelsen. En sentral rolle har imidlertid fagpedagoger, filologer og lærere fra Lærerhøgskolen. Realister og landbrukskandidater er også viktige ledd i kjeden. Som eksempel på en underkjede kan *rådgivningstjenesten* nevnes. Her er det fagpedagoger og psykologer som substituerer hverandre.

Utdanningskategorier som blir hyppig nevnt som alternative utdanninger av de øvrige har ventelig en sterk posisjon på arbeidsmarkedet, og har også valgmuligheter innenfor et bredt spekter av jobber. Det

vil ventelig også være utdanningskategorier med sentrale posisjoner innenfor de viktigste substitusjonsskjedene som blir hyppigst nevnt som alternativ av de andre.

I vår undersøkelse er det siviløkonomer og bedriftsøkonomer som langt hyppigst blir nevnt som alternativ av de andre. De har da også sentrale posisjoner i viktige substitusjonsskjeder. Det er imidlertid grunn til å tro at de ikke hadde hatt de samme sterke posisjoner hvis tilsvarende undersøkelse hadde vært gjort et år eller tre år etter eksamen. Noe av årsaken til siviløkonomenes og bedriftsøkonomenes sterke posisjon ti år etter eksamen er at mange fra de andre utdanningskategoriene på dette tidspunkt har kommet opp i ledende stillinger og har bruk for økonomisk-administrative kunnskaper.

Nest etter siviløkonomer og bedriftsøkonomer er sivilingeniører og realister mest nevnt som alternativ til egen utdanning. Disse har også sentrale posisjoner i viktige substitusjonsskjeder. Dernest følger sosialøkonomer, statsvitere, ingeniører og jurister som alle har en viss bredde i sine arbeidsmuligheter.

I den andre enden av skalaen er farmasøyter, veterinærer og leger, men også filologer er sjelden nevnt av andre som alternativ til egen utdanning. Disse utdanningene kan betegnes som spesialistutdanninger i motsetning til de forannevnte utdanninger som er mer generalistpregede. De andre utdanningene kan sjelden dekke arbeidsområdet til farmasøyter, leger eller veterinærer. Det betyr at disse har et meget godt og sikkert arbeidsmarked, så lenge det er knapphet på kandidater. De er uten konkurranse. Ved rikelighet eller overskudd på kandidater vil de antakelig få større vanskeligheter enn andre, fordi de har små substitusjonsområder. Filologer, som riktignok ikke er spesialister i samme grad som de forannevnte, er i ferd med å oppleve denne situasjonen. Det er blitt flere filologer enn det som kan avtas i de tradisjonelle jobbene. Lønnen har sunket i forhold til andre utdanninger, og det blir vanskeligere å få arbeid som passer godt til utdanningen. For utdanningskategorier som er sentrale i de viktigste substitusjonsskjedene vil det derimot måtte bli overskudd på flere av de andre utdanningskategoriene før de får tilsvarende problemer på arbeidsmarkedet. De svakere leddene i substitusjonsskjedene vil kunne få problemene først.

Siviløkonomutdanning blir hyppig nevnt som alternativ av de andre utdanningskategoriene. *Siviløkonomene* oppgir også selv svært hyppig andre som alternativ utdanning for den jobben de har. Langt over halvparten nevner bedriftsøkonomer og over en fjerdedel sosialøko-

nomer. Dessuten er distriktshøgskolekandidat, sivilingeniør og jurist oppgitt som alternativ av 10-15 prosent av siviløkonomene.

Henimot to av tre *sosialøkonomer* mener at siviløkonomutdanning kunne være et alternativ til deres egen utdanning. Bedriftsøkonom og statsviter blir også oppgitt som alternativ av over 20 prosent av sosialøkonomene.

Bare noe i overkant av en fjerdedel av *juristene* er i stillinger hvor de kan erstattes av andre. De som kan erstattes har imidlertid en bred substitusjonsflate. Siviløkonomer er viktigste substitusjonsmulighet. Dernest følger sosialøkonomer og statsvitere, og dette forteller at det er innenfor statsadministrasjonen, og kanskje særlig departementene juristene har sin substitusjonsflate. (Se tabell V.6.1 i tabellvedlegget.)

Henimot halvparten av *sivilingeniørene* betrakter realistutdanning som et alternativ. Det er særlig sivilingeniører med teknisk fysikk, elektroteknikk og kjemiteknikk som mener realistutdanningen er et brukbart alternativ. Over 20 prosent mener ingeniørutdanning er et alternativ, og disse sprer seg på alle avdelinger eller fagområder for sivilingeniørene. For øvrig oppgir 10 prosent siviløkonomutdanning som alternativ, og det viser at både siviløkonomer og sivilingeniører arbeider i stillinger hvor tekniske og økonomisk-administrative kunnskaper er viktige. For øvrig er arkitektutdanning hyppigst nevnt. Denne er oppgitt som alternativ av en tredjedel av sivilingeniørene med bygge- og anleggsteknikk. (Se tabell V.6.4.)

Av *realistene* oppga en tredjedel sivilingeniørutdanning som alternativ. Sivilingeniørutdanning var et viktig alternativ for realister fra alle fagområder unntatt matematiske fag (se tabell V.6.3 i tabellvedlegget). Hyppigst ble imidlertid sivilingeniørutdanning nevnt av realister med informatikk (10 av 14). Realister med informatikk nevner også ofte siviløkonomutdanning som alternativ, mens realister med biofag mener at landbruksutdanning kan være et brukbart alternativ.

Landbrukskandidatene betrakter derimot sjelden realistutdanningen som et alternativ. De nevner derimot hyppig sivilingeniørutdanning. Det gjelder i første rekke for jordskifte kandidatene og meieriingeniørene. Økonomutdanning er for øvrig et viktig alternativ både for sivilagronomer, jordskifte kandidater og meieriingeniører. Endelig er arkitektutdanning nevnt som alternativ av over 20 prosent av hagebrukskandidatene og jordskifte kandidatene (se tabell V.6.5 i tabellvedlegget).

6.7 Flertallet av ledere er internt rekruttert

Vi skal betrakte substitusjonen fra en annen vinkel, og se hvilken utdanning forgjengeren i stillingen hadde. Først skal vi imidlertid se hvordan kandidatene er rekruttert til sine stillinger - internt eller eksternt.

Av universitetskandidatene hadde 25 prosent fått sin stilling gjennom internt opprykk, 65 prosent kom utenfra, mens de resterende 10 prosent hadde etablert seg som selvstendig næringsdrivende. For distriktshøgskolekandidatene var andelen som hadde etablert seg som selvstendig næringsdrivende like høy, 10 prosent. Av distriktshøgskolekandidatene hadde dessuten 35 prosent fått sin stilling gjennom internt opprykk og 55 prosent kom utenfra.

Prosentandelen som hadde fått sin stilling gjennom internt opprykk var høyest i offentlig virksomhet, lavest i undervisning og forskning.

Over halvparten av *lederne* blant universitetskandidatene, 55 prosent, hadde avansert til sin stilling gjennom internt opprykk. Tilsva-

Tabell 6.6 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter næringssektor, stilling, kjønn og hvordan de fikk sin stilling.

	Internt opprykk	Kom utenfra	Etablerte seg som selvstendig næringsdrivende	Sum	Antall observasjoner
UNIVERSITETS- KANDIDATER	25	65	10	100	881
Undervisning og forskning	13	87	0	100	312
Offentlig virksomhet	41	59	0	100	224
Privat virksomhet	26	48	26	100	345
Ledere	55	45	0	100	249
Lærere	5	95	0	100	210
Andre lønnsinntakere	23	77	0	100	334
Selvstendig næringsdrivende	0	0	100	100	88
Menn	27	62	11	100	757
Kvinner	15	80	5	100	124
DISTRIKTSHØG- SKOLEKANDIDATER	35	55	10	100	186

ende tall for distriktshøgskolekandidatene var 59 prosent. Menn har hyppigere enn kvinner fått sin stilling gjennom internt opprykk, 27 mot 15 prosent. Dette har sikkert sammenheng med at kvinner sjeldnere enn menn er ledere, men de er også hyppigere lærere, og lærere har sjelden avansert til sine stillinger.

6.8 Mange har gått inn i nyopprettede stillinger

Halvparten av universitetskandidatene har gått inn i stillinger med en bestemt forgjenger. Det var 31 prosent som hadde samme utdanning som den de overtok etter, mens 19 prosent overtok etter en med annen eller ukjent utdanning. Videre overtok 18 prosent en "flytende stilling", dvs. en stilling hvor det ikke kunne pekes på en bestemt forgjenger, mens overraskende mange hadde gått inn i nyopprettede stillinger - hele 32 prosent.

Tabell 6.7 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter om de hadde en forgjenger i stillingen, eller om stillingen var «flytende» eller nyopprettet.

Hadde De en forgjenger i stillingen?	Universitets- kandidater	Distriktshøg- kandidater
Ja, overtok etter en annen med samme utdanning	31	10
Ja, overtok etter en annen med en annen eller ukjent utdanning	19	37
Nei, ingen bestemt forgjenger, «flytende» stilling	18	15
Nei, stillingen er nyopprettet	32	38
Sum	100	100
Antall observasjoner	870	176

Distriktshøgskolekandidatene er atskillig mindre innarbeidet på markedet, slik at det kan være noe overraskende at så mange som 10 prosent har overtatt stillingen etter en med samme utdanning. Vi merker oss også den store andelen, 38 prosent, som er gått inn i nyopprettede stillinger. Dette har selvfølgelig også sammenheng med den store økningen i tallet på distriktshøgskolekandidater. Hvis vi tenker oss behovet for nye kandidater delt opp i et erstatningsbehov og et utvidelsesbehov, har utvidelsesbehovet vært stort i den aktuelle perioden.

6.9 Stort erstatningsbehov for farmasøytter, stort ekspansjonsbehov for statsvitere og sivilingeniører

Hvis vi forfølger tankegangen fra forrige avsnitt, finner vi store forskjeller mellom ulike utdanningskategorier. Tabell 6.8 viser at 73 prosent av farmasøytene hadde gått inn i stillinger etter kandidater med samme utdanning, mens bare 13 prosent av statsviterne og 19 prosent av sivilingeniørene erstattet kandidater med samme utdanning.

Over en tredjedel av juristene, veterinærene, siviløkonomene, sivilingeniørene og arkitektene opplyser at de har gått inn i nyopprettede stillinger. Lavest andel i nyopprettede stillinger finner vi for farmasøytter, 13 prosent.

Tabell 6.8 Universitetskandidater fordelt etter utdanningskategori og om de hadde en forgjenger i stillingen, eller stillingen var nyopprettet.

	Forgjengers utdanning				Sum	Antall observasjoner
	Samme utdanning	Annen og ukjent utdanning	Flytende stilling	Nyopprettet stilling		
Filologer (cand.philol.)	30	20	25	25	100	123
Filologer (mag.art.)	31	38	6	25	100	16
Realister	26	17	27	30	100	115
Jurister	33	8	19	40	100	87
Sosialøkonomer	25	28	15	32	100	40
Psykologer	59	7	3	31	100	29
Sosiologer	45	22	11	22	100	9
Statsvitere	13	33	27	27	100	15
Fagpedagoger	22	56	0	22	100	18
Veterinærer	47	6	7	40	100	15
Farmasøytter	73	14	0	13	100	15
Siviløkonomer	24	25	11	40	100	75
Sivilingeniører	19	16	29	36	100	143
Arkitekter	28	14	24	34	100	29
Landbrukskandidater	41	24	7	28	100	141

6.10 Flest nyopprettede stillinger for universitetskandidater i privat sektor

Av universitetskandidater som jobbet i privat virksomhet var 43 prosent i nyopprettede stillinger, mens 25 prosent av kandidatene var i nye stillinger i offentlig sektor. I den private sektoren er det bedre anledning til å nedlegge eller opprette stillinger enn i den offentlige sektoren. I den offentlige sektoren er en langt mer bundet av stillingshjemler og to av tre universitetskandidater i offentlig virksomhet har gått inn i stillinger med en bestemt forgjenger mot bare 37 prosent i privat virksomhet.

Tabell 6.9 Universitetskandidater fordelt etter næringssektor og om de hadde en forgjenger i stillingen, eller stillingen var nyopprettet.

	Forgjengers utdanning				Sum	Antall observasjoner
	Samme utdanning	Annen og ukjent utdanning	Flytende stilling	Nyopprettet stilling		
Undervisning og forskning	34	18	23	25	100	314
Offentlig virksomhet	40	27	8	25	100	224
Privat virksomhet	21	16	20	43	100	335

For distriktshøgskolekandidatene er det liten forskjell på privat og offentlig virksomhet. Av kandidatene i privat virksomhet var 38 prosent i nyopprettede stillinger mot 40 prosent i offentlig virksomhet.

6.11 Færre nyopprettede stillinger for lærere

Av de selvstendige næringsdrivende oppgir 62 prosent at de har gått inn i nyopprettede stillinger, 17 prosent har overtatt etter en med samme utdanning og 17 prosent har svart at de har overtatt en flytende stilling. Noen har overtatt en praksis etter en annen med samme utdanning, mens mange har vært i tvil om hvilket svaralternativ de skal bruke.

Blant lærerne er det relativt få som har gått inn i nyopprettede stillinger. Det er langt større andel enn av de øvrige som sitter i stillinger hvor forgjengeren hadde samme bakgrunn.

Tabell 6.10 Universitetskandidater fordelt etter stillingsgruppe og om de hadde en forgjenger i stillingen, eller om stillingen var nyopprettet.

	Forgjengers utdanning				Sum	Antall observasjoner
	Samme utdanning	Annen og ukjent utdanning	Flytende stilling	Nyopprettet stilling		
Ledere	30	23	11	36	100	252
Lærere	36	19	24	21	100	209
Andre lønns- mottakere	31	20	21	28	100	337
Selvstendig næringsdrivende	17	4	17	62	100	72

6.12 Kvinner arver stillingen etter en forgjenger med samme utdanning

Menn er hyppigere i nyopprettede stillinger enn kvinner, 33 mot 22 prosent. På den annen side arbeider halvparten av kvinnene i stillinger hvor forgjengeren hadde samme utdanning som dem selv, mot bare 28 prosent for menn.

Tabell 6.11 Universitetskandidater fordelt etter kjønn og om de hadde en forgjenger i stillingen, eller om stillingen var nyopprettet.

	Forgjengers utdanning				Sum	Antall observasjoner
	Samme utdanning	Annen og ukjent utdanning	Flytende stilling	Nyopprettet stilling		
Menn	28	20	19	33	100	748
Kvinner	50	17	11	22	100	122

Den høye andelen kvinner som har hatt en forgjenger med samme utdanning kan delvis forklares ved at kvinner hyppigere enn menn er lærere og arbeider i den offentlige sektoren. Dessuten er profesjonaliseringsgraden langt høyere for kvinner enn for menn, dvs. de går hyppigere inn i stillinger hvor en bestemt utdanning kreves, og følgelig har forgjengeren samme utdanning (tabell 6.5).

7 Sammenhengen mellom utdanning og arbeid

7.1 Innledning

Den sentrale problemstillingen i undersøkelsen er sammenhengen mellom utdanning og arbeid. Hvilke kunnskaper får kandidatene gjennom sine studier og hvilke kunnskaper er det bruk for i jobben? Hva slags etter- og videreutdanning har kandidaten gjennomført, og hva slags etter- og videreutdanning mener kandidaten er ønskelig for jobben? Vi har bare brukt opplysningene fra dem som har besvart alle disse fire spørsmålene, fordi sammenhengen mellom svarene er viktig.

Videre har vi spurt om utdanningen passer godt eller dårlig til det arbeidet som utføres, og for dem som har arbeid som passer dårlig har vi spurt om hvorfor de ikke har en jobb som passer bedre. Vi er også interessert i spørsmålet om utdanningen kan utnyttes bedre i jobben, og om eventuelle hindringer for dette. Endelig har vi spurt om arbeidsoppgavene kan tilpasses innehaveren av jobben for å få en indikasjon på om jobben er rutinepreget, eller setter krav til den enkeltes initiativ.

7.2 Kunnskaper fra studiene dekker sjelden kunnskapskravene i arbeidslivet

Av 911 yrkesaktive universitetskandidater har 852 (93,5 prosent) besvart alle våre fire spørsmål som berørte ervervede kunnskaper gjennom studier kontra behovet for kunnskaper i jobben. Kandidatenes vurderinger er relatert til 15 ulike fagområder eller arbeidsfunksjoner. Disse er valgt ut fra det kriteriet at de skal være allmenne i den forstand at de gjelder for flere utdanningskategorier, stillinger og næringssektorer (tabell 7.1). Det vil derfor bli enkelte utdanningskategorier som ikke får dekket sine viktigste arbeidsområder. Det gjelder

Tabell 7.1A Universitetskandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått på ulike fagområder gjennom studiene som ble fullført våren 1974, og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidslivet.

UNIVERSITETS- KANDIDATER	Kunnskaper som er ervervet gjennom studiene som ble fullført våren 1974			
	Lite eller ingen	I noen grad	I høy grad	Sum
Administrativ ledelse	78	18	4	100
Regnskap og økonom. planleg.	60	27	13	100
Statistikk	32	47	21	100
EDB	60	32	8	100
Personalforvaltning	77	20	3	100
Menneskekunnskap/psykologi	54	38	8	100
Markedsføring/reklame	85	12	3	100
Jus/rettslære	56	29	15	100
Fremmedspråk	56	29	15	100
Undervisning/pedagogikk	63	29	8	100
Forskningsmetodikk	32	44	24	100
Samfunnskunnskap	45	36	19	100
Kulturell og hist. innsikt	55	31	14	100
Skriftlig fremstilling	26	44	30	100
Muntlig fremstilling	41	43	16	100

	Kunnskaper som er bruk for i arbeidet			
	Lite eller ingen	I noen grad	I høy grad	Sum
Administrativ ledelse	20	45	35	100
Regnskap og økonom. planleg.	30	42	28	100
Statistikk	44	43	13	100
EDB	23	44	33	100
Personalforvaltning	34	41	25	100
Menneskekunnskap/psykologi	11	38	51	100
Markedsføring/reklame	62	25	13	100
Jus/rettslære	43	37	20	100
Fremmedspråk	33	38	29	100
Undervisning/pedagogikk	32	34	34	100
Forskningsmetodikk	50	32	18	100
Samfunnskunnskap	32	41	27	100
Kulturell og hist. innsikt	51	31	18	100
Skriftlig fremstilling	5	22	73	100
Muntlig fremstilling	6	22	72	100

f.eks. veterinærer, farmasøyter og arkitekter. For disse faller de viktigste arbeidsfunksjonene utenfor det utvalg av fagområder som er med i undersøkelsen.

Vi kan konstatere at det er et gap mellom kunnskaper som er ervervet under studiene og kunnskaper som det er bruk for i arbeidet. Dette er på ingen måte overraskende. Et studium kan neppe være så omfattende at det dekker alle kunnskaper som det er bruk for. Det er også mye som er best egnet til å læres og utvikles i det daglige arbeidet. Av universitetskandidatene har relativt få oppgitt at de har tilegnet seg kunnskaper om administrativ ledelse under studiene, mens de fleste har bruk for kunnskaper om administrativ ledelse i sitt arbeid.

Når det gjelder spørsmålet om kunnskaper som er ervervet gjennom studiene, kan kandidater fra samme utdanningskategori ha gitt svaralternativene "liten grad", "noen grad" og "høy grad". Dette kan skyldes at kunnskapene reelt sett er forskjellige. Det finnes ulike fagsammensettinger, valgfag, spesialfag, linjer o.l. innenfor de fleste

Tabell 7.1B Universitetskandidater. Prosentandel som har gjennomført videreutdanning av en ukes varighet eller mer på et fagområde, og prosentandel som mener at de har mest bruk for etter- eller videreutdanning på de samme fagområder.

UNIVERSITETSKANDIDATER	Gjennomført etter- eller videreutdanning	Mest bruk for etter- eller videreutdanning
Administrativ ledelse	19	32
Regnskap og økonomisk planlegging	12	23
Statistikk	7	7
EDB	20	43
Personalførelse	13	21
Menneskekunnskap/psykologi	16	22
Markedsføring/reklame	4	10
Jus/rettslære	6	15
Fremmedspråk	8	17
Undervisning/pedagogikk	18	17
Forskningsmetodikk	8	9
Samfunnskunnskap	5	7
Kulturell og historisk innsikt	3	6
Skriftlig fremstilling	4	7
Muntlig fremstilling	5	10

studiene. Et annet forhold er at vurderingene er subjektive og kan variere for to kandidater med nøyaktig de samme studiene.

Det samme gjelder for kunnskaper som det er bruk for i arbeidet. Her kan også to kandidater vurdere kravene i den samme jobben forskjellig. Tallene sier således ikke direkte noe om den objektive virkeligheten. For å trekke sammenligninger mellom utdanningskategorier, stillinger, næringer og kjønn, kan de derimot være illustrerende.

Når vi sammenligner kunnskaper ervervet under studiene med kunnskaper som det er bruk for i arbeidet, finner vi størst avvik for administrativ ledelse. Det er 80 prosent som oppgir at de har bruk for kunnskaper om administrativ ledelse i arbeidet, mens det er bare 22 prosent som har ervervet kunnskaper på dette området under studiene i vesentlig grad. De største avvikene for øvrig finner vi for menneskekunnskaper/psykologi, personalforvaltning, EDB, regnskap og økonomisk planlegging.

Spørsmålet om gjennomført formell etter- eller videreutdanning er mer presist. Vi har her bare tatt med dem som har utdanning av en ukes varighet eller mer. Det betyr at vi ikke har fått med kortere kurs.

Noe over halvparten av universitetskandidatene, dvs. 55 prosent, oppgir at de har hatt formell etter- eller videreutdanning innenfor et eller flere av de fagområder som er med i undersøkelsen. For enkelte utdanningskategorier kommer ikke utdanning innenfor eget studiefelt inn under fagområdene som er listet opp i spørreskjemaet. Det gjelder særlig for veterinærer, farmasøyter, sivilingeniører, arkitekter og landbrukskandidater. For disse må en regne med at prosentandelen som har vært i etterutdanning av en ukes varighet eller mer kan være vesentlig høyere enn undersøkelsen viser.

Psykologene har den høyeste andelen som har gjennomført etterutdanning, 85 prosent. Det dreier seg her for det meste om etterutdanning i psykologi, dvs. innenfor eget fagfelt, og forholdsvis liten spredning på de andre fagområdene. Ellers registrerer vi at mange farmasøyter, sivilingeniører og landbrukskandidater har hatt etter- eller videreutdanning. Disse har i motsetning til psykologene spredt seg på mange av de fagområdene som er nevnt i spørreskjemaet. I tillegg kan disse gruppene ha hatt etterutdanning på sine egne spesielle fagfelt som ikke er registrert i undersøkelsen.

Andelen som har hatt formell etter- eller videreutdanning er dobbelt så høy for lønnsinntakere som for selvstendige næringsdrivende. Blant lønnsinntakerne har kandidater i undervisningsstillinger noe mindre etter- eller videreutdanning enn de øvrige.

Det er små forskjeller i deltakelse i etter- eller videreutdanning mellom ulike næringssektorer. Deltakelsen er litt lavere for kandidater i undervisning og forskning enn i offentlig virksomhet. Den er lavest i privat virksomhet. Her er det imidlertid et skille mellom selvstendige næringsdrivende som har minst etter- og videreutdanning og lønnstakere i privat sektor som har mer etter- og videreutdanning enn kandidater i den offentlige sektoren. Mobiliteten mellom sektorene har imidlertid vært stor, slik at mange kandidater kan ha fått sin etterutdanning mens de arbeidet i en annen sektor.

Menn har i noe større grad tatt etter- og videreutdanning enn kvinner, men forskjellen er også her liten, henholdsvis 56 og 48 prosent. Forskjellen er imidlertid gjennomgående. Den gjelder for alle de 15 fagområdene, unntatt kulturell og historisk innsikt. Det kan derfor se ut som om mennene som har tatt etter- og videreutdanning har spredt seg på flere fagområder, mens kvinnene i mange tilfeller har hatt etter- eller videreutdanning innenfor et fagområde.

Det spørres også om på hvilke områder kandidatene har mest bruk for etter- eller videreutdanning. Nesten alle kandidatene hadde ønsker om etter- eller videreutdanning. I gjennomsnitt oppga kandidatene 2,5 av de 15 fagområdene hvor det var bruk for slik utdanning. Det var størst behov for etter- eller videreutdanning i EDB. Hele 43 prosent oppga at de hadde mest bruk for etter- eller videreutdanning på dette området. Av de øvrige fagområdene skilte administrativ ledelse seg ut med 32 prosent. Ellers merker en seg at alle de øvrige fagområdene var på ønskelisten for etter- eller videreutdanning, og ingen var ønsket av færre enn 6 prosent.

Administrativ ledelse

Administrativ ledelse er et problematisk og upresist begrep. Noen vil hevde at ledelse ikke kan læres. Vi vil anta at personlige egenskaper er viktige, men at det også er fordelaktig med opplæring. Denne opplæringen kan skje gjennom formell utdanning eller gjennom praktiske erfaringer. Praktiske erfaringer er antakelig svært viktige på dette området, etter som det er svært sjelden noen går direkte fra en utdanningsinstitusjon til en lederstilling. Utdanningen er imidlertid også viktig, noe som bl.a. viser seg ved at siviløkonomene og distrikthøgskolekandidater fra økonomisk-administrative linjer hyppigere kommer i lederstillinger enn de øvrige.

Det som kan læres av administrativ ledelse er funksjoner som regnskap, økonomisk planlegging, budsjettering, personalforvalt-

ning, arbeidspsykologi og organisasjonsteori. I vår undersøkelse finner vi da også at administrativ ledelse ofte nevnes sammen med regnskap og økonomisk planlegging og personalforvaltning.

Ofte vil kunnskaper om administrativ ledelse ikke være tilstrekkelig i en lederstilling. Det kan også være nødvendig med gode fagkunnskaper f.eks. av teknisk art på et område. Noen ganger kan dette være så viktig at det er naturlig at en sivilingeniør blir leder. Sivilingeniørene får lite kunnskaper om administrativ ledelse gjennom studiene. Det er imidlertid 35 prosent som oppgir at de i høy grad har bruk for kunnskaper om administrativ ledelse i sitt arbeid ti og et halvt år etter eksamen. Hele 30 prosent har gjennomført formell videreutdanning av en ukes varighet eller mer innenfor dette området. Dette har neppe vært tilstrekkelig, etter som 38 prosent av sivilingeniørene oppgir at dette området hører til dem som de har mest bruk for videreutdanning på.

Bare siviløkonomer, statsvitere og distriktshøgskolekandidater med økonomisk-administrative linjer har i vesentlig grad fått kunnskaper om administrativ ledelse gjennom sine studier. Det er imidlertid 19 prosent av universitetskandidatene og 23 prosent av distriktshøgskolekandidatene som har hatt etter- eller videreutdanning av vesentlig omfang på dette området. Tabell V.7.1 i tabellvedlegget viser at fire av fem universitetskandidater har bruk for kunnskaper om administrativ ledelse i sitt arbeid, og 35 prosent har i høy grad bruk for slike kunnskaper. De som har mest bruk for slike kunnskaper er statsvitere, siviløkonomer og sosialøkonomer. Sosialøkonomene får lite kunnskaper om administrativ ledelse gjennom sine studier. Hver fjerde har videreutdanning på området. Det er likevel halvparten av sosialøkonomene som oppgir at de har god bruk for videreutdanning i administrativ ledelse. Mange universitetskandidater har avansert til administrative stillinger ti og et halvt år etter eksamen på grunnlag av sine fagkunnskaper. Ganske mange, 19 prosent, har gjennomført etter- eller videreutdanning på dette området, men undersøkelsen viser at det er mange som sannsynligvis føler seg usikre i sin rolle som administrator, og 32 prosent oppgir at de har bruk for etter- eller videreutdanning.

Kandidater i undervisning og forskning har forholdsvis sjelden behov for etter- eller videreutdanning i administrativ ledelse, 19 prosent. For offentlig virksomhet er andelen som ønsker slik utdanning 42 prosent og nesten like høy i privat virksomhet.

Kandidater som er definert som ledere i vår undersøkelse skulle

alle ha bruk for kunnskaper om administrativ ledelse. Bare 95 prosent har imidlertid oppgitt at de har bruk for kunnskaper på området. Dette kan delvis skyldes svakheter ved definisjonen av ledere og delvis ha sammenheng med spennvidden i de subjektive vurderingene. Vi merker oss at 33 prosent av lederne har gjennomført etter- eller videreutdanning av vesentlig omfang mot 19 prosent for alle universitetskandidatene. Det er dessuten 57 prosent av lederne som ønsker etter- eller videreutdanning på området mot 32 prosent for alle.

Menn har fått atskillig mer kunnskaper om administrativ ledelse enn kvinner gjennom sine studier, noe som skyldes forskjellig valg av studier. Det gjelder både grunnutdanning og etter- og videreutdanning. De har dessuten stillinger hvor det i høyere grad kreves slike kunnskaper. Vi merker oss imidlertid at det er nesten like stor andel av kvinnene som av mennene som ønsker etter- eller videreutdanning i administrativ ledelse.

Undersøkelsen avdekker et stort udekket behov for utdanning i administrativ ledelse. Dette betyr ikke nødvendigvis at det er noe galt med grunnutdanningen. Det er mulig at studentene i grunnutdanningen ville være lite motiverte for administrativ opplæring, som det kanskje kan bli bruk for i en fjern framtid. Det kan også tenkes at læringen blir lettere hvis kandidatene har praktiske erfaringer, slik at videreutdanning på området er mest hensiktsmessig. I tillegg vil det kunne være vanskelig å få plass til et nytt fag innenfor studietidens rammer.

Det kan imidlertid se ut som om tilbudet på etter- og videreutdanning har vært mangelfullt. Hvor mange som vil få etter- og videreutdanning avgjøres hovedsakelig av to forhold. For det første må arbeidsgiveren se nytten av en slik utdanning, kunne støtte den økonomisk - og gi arbeidstakerne fri en kortere eller lengre periode. For det andre må det være et vidt spekter av tilbud om etterutdanning, slik at de kan tilpasses arbeidstakere med ulike forutsetninger og ulik anledning til å studere.

Regnskap og økonomisk planlegging

Det er i første rekke de som arbeider i privat virksomhet som har bruk for kunnskaper om regnskap og økonomisk planlegging. Av disse har 19 prosent hatt etter- eller videreutdanning på fagområdet, mens 33 prosent gir uttrykk for at de har bruk for etter- eller videreutdanning. Vi merker oss likevel at 75 prosent av de som arbeider i offentlig virksomhet og halvparten av de som arbeider i undervisning og forsk-

ning har bruk for noe kunnskaper om regnskap og økonomisk planlegging i sitt arbeid (tabell V.7.2).

Som nevnt er kunnskaper om regnskap og økonomisk planlegging ofte knyttet til lederfunksjonen, og dette betyr at ledere mer enn andre lønnskottakere har bruk for kunnskaper på området. Selvstendige næringsdrivende har i enda høyere grad bruk for å kunne noe om regnskaper og økonomisk planlegging. Nesten halvparten av de selvstendige næringsdrivende har god bruk for etter- eller videreutdanning på dette feltet. Dette er i motsetning til de øvrige fagområdene, da det ellers er et gjennomgående trekk at selvstendige næringsdrivende gir uttrykk for et lavere etterutdanningsbehov enn de øvrige stillingsgruppene.

Det er bl.a. en stor andel selvstendige næringsdrivende blant veterinærer og jurister, som har ønsket om etter- eller videreutdanning i regnskap og økonomisk planlegging. For øvrig er det siviløkonomer og sosialøkonomer som oftest arbeider i stillinger hvor det er bruk for kunnskaper i regnskap og økonomisk planlegging. Det er også disse utdanningskategoriene som har fått mest kunnskaper på området gjennom studiene.

Regnskap og økonomisk planlegging er mannsdominerte funksjoner. Menn har fått mer kunnskaper på området gjennom studiene enn kvinner. De har hyppigere bruk for kunnskaper i sitt arbeid og har oftere bruk for etter- eller videreutdanning på området.

Statistikk

Statistikk inngår som en del av de fleste studiene. Det er et viktig fagområde både for sosialøkonomer, fagpedagoger, statsvitere, siviløkonomer, sosiologer, sivilingeniører, landbrukskandidater og selvfølgelig blant realistene som har et eget spesialstudium på området. Jurister, arkitekter og filologer har lite statistikk i sine studier. I den sammenhengen vi bruker ordet "statistikk" her, spenner det over et vidt område fra teoretisk-matematisk statistikk til praktisk-anvendt statistikk, dvs. opplæring for statistikkbrukere.

Statsvitere, sosialøkonomer og sosiologer har hyppigst bruk for kunnskaper om statistikk i sitt arbeid. Andelen som har bruk for etter- eller videreutdanning er høyest for veterinærene. Det er også en stor andel av veterinærene som har gjennomført etter- eller videreutdanning i statistikk (tabell V.7.3).

Det er bruk for noe kunnskaper om statistikk på mange områder, men vi merker oss at lærere og selvstendige næringsdrivende har

mindre bruk for kunnskaper om statistikk enn de øvrige stillingsgruppene.

Også statistikk er en mannsdominert funksjon. Menn har hyppigere kunnskaper fra studiene på området. De har også mer bruk for kunnskaper på feltet i sitt arbeid, og hyppigere bruk for etter- eller videreutdanning enn kvinner.

EDB

Da vårkullet 1974 gjennomførte sine studier var EDB som fagområde og som hjelpemiddel ennå mangelfullt utviklet innenfor mange studier. I tillegg har det vært en rivende utvikling på området etter at kandidatene forlot universitetet. Det er da også på dette området den langt høyeste andelen av kandidatene gir uttrykk for et etter- eller videreutdanningsbehov. Hele 43 prosent ønsker etter- eller videreutdanning i EDB. Det er også en større andel, 20 prosent, som har gjennomført etter- eller videreutdanning i EDB enn på noen av de øvrige 14 fagområdene som er med i undersøkelsen (tabell V.7.4).

Det er god bruk for etter- eller videreutdanning i alle de tre næringssektorene. Vi merker oss at 19 prosent av kandidatene som arbeider i offentlig virksomhet har gjennomført etter- eller videreutdanning av en ukes varighet eller mer mot 23 prosent av kandidatene i privat virksomhet. Det er derimot 50 prosent av kandidatene i offentlig virksomhet som ønsker etter- eller videreutdanning i EDB mot 36 prosent i privat virksomhet. Tallene kan tyde på at det har vært noe vanskeligere å få etter- eller videreutdanning i EDB for dem som arbeider i offentlig virksomhet, men det knytter seg usikkerhet til såpass små forskjeller.

Lærere og selvstendige næringsdrivende har sjeldnere bruk for kunnskaper om EDB i sitt arbeid enn de øvrige stillingsgruppene. De har også sjeldnere fått kunnskaper om EDB gjennom sine studier. Vi merker oss imidlertid at de like ofte som de andre ønsker etter- eller videreutdanning på området.

En langt større andel menn enn kvinner har bruk for kunnskaper om EDB i sitt arbeid. De har også hyppigere fått kunnskaper gjennom studiene. Vi merker oss imidlertid at en nesten like stor andel av kvinnene ønsker etter- eller videreutdanning i EDB.

Personalforvaltning

Personalforvaltning er ofte knyttet til lederfunksjonen. Nesten alle lederne har bruk for kunnskaper om personalforvaltning i sitt arbeid, og

over halvparten sier at de i høy grad har bruk for slike kunnskaper. Av lederne har 20 prosent gjennomført etter- eller videreutdanning i personalforvaltning av en ukes varighet eller mer. Det er også en høy andel, 35 prosent, som ønsker seg etter- eller videreutdanning på området (tabell V.7.5).

Det er høyest andel fagpedagoger, siviløkonomer og statsvitere som har bruk for kunnskaper om personalforvaltning i sitt arbeid. Siviløkonomer, psykologer og fagpedagoger oppgir hyppigst at de har fått kunnskaper om personalforvaltning gjennom studiene.

Etter som personalforvaltning ofte er en lederfunksjon, er det en langt større andel menn enn kvinner som har bruk for kunnskaper om personalforvaltning gjennom studiene, og en langt større andel ønsker seg etter- eller videreutdanning.

Menneskekunnskaper/psykologi

Nesten alle universitetskandidatene har bruk for menneskekunnskaper/psykologi i sitt arbeid. Halvparten oppgir at de i høy grad har bruk for slike kunnskaper. Dette gjelder for alle næringssektorer og alle stillingsgrupper. Lærerne oppgir imidlertid noe hyppigere enn de øvrige at de har bruk for slike kunnskaper, og det er derfor mer bruk for menneskekunnskaper/psykologi innenfor undervisning og forskning enn i de øvrige sektorene (tabell V.7.6).

Psykologer og fagpedagoger oppgir hyppigere enn de øvrige utdanningskategoriene at de har bruk for menneskekunnskaper/psykologi i sitt arbeid. De har også størst etter- eller videreutdanningsbehov, og har også fått mest kunnskaper på området gjennom studiene. Vi merker oss at hele 74 prosent av psykologene har gjennomført etter- eller videreutdanning av en ukes varighet eller mer på området.

Kvinner har hyppigere bruk for menneskekunnskaper/psykologi i sitt arbeid enn menn. De oppgir også hyppigere behov for etter- eller videreutdanning, og har oftere fått kunnskaper på området gjennom studiene. Menn har imidlertid hyppigere gjennomført etter- eller videreutdanning på området. Det må bemerkes at forskjellen på dette punktet er svært liten.

Markedsføring/reklame

Markedsføring/reklame er en funksjon som er knyttet til privat virksomhet, og det er sjelden bruk for kunnskaper på området i undervisning og forskning og i offentlig virksomhet. Av universitetskandida-

tene i privat virksomhet oppgir 19 prosent at de har bruk for etter- eller videreutdanning på området (tabell V.7.7).

Det er stort sett bare siviløkonomene som oppgir at markedsføring/reklame utgjør en vesentlig del av studiene. Det er imidlertid kandidater fra mange studier som oppgir at de har bruk for kunnskaper og etterutdanning på området. Det gjelder bl.a. sosialøkonomer, sivilingeniører og landbrukskandidater som er knyttet til privat virksomhet.

Lærere har sjelden bruk for kunnskaper om markedsføring/reklame. Ledere og selvstendige næringsdrivende oppgir hyppigst at de har behov for slike kunnskaper. Menn har hyppigere bruk for kunnskaper i markedsføring/reklame enn kvinner, og har også fått mer kunnskaper gjennom studiene. Av mennene har 12 prosent gjennomført etter- eller videreutdanning av en ukes varighet eller mer mot 2 prosent av kvinnene. Vi merker oss at kvinnene likevel nesten like hyppig ønsker etter- eller videreutdanning på området.

Jus/rettslære

En ganske stor andel av kandidatene i offentlig og privat virksomhet har bruk for kunnskaper om jus/rettslære. Av universitetskandidatene i offentlig virksomhet har 32 prosent i høy grad bruk for slike kunnskaper i sitt arbeid, mens andelen var 25 prosent i privat virksomhet og bare 2 prosent i undervisning og forskning (tabell.V.7.8).

Det er selvfølgelig særlig juristene som har bruk for kunnskaper på området. De er imidlertid ikke alene. Av de øvrige har landbrukskandidater, arkitekter og siviløkonomer hyppigst bruk for kunnskaper i jus/rettslære. Bare farmasøyter, realister og cand.philol. har sjelden bruk for kunnskaper på området.

Selvstendige næringsdrivende har god bruk for kunnskaper om jus/rettslære. Dette skyldes selvfølgelig at juristene utgjør en stor andel av disse. De har også et stort etter- eller videreutdanningsbehov.

Menn har hyppigere enn kvinner bruk for kunnskaper om jus/rettslære i sitt arbeid. De har også fått flere kunnskaper gjennom studiene. Vi merker oss imidlertid at kvinnene hyppigere enn menn ønsker etter- eller videreutdanning på området.

Fremmedspråk

To av tre universitetskandidater oppgir at de har bruk for noen kunnskaper i fremmedspråk i sitt arbeid, 29 prosent har i høy grad bruk for slike kunnskaper. Det er særlig kandidater i undervisning og forsk-

ning og privat virksomhet som har god bruk for slike kunnskaper. I offentlig virksomhet er behovet vesentlig mindre (tabell V.7.9).

Prosentandelen som har noe bruk for språkkunnskaper er like høy for alle stillingsgrupper. Andelen som i høy grad har bruk for slike kunnskaper er høyest for lærere, 41 prosent, men er også høy for ledere, 32 prosent.

Cand.philol. skiller seg klart ut mht. behovet for språkkunnskaper i sitt arbeid. Av de øvrige har sivilingeniører, statsvitere, realister og siviløkonomer hyppigst bruk for språkkunnskaper. Vi merker oss at sosialøkonomene oftest har gjennomført videreutdanning på området, 22 prosent, mens cand.philol., 36 prosent, og jurister, 22 prosent, har hyppigst bruk for etter- eller videreutdanning i fremmedspråk.

Kvinner har langt oftere enn menn fått språkkunnskaper gjennom studiene, men menn har noe mer bruk for slike kunnskaper i sitt arbeid. Etter- og videreutdanningsbehovet er like stort.

Undervisning/pedagogikk

Behovet for kunnskaper om undervisning/pedagogikk er selvfølgelig langt størst i næringssektoren undervisning og forskning. Det er imidlertid over halvparten av kandidatene både i offentlig og privat virksomhet som oppgir at de har noe bruk for kunnskaper om undervisning/pedagogikk i sitt arbeid (tabell V.7.10).

Fagpedagoger og cand.philol. har langt hyppigst bruk for kunnskaper om undervisning/pedagogikk i sitt arbeid. Realister følger der nest, men også farmasøyer og psykologer oppgir ofte at de har behov for kunnskaper på dette området. Cand.philol. og fagpedagoger har også mest bruk for etter- eller videreutdanning i undervisning/pedagogikk. Kvinner har hyppigere enn menn bruk for kunnskaper om undervisning/pedagogikk i sitt arbeid. De har også oftere fått kunnskaper på området gjennom studiene, og har et langt større etter- eller videreutdanningsbehov. Derimot har menn hyppigere gjennomført etter- eller videreutdanning i undervisning/pedagogikk.

Forskningsmetodikk

Det er også innenfor undervisning og forskning det hyppigst er bruk for kunnskaper om forskningsmetodikk. Behovet er for øvrig noe større i offentlig enn i privat virksomhet. Ledere og, i enda høyere grad, selvstendige næringsdrivende har mindre bruk for forskningsmetodikk enn de øvrige stillingsgruppene (tabell V.7.11).

Alle utdanningskategoriene har fått kunnskaper om forskningsme-

todikk gjennom studiene. Mest forskningsmetodikk oppgir sosiologer, statsvitere, fagpedagoger, filologer (mag.art.) og realister å ha fått gjennom studiene. Minst forskningsmetodikk har arkitekter, jurister, siviløkonomer og veterinærer fått. Fagpedagoger, statsvitere, filologer (mag.art.), psykologer og sosiologer har hyppigst bruk for kunnskaper om forskningsmetodikk i sitt arbeid. Arkitekter, jurister, siviløkonomer, landbrukskandidater og farmasøyter har minst bruk for kunnskaper i forskningsmetodikk.

Menn og kvinner har like hyppig fått kunnskaper om forskningsmetodikk gjennom studiene og de har like hyppig bruk for slike kunnskaper i sitt arbeid. Vi merker oss at menn hyppigere enn kvinner har gjennomført etter- eller videreutdanning i forskningsmetodikk, mens en langt større andel av kvinnene ønsker etter- eller videreutdanning på området.

Samfunnskunnskap

Kandidater i privat virksomhet har langt sjeldnere bruk for samfunnskunnskaper enn dem som arbeider i offentlig virksomhet og undervisning og forskning. Lærerne har likeledes hyppigere behov for samfunnskunnskap enn de øvrige stillingsgruppene.

Sosiologer, statsvitere og sosialøkonomer har fått mest samfunnskunnskap gjennom studiene. De samme utdanningskategoriene med tillegg av cand.philol. har mest bruk for samfunnskunnskaper i sitt arbeid. Minst samfunnskunnskaper har farmasøyter, veterinærer, realister og sivilingeniører fått gjennom studiene. Det er også disse utdanningskategoriene som har minst bruk for samfunnskunnskaper i sitt arbeid.

Menn har hyppigere enn kvinner fått samfunnskunnskaper gjennom studiene. Kvinnene har imidlertid noe mer bruk for kunnskaper på området i sitt arbeid (tabell V.7.12).

Kulturell og historisk innsikt

Kulturell og historisk innsikt er også sterkest knyttet til sektoren undervisning og forskning og stillingsgruppen lærere. Det er i første rekke filologene som har bruk for kunnskaper på området i sitt arbeid. Dernest følger arkitekter og sosiologer. Det er de samme utdanningskategoriene som oppgir å ha fått mest kulturell og historisk innsikt gjennom studiene (tabell V.7.13).

Kvinner arbeider hyppigere enn menn i stillinger hvor det er bruk for kulturell og historisk innsikt. De har også hyppigere fått kunnska-

per på området gjennom studiene, og har langt hyppigere bruk for etter- eller videreutdanning. De har imidlertid ikke gjennomført slik etter- eller videreutdanning i høyere grad enn menn.

Skriftlig fremstilling

Nesten alle kandidatene har bruk for kunnskaper om skriftlig fremstilling, og de fleste har i høy grad bruk for slike kunnskaper. Lærere og selvstendige næringsdrivende har noe mindre bruk for slike kunnskaper enn de øvrige. Lærerne har fått mer kunnskaper på dette området gjennom studiene enn de øvrige (tabell V.7.14).

Sosiologer, filologer og jurister oppgir hyppigst at de har fått gode kunnskaper om skriftlig fremstilling gjennom studiene, mens det er fagpedagoger, sosialøkonomer, jurister og statsvitere som hyppigst har bruk for slike kunnskaper i sitt arbeid.

Kvinner har hyppigere enn menn fått kunnskaper om skriftlig fremstilling gjennom studiene. De har noe sjeldnere bruk for skriftlig fremstilling i sitt arbeid og har sjeldnere fått etter- eller videreutdanning på området. På nytt er det imidlertid kvinnene som mest ønsker etter- eller videreutdanning.

Muntlig fremstilling

Kandidatene oppgir at de har bruk for muntlig fremstilling i omtrent samme grad som for skriftlig fremstilling i sitt arbeid. Det er imidlertid færre som har fått kunnskaper på dette området gjennom studiene. Hyppigst har filologene og juristene fått kunnskaper gjennom studiene, og det er også disse sammen med fagpedagogene som har mest bruk for muntlig fremstilling i sitt arbeid. Lærere og ledere har hyppigere enn andre bruk for muntlig fremstilling (tabell V.7.15).

Kvinner har noe hyppigere enn menn fått kunnskaper om muntlig fremstilling gjennom studiene. Menn har noe mer bruk for kunnskaper om muntlig fremstilling i sitt arbeid, og har hyppigere gjennomført etter- eller videreutdanning på området, mens kvinnene oftere har ønsket om etter- eller videreutdanning - altså nøyaktig samme mønster som for skriftlig fremstilling.

7.3 Utdanningen passer likevel stort sett godt til arbeidet

Av universitetskandidatene mente 31 prosent at den utdanningen de fullførte i 1974 passet *svært godt* til deres arbeid i 1984. Det var 59 prosent som sa den passet *ganske godt*, 8 prosent mente den passet *mindre bra* og 2 prosent sa den passet *dårlig*.

Vi hadde på forhånd forventet at utdanningen passet best like etter studiene, i hvert fall for dem som fikk adekvate jobber, og at kandidatene senere ville få arbeidsoppgaver av administrativ art som ville gjøre at utdanningen ikke passer like godt. Tabell 7.2 viser at prosentandelen som mener utdanningen passer dårlig er redusert fra 4 prosent i 1974 til 2 prosent i 1984. Det store utslaget finner vi imidlertid for andelen som sier at utdanningen passer "svært godt". Denne økte fra 45 prosent i 1974 til 46 prosent i 1977 for deretter å falle til 31 prosent i 1984.

Tallene viser til at arbeidsoppgavene fjerner seg fra utdanningen etter hvert. Utdanningen kan likevel ha gitt et godt utgangspunkt, og deler av den kan fortsatt være nyttig.

Tabell 7.2 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter deres vurdering av hvordan den utdanningen de fullførte i 1974 passer til deres arbeid i 1974, 1977 og 1984.

Hvordan passer utdanningen til jobben?	Universitetskandidater			Distriktshøgskolekandidater		
	1974	1977	1984	1974	1977	1984
Svært godt	45	46	31	30	32	21
Ganske godt	45	46	59	48	55	61
Mindre bra	6	7	8	11	9	12
Dårlig	4	1	2	11	4	6
Sum	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	647	787	901	132	150	188

I hele perioden 1974-1984 har distriktshøgskolekandidatene hatt jobber som har passet dårligere til utdanningen enn universitetskandidatene. Vi finner også for disse at en langt mindre andel har svart at arbeidet passer "svært godt" i 1984 enn i 1977.

7.4 Juristene har jobber som passer best til utdanningen

Det var høyest andel jurister som mente at utdanningen passet godt til arbeidet i 1984, 59 prosent mente den passet svært godt, og bare unnaksvis passet den mindre bra. Ellers hadde psykologer, veterinærer og siviløkonomer jobber som passet godt til utdanning. Dårligst var tilpassing mellom utdanning og jobb for filologer, realister, sosialøkonomer, fagpedagoger og sivilingeniører. Dette er imidlertid for-

hold som har endret seg i perioden 1974-1984. Et halvt år etter eksamen, i 1974, hadde både mag.art. (filologer), psykologer, veterinærer og farmasøyter et bedre samsvar mellom utdanning og jobb enn juristene. Siviløkonomene på den annen side hadde et dårligere samsvar enn sivilingeniørene mellom utdanning og jobb. Siviløkonomene var den eneste utdanningskategori som mente tilpasningen mellom utdanning og arbeid var bedre i 1984 enn i 1977. En sammenligning mellom siviløkonomer og sivilingeniører kan være interessant.

Tabell 7.3 Siviløkonomer og sivilingeniører fordelt etter vurderingen av hvordan utdanningen passer til arbeidet i 1974, 1977 og 1984.

Hvordan passer utdanningen til jobben?	Siviløkonomer			Sivilingeniører		
	1974	1977	1984	1974	1977	1984
Svært godt	38	49	46	40	44	19
Ganske godt	47	39	49	46	45	64
Mindre bra	4	10	5	9	9	14
Dårlig	11	2	0	5	2	3
Sum	100	100	100	100	100	100

Felles for siviløkonomer og sivilingeniører er at en stor andel var kommet opp i ledende stillinger ti og et halvt år etter eksamen. Dette betyr ofte en bedre tilpasning mellom utdanning og arbeid for siviløkonomene, mens sivilingeniørene fjerner seg fra innholdet i grunnutdanningen.

For distriktshøgskolekandidatene er det store variasjoner mellom linjene. Tabell 7.4 viser at kandidater fra økonomisk-administrative linjer, fra datafag og systemeringsarbeid har en tilpasning som er omtrent like god som for gjennomsnittet av universitetskandidatene. For de øvrige linjene er tilpasningen atskillig dårligere. Av kandidatene fra transport- og reiselivslinjene oppga 42 prosent at utdanningen passet mindre bra eller dårlig til arbeidet.

7.5 Utdanningen passer best og dårligst til jobben i privat virksomhet

Prosentandelen som mener utdanningen passer *svært godt* til jobben var høyere i privat virksomhet enn i undervisning og forskning og offentlig virksomhet både tre og ti år etter eksamen. Andelen som

Tabell 7.4 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt på utdanningskategorier og linjer og vurdering av hvordan den utdanningen de fullførte i 1974 passer til deres arbeid i 1984.

Hvordan passer utdanningen til jobben i 1984?	Svært godt	Ganske godt	Mindre bra	Dårlig	Sum	Antall observ.
UNIVERSITETS- KANDIDATER	31	59	8	2	100	901
Filologer (cand.philol.)	24	68	6	2	100	135
Filologer (mag.art.)	47	41	6	6	100	17
Realister	21	67	9	3	100	118
Jurister	59	39	2	0	100	88
Sosialøkonomer	26	59	13	2	100	39
Psykologer	53	44	3	0	100	30
Sosiologer	33	56	11	0	100	9
Statsvitere	33	60	7	0	100	15
Fagpedagoger	11	83	6	0	100	18
Veterinærer	50	38	12	0	100	16
Farmasøyter	33	67	0	0	100	15
Siviløkonomer	46	49	5	0	100	77
Sivilingeniører	19	64	14	3	100	144
Arkitekter	21	59	17	3	100	29
Landbruks- kandidater	32	61	6	1	100	151
DISTRIKTS- HØGSKOLE- KANDIDATER	21	61	12	6	100	188
Økonomisk/ administrativ	27	65	7	1	100	83
Transport og reise- liv	11	47	26	16	100	19
Data og system- arbeid	19	76	0	5	100	21
Naturvern, natur- vit., teknikk	28	39	16	17	100	18
Media og kommu- nikasjon	11	56	33	0	100	9
Off. adm., org. og velferd, andre samfunnsfag	13	61	16	10	100	38

Tabell 7.5 Universitetskandidater fordelt etter deres vurdering av hvordan den utdanningen de fullførte i 1974 passer til arbeidet i 1974, 1977 og 1984 og næringssektor.

Hvordan passer utdanningen til jobben?	1974			1977			1984		
	Underv. og forsk.	Offent. virks.	Privat virks.	Underv. og forsk.	Offent. virks.	Privat virks.	Underv. og forsk.	Offent. virks.	Privat virks.
Svært godt	47	47	42	45	44	52	27	30	36
Ganske godt	45	44	44	49	47	38	66	59	52
Mindre bra	7	6	8	6	8	7	5	10	10
Dårlig	1	3	6	0	1	3	2	1	2
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	303	141	159	371	196	203	327	226	348

Tabell 7.6 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter vurdering av hvordan den utdanningen de fullførte i 1974 passer til arbeidet i 1984 og stillingsgruppe.

Hvordan passer utdanningen til jobben i 1984?	UNIVERSITETSKANDIDATER						DH-KANDIDATER		
	Lønnsinntakere			Selvstendige			Lønnsinntakere		Selvstendige
	Ledere	Lærere	Andre	Profesj.	Andre	Ledere	Andre		
Svært godt	33	23	31	67	25	12	24	26	
Ganske godt	61	69	56	31	44	74	60	42	
Mindre bra	5	6	12	2	25	9	10	21	
Dårlig	1	2	1	0	6	5	6	11	
Sum	100	100	100	100	100	100	100	100	
Antall observasjoner	253	219	341	52	36	42	123	19	

mente utdanningen passer *ganske godt* til jobben var derimot lavere i privat virksomhet enn i de to andre sektorene.

Det har i hele perioden etter eksamen vært en høyere andel i privat virksomhet enn i de andre sektorene som har ment at utdanningen passer *mindre bra* eller *dårlig* til jobben.

Det kan være litt overraskende at det er i undervisning og forskning at reduksjonen i andelen som svarer "svært godt" er størst fra 1977 til 1984. Kan dette ha sammenheng med at nye fag, som f.eks. EDB, har kommet inn i bildet, og at lærerne føler at de mangler kompetanse på dette feltet, eller skyldes det et generelt savn av muligheter til å ajourføre kunnskapene?

7.6 Utdanningen passer best og dårligst til jobben for selvstendige næringsdrivende

Utdanningen er best tilpasset jobben for de profesjonelle yrkesutøvere. Av disse har 67 prosent gitt utsagn om at utdanningen passer svært godt til arbeidet. Blant andre selvstendige næringsdrivende er tilsvarende prosentandel 25, og for denne gruppen er det hele 31 prosent som mener utdanningen passer mindre bra eller dårlig. Blant lærerne er det færre, 23 prosent, som mener utdanningen passer svært godt, men det er relativt mange som sier den passer ganske godt.

7.7 Tilpasningen er like god for kvinner og menn

Det er ingen forskjeller mellom menn og kvinner mht. tilpasningen mellom utdanning og arbeid for universitetskandidater samlet. Hvis

Tabell 7.7 Universitetskandidater fordelt på kvinner og menn og deres vurdering av hvordan den utdanningen de fullførte i 1974 passer til arbeidet i 1984.

Hvordan passer utdanningen til jobben i 1984?	Universitetskandidater		Cand. philol.		Realister	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Svært godt	31	31	20	36	21	24
Ganske godt	59	59	73	54	65	76
Mindre bra	8	9	4	10	11	0
Dårlig	2	1	3	0	3	0
Sum	100	100	100	100	100	100
Antall observasj.	769	132	96	39	101	17

vi ser på de to utdanningskategoriene hvor det var flest kvinner, cand.philol. og realister, finner vi at kvinner i høyere grad enn menn har arbeid som passer godt til utdanningen.

7.8 Tilpasningen er dårlig fordi kandidatene har fått andre interesser

Av universitetskandidatene har 10 prosent svart at utdanningen passer mindre bra eller dårlig til arbeidet. Disse har fått et tilleggsspørsmål

Tabell 7.8 Universitetskandidater prosentfordelt etter årsak til at de har arbeidsoppgaver som passer mindre bra eller dårlig til utdanningen.

	Prosent	
	av dem som har oppgitt årsak	av alle yrkesaktive
Vanskelig å få jobber som passer godt til min utdanning på det stedet jeg ønsker å bo	21	2,1
Vanskelig å få jobb i det hele tatt	12	1,1
Det har aldri vært så viktig for meg å få en jobb som passer godt til utdanningen	31	3,0
Jeg har forsøkt arbeid som passet bedre til utdanningen, men likte det ikke	1	0,1
Arbeidsoppgavene i min nåværende jobb er mer interessante enn de jeg kunne forvente å få i en jobb som passet bedre til utdanningen	33	3,1
Min(e) første jobb(er) passet ikke godt til utdanningen, men jeg ble interessert i arbeidsområdet og fortsatte med det	17	1,7
Jeg får høyere lønn enn jeg kunne forvente å få i en jobb som passer bedre til utdanningen	14	1,3
På grunn av forfremmelse passer ikke lenger utdanningen godt til mine arbeidsoppgaver	4	0,3
Jobbvalget er begrenset som følge av familieforpliktelser	6	0,6
Andre grunner	17	1,7
Sum	156*)	
Antall observasjoner	86	901

*) Summen overstiger 100, fordi det var anledning til å oppgi mer enn en årsak.

om hvorfor de har en jobb som ikke passer bedre til utdanningen. Alternative svar var oppgitt i spørreskjemaet.

Hvis vi tar utgangspunkt i dem som har besvart spørsmålet om utdanningen passer godt til jobben, er det om lag en prosent som sier at årsaken er at det i det hele tatt er vanskelig å få jobb med den aktuelle utdanningen. Om lag 2 prosent har en jobb som ikke passer fordi de ønsker å bo på et bestemt sted. Disse to årsakene er ofte nevnt sammen. Hovedårsaken til at kandidatene har jobb som ikke passer til utdanningen er at de har funnet jobber som er mer interessante enn dem som passer til utdanningen. De har med andre ord blitt penset inn på et annet spor hvor de har ønsket å fortsette. For noen (1,3 prosent) har det hatt betydning at de har kunnet få høyere lønn i jobber som ikke passer til utdanningen.

7.9 Kunnskapene blir oftest godt utnyttet, men mange unntak finnes

Sammenhengen mellom utdanning og arbeid er som nevnt en sentral problemstilling i undersøkelsen. Vi er i denne forbindelsen interessert i å vite om utdanningen blir godt eller dårlig utnyttet i arbeidslivet. Vi har derfor stilt det enkle spørsmålet: "Kunne utdanningen vært bedre utnyttet?". Spørsmålet er besvart av 873 universitetskandidater (96 prosent av de yrkesaktive) og 185 distriktshøgskolekandidater (97 prosent av de yrkesaktive). Av universitetskandidatene har 30 prosent svart at utdanningen kunne vært bedre utnyttet, mens 12 prosent er usikre. Distriktshøgskolekandidatene har nesten den samme svarfordelingen.

Halvparten av de universitetskandidatene som har oppgitt at utdanningen kunne vært bedre utnyttet, mente at årsaken var at arbeidspresset var for stort. Vi må anta at kandidatene mente de hadde for

Tabell 7.9 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter deres svar på om utdanningen kunne vært bedre utnyttet.

Kunne utdanningen vært bedre utnyttet?	Universitetskandidater	Distriktshøgskolekandidater
Ja	30	29
Nei	58	61
Vet ikke	12	10
Sum	100	100
Antall observasjoner	873	185

Tabell 7.10 Universitetskandidater som mente at utdanningen kunne vært bedre utnyttet fordelt etter årsak til at den ikke blir bedre utnyttet.

Hvorfor blir utdanningen ikke bedre utnyttet?	Universitetskandidater
Mine arbeidsoppgaver er for spesialiserte, slik at jeg bare får utnyttet en liten del av min utdanning	34
Arbeidspresset er for stort, slik at jeg ikke får utnyttet min utdanning godt nok	50
Jeg ønsker ikke arbeidsoppgaver som gjør at min utdanning blir bedre utnyttet	3
Mine overordnede vet for lite om min utdanning til å kunne utnytte mine kvalifikasjoner	12
Mine overordnede har så mye å gjøre at de ikke har tid til å følge opp mine forslag og ideer	8
Mine overordnede er ikke faglig à jour og kan derfor ikke utnytte mine kvalifikasjoner	10
Sum	117*)
Antall observasjoner	259

*) Tallet overstiger 100, fordi en kandidat kan oppgi flere årsaker.

mange og tidkrevende oppgaver, slik at de ikke fikk tid til å utføre oppgavene med faglig grundighet.

En tredjedel av universitetskandidatene mener at deres arbeidsoppgaver er for spesialiserte, slik at det bare er deler av kunnskapene de får utnyttet. Ellers er det en del kandidater som mener overordnede er skyld i at utdanningen ikke blir bedre utnyttet. Her kan to eller tre alternativer være nevnt av en kandidat. Flest har ment at de overordnede kjenner for lite til deres utdanning slik at de ikke kan utnytte alle deres kvalifikasjoner.

Listen over årsaker til hindringer for å utnytte utdanningen bedre, er ikke fullstendig. Når lærere og selvstendige næringsdrivende ofte ikke har krysset av årsak, må det f.eks. antas at disse opplever hindringer av annen art.

7.10 Siviløkonomenes og juristenes utdanning blir best utnyttet

Tabell 7.11 gir en oversikt over hvordan kandidater fra de største utdanningskategoriene mener deres utdanning blir utnyttet, og årsakene til at utdanningen ikke utnyttes bedre.

Tabell 7.11 Store utdanningskategorier fordelt etter deres svar på spørsmålet om utdanningen kunne vært bedre utnyttet samt årsakene til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet.

	Cand. philol.	Realister	Jurister	Sosial-økon.	Sivil-økon.	Sivilingen.	Landbrukskand.
Kunne utdanningen vært bedre utnyttet?							
Ja	35	25	20	33	18	34	35
Nei	54	60	74	55	68	55	50
Vet ikke	11	15	6	12	14	11	15
Sum*)	100	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	132	112	88	40	72	142	145
Årsaker til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet:							
Arbeidsoppgavene er for spesialiserte	52	39	22	8	46	33	22
Arbeidspresset er for stort	30	46	61	62	62	42	60
Ønsker ikke arbeidsoppgaver som utnytter utdanningen bedre	0	4	6	7	0	2	0
Overordnede vet for lite om kvalifikasjonene	4	11	17	15	8	13	8
Overordnede har for mye å gjøre	4	4	11	0	0	8	10
Overordnede er ikke faglig à jour	4	14	17	8	8	10	10
Sum*)	94	118	134	100	124	108	110
Antall observasjoner	46	28	18	13	13	48	50

*) Summen overstiger 100 eller når ikke opp til 100, fordi enkelte har oppgitt flere årsaker, mens andre ikke har oppgitt årsaker.

Siviløkonomenes og juristenes utdanning blir bedre utnyttet enn utdanningen til de øvrige kategoriene som er med i tabell 7.11. Lavere prosentandel som mener utdanningen kunne vært bedre utnyttet, finner vi imidlertid for veterinærer, statsvitere, og farmasøyter. Høyest

andel som mener utdanningen kunne vært bedre utnyttet finner vi for sosiologer (bare 9 observasjoner), filologer (mag.art.), og arkitekter.

Den viktigste årsaken til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet er det store arbeidspresset. Dette gjelder for alle de store utdanningskategoriene, bortsett fra cand.philol. For disse er det viktigere at arbeidsoppgavene er for spesialiserte, slik at de bare får benyttet en del av utdanningen. En stor andel av cand.philol. er lærere. Vi må anta at lærerne ofte mener at de kunne benytte utdanningen sin bedre hvis de hadde muligheter til å undervise i fag som svarte bedre til deres egen fagkrets. Noen av disse vil ikke krysse av noe alternativ i vår alternativliste, andre vil mene at arbeidsoppgavene er for spesialiserte, slik at de ikke får utnyttet hele sin utdanning.

7.11 Lønsmottakere blir mest hindret i å utnytte utdanningen

Selvstendige næringsdrivende oppgir forholdsvis sjelden at deres utdanning kunne vært bedre utnyttet. Overordnede hindrer ikke utnyttingen av utdanningen for de selvstendige. Det ser ut til å være årsaker som ligger utenfor våre alternativer som hindrer selvstendige næringsdrivende i å utnytte utdanningen bedre. Ledere svarer sjeldnere enn lærere og andre lønsmottakere at utdanningen kunne vært bedre utnyttet.

Ledere som ikke får utnyttet sin utdanning oppgir hyppigere enn andre arbeidspresset som årsak, mens andre lønsmottakere betrakter forholdsvis ofte overordnede som hindringer for å utnytte utdanningen.

7.12 Flest hindringer for utnyttning av utdanningen i offentlig virksomhet

Av universitetskandidater som arbeidet i privat virksomhet mente 22 prosent at utdanningen kunne vært bedre utnyttet. I offentlig virksomhet var 40 prosent av samme oppfatning.

Viktigste årsak til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet, var arbeidspresset. Det gjelder for begge sektorene. Overordnede var en større hindring for å utnytte utdanningen i offentlig virksomhet enn i de andre sektorene.

7.13 Kvinner blir oftere hindret i å utnytte utdanningen enn menn

Av universitetskandidatene mener 28 prosent av mennene og 38 prosent av kvinnene at deres utdanning kunne vært bedre utnyttet. Denne

Tabell 7.12 Universitetskandidater fordelt etter stillingsgrupper og deres svar på spørsmålet om utdanningen kunne vært bedre utnyttet samt årsakene til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet.

Kunne utdanningen vært bedre utnyttet?	Lønnsinntakere			Selvstendige
	Ledere	Lærere	Andre	
Ja	26	32	34	17
Nei	62	53	55	75
Vet ikke	12	15	11	8
Sum	100	100	100	100
Antall observasjoner	248	210	331	84

Årsaker til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet:

Arbeidsoppgavene er for spesialiserte	23	44	33	36
Arbeidspresset er for stort	64	31	52	36
Ønsker ikke arbeidsoppgaver som utnytter utdanningen bedre	5	0	4	0
Overordnede vet for lite om kvalifikasjonene	8	9	17	0
Overordnede har for mye å gjøre	8	7	9	0
Overordnede er ikke faglig à jour	9	9	12	0
Sum*)	117	100	127	72
Antall observasjoner	64	68	113	14

*) Summen overstiger 100 eller når ikke opp i 100, fordi noen har oppgitt flere årsaker, andre har unnlatt å oppgi årsak.

forskjellen reflekterer delvis at kvinner i høyere grad enn menn er lærere og andre lønnsinntakere. En høyere andel av disse stillingsgruppene enn av de øvrige får ikke utnyttet sin utdanning. Kvinnene arbeider også hyppigere i offentlig virksomhet og undervisning og forskning enn menn, og andelen som mener at de ikke får utnyttet sin utdanning er høyere i disse sektorene enn i den private sektoren. Disse to forholdene alene kan imidlertid ikke forklare hele den store forskjellen mellom menn og kvinner mht. utnyttningen av utdanningen.

Tabell 7.13 Universitetskandidater fordelt etter næringssektor og deres svar på spørsmålet om utdanningen kunne vært bedre utnyttet samt årsakene til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet.

UNIVERSITETSKANDIDATER			
Kunne utdanningen vært bedre utnyttet?	Undervisning og forskning	Offentlig virksomhet	Privat virksomhet
Ja	30	40	22
Nei	58	51	64
Vet ikke	12	9	14
Sum	100	100	100
Antall observasjoner	317	221	335

Årsaker til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet:

Arbeidsoppgavene er for spesialiserte	37	29	35
Arbeidspresset er for stort	43	55	53
Ønsker ikke arbeidsoppgaver som utnytter utdanningen bedre	0	3	5
Overordnede vet for lite om kvalifikasjonene	6	18	11
Overordnede har for mye å gjøre	6	11	5
Overordnede er ikke faglig à jour	8	14	7
Sum*)	100	130	116
Antall observasjoner	95	89	75

*) Summen overstiger 100, fordi det kan oppgis flere årsaker.

7.14 Arbeidsoppgavene kan tilpasses jobbinnehaveren i forskjellig grad

I spørreskjemaet var det med et spørsmål som gikk på trivselen i arbeidssituasjonen. Spørsmålet var som følger: I hvilken grad kan arbeidsoppgavene i Deres nåværende stilling tilpasses den som har jobben? Det var gitt fire svaralternativer, som strakte seg fra: "Oppgavene er klart fastlagte og uavhengige av stillingsinnehaverens kvalifikasjoner" til "Stillingsinnehaveren bestemmer i høy grad arbeid-

soppgavene selv''. Vi tenkte oss altså en spennvidde i svaralternativene som strakte seg fra rutinemessige jobber til jobber hvor stillingsinnehaveren selv hadde frihet til å bestemme sine arbeidsoppgaver. Vi vil anta at de fleste foretrekker den siste type stilling, men mange kan også ha preferanser for mer rutinemessig arbeid.

Det viste seg at våre svaralternativer ikke utelukket hverandre gjensidig, dvs. stillingsinnehaveren kunne i høy grad bestemme arbeidsoppgavene selv, men oppgavene var likevel klart fastlagte. Det var i første rekke selvstendige næringsdrivende som kom opp i denne situasjonen. Høyest andel med klart fastlagte oppgaver finner vi for veterinærer, selv om andelen privatpraktiserende er høy for disse. Andelen som svarte at stillingsinnehaveren i høy grad bestemmer arbeidsoppgavene selv var likevel langt høyere blant selvstendig næringsdrivende enn for de øvrige stillingsgruppene.

Selv om svaralternativene er uheldig formulert, vil vi anta at svarene har en viss interesse og forteller noe om arbeidssituasjonen. Det må imidlertid på nytt understrekes at svarene bygger på subjektive vurderinger.

Hovedtyngden av svarene faller på ''Oppgavene er nokså klart fastlagte''. Dette alternativet er benyttet av halvparten av distriktshøg-

Tabell 7.14 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter i hvilken grad arbeidsoppgavene kan tilpasses den som har jobben.

I hvilken grad kan arbeidsoppgavene i nåværende stilling tilpasses den som har jobben?	Universitetskandidater	Distrikthøgskolekandidater
Oppgavene er klart fastlagte og uavhengige av stillingsinnehaverens kvalifikasjoner	14	9
Oppgavene er nokså klart fastlagte, men kan til en viss grad tilpasses stillingsinnehaverens kvalifikasjoner	46	50
Oppgavene kan i høy grad tilpasses stillingsinnehaverens kvalifikasjoner	17	19
Stillingsinnehaveren bestemmer i høy grad arbeidsoppgavene selv	23	22
Sum	100	100
Antall observasjoner	853	179

skolekandidatene og nesten halvparten av universitetskandidatene. Under en fjerdedel av både universitetskandidatene og distriktshøgskolekandidatene kunne "i høy grad selv bestemme sine arbeidsoppgaver".

Tabell 7.14 viser at det ikke var vesentlige forskjeller i vurderingene til universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater. Det skal imidlertid nevnes at kandidater med økonomisk-administrative linjer trakk opp gjennomsnittet for distriktshøgskolekandidater. Andelen som mente at stillingsinnehaveren selv kunne bestemme arbeidsoppgavene var lavere for de øvrige linjene.

7.15 Jurister og siviløkonomer bestemmer selv sine arbeidsoppgaver

Hvis vi betrakter de største utdanningskategoriene, finner vi at prosentandelen som mener at arbeidsoppgavene er klart fastlagte er høyest for sosialøkonomer, 22 prosent, og cand.philol., 21 prosent, mens den er lavest for sivilingeniører, 6 prosent, og siviløkonomer, 8 prosent. Tabell 7.15 viser også at prosentandelen som mener at stillingsinnehaveren selv i høy grad bestemmer sine arbeidsoppgaver er lavest for cand.philol., 9 prosent, mens den er høyest for jurister, 40 prosent, og siviløkonomer, 37 prosent.

Tabell 7.15 Kandidater fra de største utdanningskategoriene fordelt etter i hvilken grad arbeidsoppgavene kan tilpasses den som har jobben.

I hvilken grad kan arbeidsoppgavene i nåværende stilling tilpasses den som har jobben?	Cand. philol.	Realister	Jurister	Sosialøkon.	Siviløkon.	Sivilingen.	Landbrukskand.
Oppgavene er klart fastlagte	21	17	17	22	8	6	13
Oppgavene er nokså klart fastlagte	57	47	28	35	42	43	55
Oppgavene kan i høy grad tilpasses	13	18	15	20	13	22	17
Stillingsinnehaveren bestemmer selv	9	18	40	23	37	29	15
Sum	100	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	125	114	83	40	76	140	137

7.16 Flest med klart fastlagte oppgaver i offentlig virksomhet

Det er store variasjoner mellom de tre næringssektorene. Tabell 7.16 viser at 39 prosent av universitetskandidatene i privat virksomhet mener at de selv i høy grad kan bestemme arbeidsoppgavene. Bare 11 prosent i offentlig virksomhet vurderer sin arbeidssituasjon på samme måte.

På den annen side vurderer 21 prosent i offentlig virksomhet sine arbeidsoppgaver som klart fastlagte mot 8 prosent i privat virksomhet. Undervisning og forskning kommer i en mellomstilling.

Tabell 7.16 Universitetskandidater fordelt etter næringssektor og i hvilken grad arbeidsoppgavene kan tilpasses den som har jobben.

I hvilken grad kan arbeidsoppgavene i nåværende stilling tilpasses den som har jobben?	Undervisning og forskning		
	Offentlig virksomhet	Privat virksomhet	
Opgavene er klart fastlagte	17	21	8
Opgavene er nokså klart fastlagte	53	54	33
Opgavene kan i høy grad tilpasses	14	14	20
Stillings innehaveren bestemmer selv	16	11	39
Sum	100	100	100
Antall observasjoner	312	217	324

7.17 Ledere og selvstendige næringsdrivende har best anledning til å bestemme sine arbeidsoppgaver

Som ventet er andelen som mener at de selv i høy grad har anledning til å bestemme sine arbeidsoppgaver størst blant de selvstendige næringsdrivende. 70 prosent har vurdert situasjonen på denne måten. Denne andelen ville vært høyere hvis svaralternativene hadde utelukket hverandre. Ledere kan bestemme sine arbeidsoppgaver mer enn lærere og andre lønsmottakere, men forskjellen er kanskje mindre enn ventet.

Lærerne betrakter hyppigst arbeidsoppgavene som klart fastlagte, men også lærerne har ulike oppfatninger om dette.

Tabell 7.17 Universitetskandidater fordelt etter stillingsgrupper og i hvilken grad arbeidsoppgavene kan tilpasses den som har jobben.

I hvilken grad kan arbeidsoppgavene i nåværende stilling tilpasses den som har jobben?	Lønnsinntakere			Selvstendig næringsdrivende
	Ledere	Lærere	Andre	
Oppgavene er klart fastlagte	14	23	11	7
Oppgavene er nokså klart fastlagte	43	56	48	14
Oppgavene kan i høy grad tilpasses	17	12	21	9
Stillings innehaveren bestemmer selv	26	9	20	70
Sum	100	100	100	100
Antall observasjoner	242	207	331	73

7.18 Kvinner har hyppigere fastlagte arbeidsoppgaver enn menn

Kvinner har hyppigere enn menn arbeidsoppgaver som er fastlagte. Dette har bl.a. sammenheng med at de ofte er i lærerstillinger og sjeldnere arbeider i privat virksomhet.

Tabell 7.18 Universitetskandidater fordelt på menn og kvinner og i hvilken grad arbeidsoppgavene kan tilpasses den som har jobben.

I hvilken grad kan arbeidsoppgavene i nåværende stilling tilpasses den som har jobben?	Menn	Kvinner
Oppgavene er klart fastlagte	13	23
Oppgavene er nokså klart fastlagte	45	51
Oppgavene kan i høy grad tilpasses	17	13
Stillings innehaveren bestemmer selv	25	13
Sum	100	100
Antall observasjoner	732	121

8 Geografisk rekruttering, lærested og bosted

8.1 Innledning

Dette kapitlet tar sikte på å vise hvor kandidatene kommer fra, hvor de har tatt sin utdanning og hvor de bor i 1984 - ti og et halvt år etter eksamen. Som hjemstedsfylke har vi valgt å bruke det fylket kandidatene var bosatt i da vedkommende var 17 år gammel.

I vår fremstilling har vi foretatt en oppdeling på universitetsfylker og distriktshøgskoleområder, som igjen er delt i tre områder som følger:

Universitetsfylker:

Oslo/Akershus

Oslo

Akershus

Hordaland

Hordaland

Sør-Trøndelag

Sør-Trøndelag

Distriktshøgskoleområder:

Østlandet

Østfold

Hedmark

Oppland

Buskerud

Vestfold

Telemark

Sørlandet/Vestlandet

Aust-Agder

Vest-Agder

Rogaland

Sogn og Fjordane

Møre og Romsdal

Nord-Norge/Nord-Trøndelag

Nord-Trøndelag

Nordland

Troms

Finmark

Vi legger vekt på distinksjonen mellom universitetsfylker og distriktshøgskoleområder, fordi vi ønsker å kartlegge distriktshøgskolenes betydning for den geografiske rekrutteringen og for arbeidsstedet etter eksamen. En av hensiktene ved opprettingen av distriktshøgskolene var å gi et bedre tilbud til ungdommer i distriktene, samtidig som det skulle bli lettere å beholde kompetansen i distriktene.

8.2 Geografisk rekruttering

Statistisk Sentralbyrås offisielle statistikk vil antakelig gi et bedre og fullstendigere bilde av den geografiske rekrutteringen enn vi kan gi på grunnlag av en ufullstendig undersøkelse av et vårkull. Vi skal likevel trekke fram våre tall, fordi de danner grunnlag for våre sammenlikninger med lærested og bosted i 1984.

Tabell 8.1 viser hvor universitets- og distriktshøgskolekandidatene som er med i undersøkelsen kommer fra. Av universitetskandidatene kommer 23 prosent fra Oslo og Akershus, mens bare 8 prosent av distriktshøgskolekandidatene kommer fra disse fylkene. Ser vi på universitetsfylkene samlet, kommer 41 prosent av universitetskandidatene fra disse mot 19 prosent av distriktshøgskolekandidatene.

Av universitetskandidatene kommer halvparten fra Østlandet m/Oslo mot 40 prosent av distriktshøgskolekandidatene.

Den geografiske rekrutteringen er ulik for menn og kvinner. Her går skillelinjen ikke mellom universitetsfylker og distriktshøgskoleområder, men mellom Østlandet og resten av landet. Av kvinnelige universitetskandidater er nesten to tredjedeler fra Østlandet m/Oslo mot under halvparten av mennene. For distriktshøgskolekandidatene er forskjellen omtrent like stor. Over halvparten av kvinnene er fra Østlandet m/Oslo mot mer enn tredjedelen av mennene. Forskjellen er særlig stor i Oslo/Akershus, hvor kvinnene har rekruttert 38 prosent av landets kvinnelige universitetskandidater og 15 prosent av distriktshøgskolekandidatene. Tilsvarende tall for menn er 21 og 6 prosent.

Det er også store forskjeller i den geografiske rekrutteringen mellom utdanningskategorier. Av juristene kommer 45 prosent fra Oslo/

Tabell 8.1 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter hjemsted (bosted 17 år gamle). Fordeling for menn og kvinner og for kandidater fra store utdanningskategorier.

Hjemsted (bosted 17 år)	Oslo/ Akershus	Horda- land	Sør- Trøndelag	Øst- landet	Sør-/Vest- landet	Nord-Norge/ N.-Trøndelag	Ut- land	Sum	Antall observ.
UNIVERSITETS- KANDIDATER	23	9	8	26	20	12	2	100	916
Herav:									
Filologer (cand.philol.)	23	11	6	18	28	12	2	100	134
Realister	26	6	12	26	17	11	2	100	119
Jurister	45	12	5	23	9	4	2	100	92
Sosialøkonomer	22	7	10	34	15	7	5	100	41
Siviløkonomer	14	18	5	30	23	10	0	100	79
Sivilingeniører	22	10	8	23	19	17	1	100	144
Landbrukskandidater	12	5	7	39	20	16	1	100	160
Menn	21	10	8	25	21	14	1	100	779
Kvinner	38	7	6	27	12	6	4	100	137
DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER	8	8	3	32	35	14	0	100	201
Herav:									
Øk-ad-linjer	5	6	0	32	39	18	0	100	84
Andre linjer	10	10	5	32	32	11	0	100	117
Menn	6	8	3	30	39	14	0	100	160
Kvinner	15	10	5	39	19	12	0	100	41
Folkemengde totalt 1964*)	20	10	6	29	20	15	0	100	3 707 967

9 universitetskandidater og 1 distriktshøgskolekandidat hadde ikke oppgitt hjemsted.

*) Kilde: Statistisk Sentralbyrå: Statistisk Årbok 1965. Tabell 7.

Akershus mot bare 12 prosent av landbrukskandidatene og 14 prosent av siviløkonomene. Den lave andelen for siviløkonomene skyldes ganske sikkert at bare siviløkonomer fra Norges Handelshøyskole er med i undersøkelsen. Studier ved Bedriftsøkonomisk Institutt har vært betraktet som et alternativ for studenter fra Oslo/Akershus. Dessuten har Oslo tradisjonelt vært overrepresentert blant siviløkonomene som er utdannet i utlandet.

Tabell 8.1 viser også fordelingen av hele folkemengden i 1964, altså på det tidspunkt da de universitetskandidatene som er med i vår undersøkelse var i gjennomsnitt om lag 17 år. Av den totale folke­mengden bodde 20 prosent i Oslo/Akershus i 1964, mens 23 prosent av universitetskandidatene og 8 prosent av distriktshøgskolekandidatene kommer fra disse fylkene. Oslo/Akershus er overrepresentert blant universitetskandidatene, men kanskje ikke så mye som en kunne forvente. Hvis vi bare ser på menn, er deres andel av universitetskandidatene bare ubetydelig høyere enn gjennomsnittet. Når det gjelder distriktshøgskolekandidatene, er Oslo/Akershus sterkt underrepresentert.

Østlandet (utenom Oslo/Akershus) er noe underrepresentert i forhold til befolkningens størrelse blant universitetskandidatene og noe overrepresentert blant distriktshøgskolekandidatene.

Hordaland er litt underrepresentert både blant universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater, mens resten av Vestlandet og Sørlandet har rekruttert en andel av universitetskandidatene som svarer til gjennomsnittet, folke­mengden tatt i betraktning. Denne delen av landet er sterkt overrepresentert når det gjelder rekruttering av distriktshøgskolekandidater. Det er imidlertid mennene som trekker opp gjennomsnittet her. Kvinnene har rekruttert mindre enn landsgjennomsnittet både til universiteter og distriktshøgskoler.

Sett i relasjon til folke­mengden er Sør-Trøndelag overrepresentert blant universitetskandidater som er med i undersøkelsen, og sterkt underrepresentert blant distriktshøgskolekandidatene. Nord-Trøndelag og Nord-Norge hadde 15 prosent av landets befolkning i 1964 mens 12 prosent av universitetskandidatene kom fra dette området. Her trekker kvinnene ned gjennomsnittet. Mennene utgjorde 14 prosent av de mannlige universitetskandidatene, kvinnene bare 6 prosent av de kvinnelige universitetskandidatene fra hele landet.

Tabell 8.2 viser de samme basistallene som tabell 8.1 servert på en annen måte. Av universitetskandidatene fra Oslo/Akershus utgjorde juristene den største andelen, mens sivilingeniører, filologer og rea-

Tabell 8.2 Universitetskandidater fra ulike geografiske områder fordelt på utdanningskategori.

Hjemsted (bosted 17 år)	Alle	Universitetsfylker			DH-områder		
		Oslo/ Akershus	Horda- land	Sør- Trøndelag	Øst- landet	Sør-/Vest- landet	Nord-Norge/ N.-Trøndelag
Filologer (cand.philol.)	14,6	14,5	17,0	11,3	10,2	20,6	14,2
Filologer (mag.art.)	1,8	1,4	2,3	1,4	3,4	1,1	0,0
Realister	13,1	14,5	8,0	19,7	13,2	11,7	11,5
Jurister	9,9	19,2	12,5	7,0	8,9	4,4	3,5
Sosialøkonomer	4,4	4,2	3,4	5,6	6,0	3,3	2,7
Psykologer	3,2	4,2	1,1	2,8	3,0	2,2	4,4
Sosiologer	1,0	0,9	3,4	0,0	0,4	0,0	0,9
Statsvitere	1,6	1,4	2,3	2,8	0,4	2,8	3,5
Fagpedagoger	1,9	1,9	2,3	2,8	1,3	2,2	2,7
Veterinærer	1,7	0,9	2,3	1,4	0,9	2,2	4,4
Farmasøyer	1,7	4,7	0,0	1,4	0,9	1,7	0,0
Siviløkonomer	8,6	5,1	15,9	5,6	10,2	10,0	7,1
Sivilingeniører	15,8	15,0	17,0	15,5	14,0	15,0	21,1
Arkitekter	3,1	3,3	3,4	5,6	0,9	4,4	1,8
Landbrukskandidater	17,3	8,9	9,1	16,9	26,4	18,3	22,1
Universitetskandidater	99,7	100,1	100,0	99,8	100,1	99,9	99,9
Antall observasjoner	925	214	88	71	235	180	113

9 hadde ukjent hjemsted og 15 var bosatt i utlandet da de var 17 år.

lister var også store grupper. Fra Hordaland er juristene også en forholdsvis stor gruppe, men filologer, sivilingeniører og siviløkonomer er større. Den høye andelen siviløkonomer skyldes ganske sikkert beliggenheten av Norges Handelshøyskole. En skulle forvente at antallet sivilingeniører rekruttert fra Sør-Trøndelag også var høyt. Antallet svarer imidlertid bare til landsgjennomsnittet. Det er for øvrig slående at andre utdanningskategorier med stort matematikkinnslag - realister, sosialøkonomer og arkitekter - er klart overrepresentert blant kandidatene fra Sør-Trøndelag.

Sivilingeniørene utgjør en stor andel av universitetskandidatene som kommer fra Nord-Trøndelag og Nord-Norge sammen med landbrukskandidatene. Selv om Norges Landbrukshøgskole ligger i Oslo/Akershus utgjorde landbrukskandidatene en liten andel av universitetskandidatene fra disse fylkene. Derimot utgjorde de over en fjerdedel av kandidatene fra Østlandet utenom Oslo/Akershus, og var den største utdanningskategori fra dette distriktet. Også fra Sørlandet/Vestlandet var en høy andel blitt landbrukskandidater, men filologene var likevel i flertall her.

8.3 Menn fra Østlandet har de beste karakterene

Av universitetskandidatene fra Østlandet (utenom Oslo/Akershus) har 32 prosent karakterer i 1. kvartil. Av kandidatene fra Oslo/Akershus har 26 prosent karakterer i 1. kvartil. Kandidatene fra resten av landet er slått sammen og 21 prosent har karakterer i 1. kvartil.

Menn har generelt et høyere karakternivå enn kvinner. Hvis en ser på karakterene for menn isolert, viser det seg at forskjellene mellom regioner er mer markerte enn for totalen. Kvinnene fra "resten av landet" har bedre karakterer enn kvinner fra Østlandet. De har også bedre karakterer enn menn fra samme region. Vi merket oss i forrige avsnitt at svært få kvinnelige universitetskandidater kom fra regioner

Tabell 8.3 Universitetskandidater – totalt, menn og kvinner – fordelt etter hjemsted og prosentandel med karakterer i 1. kvartil (den beste fjerdepart).

Hjemsted (bosted 17 år)	Totalt	Menn	Kvinner
Oslo/Akershus	26	28	19
Østlandet for øvrig	32	34	22
Resten av landet	21	21	24

utenfor Østlandet. De få som kommer fra disse regionene har til gjengjeld gode karakterer.

Kandidatene fra Østlandet (utenom Oslo/Akershus) har de beste karakterene innenfor alle de store utdanningskategoriene med tilgjengelige karakterer. Filologer og realister fra Oslo/Akershus har svakest karakterer, mens jurister, siviløkonomer og sivilingeniører har gode karakterer. Vi kan se en tendens her til at kandidater som har reist bort for å studere, har oppnådd bedre karakterer.

Tabell 8.4 Filologer, realister, jurister, siviløkonomer og sivilingeniører fordelt etter hjemsted og prosentandel i 1. kvartil (den beste fjerdepart).

Hjemsted (bosted 17 år)	Filologer	Realister	Jurister	Siviløkonomer	Sivilingeniører
Oslo/Akershus	20	19	24	37,5	31
Østlandet for øvrig	30	30	24	43	33
Resten av landet	24	26	18	12,5	20

8.4 Kandidater fra Oslo/Akershus arbeider i privat virksomhet
Av universitetskandidater med Oslo/Akershus som hjemsted arbeidet 43,5 prosent i privat virksomhet i 1984. For Østlandet for øvrig var prosentandelen 41 og for resten av landet 36. Av kandidatene fra "resten av landet" var en vesentlig høyere andel i undervisning og forskning.

Tabell 8.5 viser at det i perioden 1977/1984 hadde vært færre overganger til privat sektor for kandidatene fra Oslo/Akershus enn for de øvrige.

Tabell 8.5 Universitetskandidater fordelt etter hjemsted og næringssektor i 1977 og 1984.

Hjemsted (bosted 17 år)	1977			1984		
	Underv. og forskn.	Offentlig virksomhet	Privat virksomhet	Underv. og forskn.	Offentlig virksomhet	Privat virksomhet
Oslo/Akershus	39	25	36	33,5	23	43,5
Østlandet for øvrig	42	28	30	33	26	41
Resten av landet	46	28	26	39	25	36

Tabell 8.6 Filologer, realister, jurister, siviløkonomer, sivilingeniører og landbrukskandidater fordelt etter hjemsted (17 år gamle) og næringssektor i 1984.

Hjemsted (bosted 17 år)	Filologer			Realister		
	Underv. og forskn.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Underv. og forskn.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet
Oslo/Akershus	81	16	3	48	7	45
Østlandet for øvrig	79	17	4	74	10	16
Resten av landet	92	4	4	73	14	13

Hjemsted (bosted 17 år)	Jurister			Siviløkonomer		
	Underv. og forskn.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Underv. og forskn.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet
Oslo/Akershus	8	36	56	9	36	55
Østlandet for øvrig	10	15	75	12.5	12.5	75
Resten av landet	0	32	68	5	17	78

Hjemsted (bosted 17 år)	Sivilingeniører			Landbrukskandidater		
	Underv. og forskn.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Underv. og forskn.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet
Oslo/Akershus	25	16	59	11	26	63
Østlandet for øvrig	18	21	61	15	40	45
Resten av landet	20	24	56	29	34	37

Tabell 8.6 viser store ulikheter mellom utdanningskategorier når det gjelder andelen som arbeider i privat virksomhet. Realister og landbrukskandidater fra Oslo/Akershus arbeidet langt hyppigere enn andre i privat virksomhet, mens forholdet var det motsatte for jurister og siviløkonomer. Jurister og siviløkonomer fra Oslo/Akershus arbeidet langt hyppigere i offentlig virksomhet enn de øvrige.

8.5 Kandidater fra Østlandet blir sjeldnere lærere enn andre

Tabell 8.7 viser universitetskandidatenes fordeling på stillingsgrupper ti og et halvt år etter eksamen. Det mest karakteristiske er at 28 pro-

sent av kandidater med hjemsted utenfor Østlandet er lærere mot bare 18 prosent i Oslo/Akershus og 22 prosent for Østlandet for øvrig.

Hvis vi bare ser på gruppene ledere og andre lønsmottakere (ekskl. lærere), finner vi at andelen som er blitt ledere er lavere for kandidater rekruttert fra Oslo/Akershus enn fra resten av landet.

Av kvinnene fra Østlandet er 19 prosent blitt ledere eller selvstendige næringsdrivende ti og et halvt år etter eksamen mot bare 5 prosent av kvinnene fra resten av landet. Kvinnene fra Østlandet hadde som tidligere nevnt svakere karakterer.

Tabell 8.7 Universitetskandidater fordelt etter hjemsted, stillingsgrupper i 1984 (10½ år etter ekamen) og kjønn.

UNIVERSITETSKANDIDATER						
Hjemsted (bosted 17 år)	Lønsmottakere			Selvst. nær.dr.	Sum	Antall observ.
	Ledere	Andre	Lærere			
Oslo/Akershus	26	44	18	12	100	209
Østlandet for øvrig	30	36	22	12	100	232
Resten av landet	28	35	28	9	100	446
<i>Menn</i>						
Oslo/Akershus	31	42	14	13	100	161
Østlandet for øvrig	34	33	21	12	100	196
Resten av landet	30	34	26	10	100	406
<i>Kvinner</i>						
Oslo/Akershus	13	50	31	6	100	48
Østlandet for øvrig	11	56	25	8	100	36
Resten av landet	5	47,5	47,5	0	100	40

8.6 Lærestedenes beliggenhet påvirker den geografiske rekrutteringen

Av universitetskandidatene som er med i undersøkelsen har 61 prosent tatt sin eksamen i Oslo/Akershus, 19 prosent i Hordaland og 20 prosent i Sør-Trøndelag. I tillegg har tre av kandidatene, dvs. 0,3 prosent, tatt sin eksamen i Tromsø. Hver fjerde universitetskandidat med Hordaland som hjemstedsfylke har tatt sin eksamen i Oslo/Akershus. Ellers har over halvparten av universitetskandidatene fra resten av landet avlagt sin eksamen i Oslo/Akershus. Tabell 8.8 viser at andelen som ventet er høyest for Oslo/Akershus hvor tre av fire har tatt eksamen innenfor eget geografisk område.

Tabell 8.8 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter hjemsted (bosted 17 år) og sted hvor de tok sin eksamen. Horisontal prosentuering.

UNIVERSITETSKANDIDATER					
Lærested	Oslo/ Akershus	Horda- land	Sør- Trøndelag	Troms	Sum
Hjemsted (bosted 17 år):					
Oslo/Akershus	75	7	18	0	100
Hordaland	26	53	21	0	100
Sør-Trøndelag	52	9	39	0	100
Østlandet	72	13	15	0	100
Sør-/Vestlandet	53	27	20	0	100
Nord-Trøndelag/Nord-Norge	60	15	24	1	100
Sum	61	19	20	0	100

DISTRIKTSHØGSKOLEKANDIDATER				
Lærested	Øst- landet	Sør-/Vest- landet	Trøndelag/ Nord-Norge	Sum
Hjemsted (bosted 17 år):				
Oslo/Akershus	44	56	0	100
Hordaland	12	88	0	100
Sør-Trøndelag	17	83	0	100
Østlandet	52	48	0	100
Sør-/Vestlandet	12	87	1	100
Nord-Trøndelag/Nord-Norge	11	52	37	100
Sum	27	67	6	100

På det tidspunktet vårkullet 1974 påbegynte studiene var utbyggingen av distriktshøgskolene kommet lengst på Vestlandet/Sørlandet. To av tre distriktshøgskolekandidater som er med i vår undersøkelse har sin eksamen fra dette området. I overkant av en fjerdedel har sin eksamen fra Østlandet, mens 6 prosent har eksamen fra distriktshøgskoler i Nord-Trøndelag og Nord-Norge. Mellom 80 og 90 prosent av distriktshøgskolekandidatene med hjemsted i Vestlandet, Sørlandet og Sør-Trøndelag har tatt sin eksamen på Vestlandet/Sørlandet. Det samme gjelder imidlertid også for om lag halvparten av dem som har sitt hjemsted utenfor de nevnte områdene.

Tabell 8.9 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter hjemsted (bosted 17 år) og lærested. Vertikal prosentuering.

UNIVERSITETSKANDIDATER

Lærested	Oslo/ Akershus	Horda- land	Sør- Trøndelag	Sum
Hjemsted (bosted 17 år):				
Oslo/Akershus	28	9	21	23
Hordaland	4	28	10	9
Sør-Trøndelag	7	4	15	8
Østlandet	30	19	19	26
Sør-/Vestlandet	17	29	19	20
Nord-Trøndelag/Nord-Norge	12	10	15	12
Utlandet	2	1	1	2
Sum	100	100	100	100
Antall observasjoner	563	171	188	922

DISTRIKTSHØGSKOLEKANDIDATER

Lærested	Øst- landet	Sør-/Vest- landet	Trøndelag/ Nord-Norge	Sum
Hjemsted (bosted 17 år):				
Oslo/Akershus	13	7	0	8
Hordaland	4	11	0	9
Sør-Trøndelag	2	4	0	3
Østlandet	61	23	0	32
Sør-/Vestlandet	15	45	9	35
Nord-Trøndelag/Nord-Norge	5	10	91	13
Utlandet	0	0	0	0
Sum	100	100	100	100
Antall observasjoner	55	135	11	201

8.7 Kandidatenes bosted i 1984

Tabell 8.10 viser hvordan universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelte seg etter bosted i 1984 - ti og et halvt år etter eksamen. Hele 35 prosent av universitetskandidatene bodde på dette tidspunktet i Oslo/Akershus, og 20 prosent bodde på Østlandet utenfor Oslo/Akershus.

Tabell 8.10 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter bosted i 1984. Fordeling for menn og kvinner og for kandidater fra de store utdanningskategoriene.

Bosted 1984	Oslo/ Akershus	Horda- land	Sør- Trøndelag	Øst- landet	Sør-/Vest- landet	Nord-Norge Trøndelag	Sum	Antall observ.
UNIVERSITETSKANDIDATER	35	9	7	20	19	10	100	925
Herav:								
Filologer (cand.philol.)	26	13	7	22	22	10	100	135
Realister	36	11	10	14	21	8	100	119
Jurister	53	8	1	22	12	4	100	92
Sosialøkonomer	60	8	0	17	5	10	100	40
Siviløkonomer	36	19	4	19	16	6	100	80
Sivilingeniører	38	6	12	19	15	10	100	144
Landbrukskandidater	18	4	6	35	24	13	100	160
Menn	32	9	7	22	20	10	100	786
Kvinner	55	6	5	13	14	7	100	139
DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER	16	8	4	25	33	14	100	202
Herav:								
Øk-ad-linjer	12	5	1	27	38	17	100	84
Andre linjer	20	9	5	23	30	13	100	117
Menn	14	8	3	23	37	15	100	161
Kvinner	25	5	7	34	17	12	100	41
Folkemengde totalt 1984*)	20	10	6	28	22	14	100	4 145 786

*) Kilde: Statistisk Sentralbyrå: Statistisk Årbok 1985. Tabell 6.

Distriktshøgskolekandidatene er atskillig mindre konsentrert om Oslo/Akershus enn universitetskandidatene. Likevel bodde 16 prosent i Oslo/Akershus, mens bare 8 prosent hadde sitt hjemsted der.

Både blant universitetskandidatene og distriktshøgskolekandidatene hadde en atskillig høyere prosentandel kvinner enn menn sitt hjemsted i Oslo/Akershus. Kvinnelige universitetskandidater har i langt høyere grad enn menn flyttet til Oslo/Akershus. (Se også tabell 8.12.) Årsaken er sannsynligvis at de fleste kvinnelige universitetskandidater er gift med menn med universitetseksamen. Hvis begge skal bruke sin utdanning i arbeidet, har de bruk for et differensiert arbeidsmarked, og dette finner de lettest i Oslo. Vi skal komme tilbake til denne problemstillingen i kapittel 9.

Sjansen til å treffe en universitetskandidat er atskillig større i Oslo/Akershus enn i resten av landet. Av universitetskandidatene fra vårkullet 1974 bodde 35 prosent i Oslo/Akershus mot 20 prosent av den totale befolkningen. Derimot er sjansen til å treffe en distriktshøgskolekandidat fra vårkullet 1974 mindre i Oslo/Akershus enn i resten av landet. Bare 16 prosent bodde i Oslo/Akershus.

Sjansen til å treffe en universitetskandidat fra vårkullet 1974 er lavest på Østlandet (utenom Oslo/Akershus) og i Nord-Norge/Nord-Trøndelag. Sørlandet/Vestlandet (utenom Hordaland) er også underrepresentert når det gjelder universitetskandidater, 19 prosent bodde der mot 22 prosent av totalbefolkningen. Regionen var imidlertid sterkt overrepresentert med hensyn til distriktshøgskolekandidater fra vårkullet 1974. Hver tredje bodde i denne regionen i 1984.

8.8 Distriktshøgskolene har gitt en større spredning av kompetanse

Et av formålene med utbyggingen av distriktshøgskolene var å gi et bedre utdanningstilbud ute i distriktene. Et annet var å tilføre distriktene mer høyt utdannet arbeidskraft. Vi skal se om dette har lyktes for et av de første kullene fra distriktshøgskolene.

Tabell 8.11 viser mobiliteten mellom hjemsted og bosted i 1984. Av universitetskandidater med hjemsted i universitetsfylkene bodde 75 prosent i universitetsfylker i 1984, mens de resterende 25 prosent hadde flyttet til distriktshøgskoleområder. Prosentandelen av distriktshøgskolekandidatene som hadde slått seg ned i distriktshøgskoleområder var litt høyere.

Av universitetskandidatene som kom fra distriktshøgskoleområder hadde 67 prosent flyttet tilbake til distriktene. Av distriktshøgskole-

Tabell 8.11 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater. Mobilitet mellom bosted da de var 17 år gamle og bosted i 1984 – 10½ år etter eksamen.

UNIVERSITETS- KANDIDATER			DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER		
Hjemsted	Bosted 1984		Hjemsted	Bosted 1984	
	Universi- tetsfylker	DH- områder		Universi- tetsfylker	DH- områder
Univ.fylker	75	25	Univ.fylker	72	28
DH-områder	33	67	DH-områder	17	83

kandidatene som kom fra distriktshøgskoleområdene bosatte 83 prosent seg i distriktene.

Kvinnelige universitetskandidater fra distriktshøgskoleområdene har i langt høyere grad enn menn funnet sitt bosted i universitetsfylkene. Det samme gjelder for kvinnelige distriktshøgskolekandidater fra distriktshøgskoleområdene.

Universitetsfylkene har rekruttert 19 prosent av distriktshøgskolekandidatene, mens de var bosted for 28 prosent ti år etter eksamen. Det har altså vært en nettotilflytting til universitetsfylkene. Universitetsfylkene har med andre ord blitt tilført kompetanse gjennom en nettoimport av distriktshøgskolekandidater.

Tabell 8.12 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater. Mobilitet mellom bosted da de var 17 år gamle og bosted i 1984 – 10½ år etter eksamen. Menn og kvinner.

UNIVERSITETS- KANDIDATER			DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER		
Menn	Bosted 1984		Menn	Bosted 1984	
	Universi- tetsfylker	DH- områder		Universi- tetsfylker	DH- områder
Hjemsted			Hjemsted		
Univ.fylker	75	25	Univ.fylker	74	26
DH-områder	30	70	DH-områder	15	85
Kvinner			Kvinner		
Hjemsted	Bosted 1984		Hjemsted	Bosted 1984	
	Universi- tetsfylker	DH- områder		Universi- tetsfylker	DH- områder
Univ.fylker	76	24	Univ.fylker	67	33
DH-områder	52	48	DH-områder	24	76

Vi kan imidlertid også betrakte distriktshøgskolene som et alternativ til universitetene og kommer da til den motsatte konklusjonen. Universitetsfylkene har rekruttert 40 prosent av universitetskandidatene, mens de var bosted for 51 prosent ti år etter eksamen. En langt høyere andel av universitetskandidatene bor i universitetsfylker, 51 prosent, mot 28 prosent for distriktshøgskolekandidatene.

Vi kan velge et annet utgangspunkt og se hvor kandidatene fra distriktshøgskoleområdene bosetter seg. Av universitetskandidatene bodde 33 prosent i universitetsfylkene ti år etter eksamen, mot 17 prosent av distriktshøgskolekandidatene. På nytt er konklusjonen at distriktshøgskolene fører til en større spredning av kandidatene enn universitetene.

Når distriktshøgskolekandidatene hyppigere arbeider i distriktene enn universitetskandidatene, kunne årsaken være at studiene ved distriktshøgskolene er bedre egnet for arbeid ute i distriktene. Det er, som vi skal komme tilbake til, store forskjeller i den geografiske spredningen for ulike utdanningskategorier. I tabell 8.13 er det trukket fram to studier som delvis dekker det samme arbeidsmarked, eller i hvert fall har mye til felles - siviløkonomstudiet og økonomisk-administrative linjer ved distriktshøgskolene.

Av siviløkonomer som kommer fra distriktshøgskoleområder bodde 36 prosent i universitetsfylker ti år etter eksamen, mot 32 prosent av de øvrige universitetskandidatene som kom fra distriktshøgskoleområder. Av distriktshøgskolekandidater med økonomisk-administrative linjer bodde 11 prosent av dem som kom fra distriktshøgskoleområder i universitetsfylker, mot 22 prosent av dem som kom fra andre linjer.

Tabell 8.13 Siviløkonomer og distriktshøgskolekandidater fra økonomisk-administrative linjer. Mobilitet mellom bosted da de var 17 år gamle og bosted i 1984 - 10½ år etter eksamen.

	SIVILØKONOMER		DISTRIKTHØGSKOLE- KANDIDATER MED ØKONOMISK- ADMINISTRATIVE LINJER		
	Bosted 1984		Bosted 1984		
	Univ- tetsfylker	DH- områder	Hjemsted	Univ- tetsfylker	DH- områder
Hjemsted					
Univ.fylker	97	3	Univ.fylker	78	22
DH-områder	36	64	DH-områder	11	89

Siviløkonomene bor med andre ord hyppigere i universitetsfylker enn de øvrige universitetskandidatene. Distriktshøgskolekandidater med økonomisk-administrative linjer bor derimot sjeldnere i universitetsfylker enn de øvrige distriktshøgskolekandidatene.

Dette kan være en - noe usikker - indikasjon på at studiene ved distriktshøgskolene ikke er mer innrettet mot arbeidsmarkedet i distriktshøgskoleområdene enn universitetsstudiene.

Vår konklusjon er at distriktshøgskolene har ført til en bedre geografisk spredning av kompetanse enn universitetene - både gjennom økt rekruttering fra distriktene og ved at kandidatene fra distriktshøgskolen finner sitt bosted i distriktene i høyere grad enn dem som har fått sin utdanning ved universitetene.

Det er imidlertid usikkert hva som ville ha skjedd dersom distriktshøgskolene ikke hadde blitt opprettet. På den ene siden må en anta at færre hadde begynt på et studium hvis ikke mulighetene hadde vært til stede i distriktene. På den annen side ville noen av dem som ikke hadde fått tilbud om distriktshøgskole ha begynt på universitetsstudier, og på den måten ha fått et lenger studium. Distriktshøgskolene kan med andre ord ha ført til at flere fra distriktene har fått høgskoleutdanning, mens færre har fått universitetsutdanning.

Undersøkelsen gjelder imidlertid bare for vårkullet 1974. Det ville ha interesse å undersøke de senere kull for å se om forholdene har endret seg etter hvert som nye studier har kommet til.

8.9 Arbeidsmarkedet er også bestemmende for hvor universitetskandidatene bor og arbeider

Hjemstedets og lærestedets beliggenhet er viktige faktorer som er med og bestemmer kandidatenes bosted etter eksamen. I tillegg er den regionale etterspørselen etter høyere utdannet arbeidskraft av stor betydning.

Henimot halvparten av universitetskandidatene som var bosatt på Østlandet m/Oslo arbeidet i privat virksomhet, mens noe over en fjerdedel var i undervisning og forskning. Hvis vi ser resten av landet under ett, arbeidet nesten halvparten i undervisning og forskning, mens noe over en fjerdedel var i privat virksomhet.

Tabell 8.15 viser store variasjoner mellom utdanningskategoriene. For alle de store utdanningskategoriene unntatt juristene var det en større andel som arbeidet i undervisning og forskning utenfor Oslo/Akershus enn innenfor. Av cand.philol. arbeidet 66 prosent i undervisning og forskning og 26 prosent i offentlig virksomhet i Oslo/

Tabell 8.14 Universitetskandidater prosentfordelt på næringssektorer og bosted i 1984 – 10½ år etter eksamen.

Næringssektor	Bosted 1984					
	Oslo/ Akers- hus	Horda- land	Sør- Trønde- lag	Øst- landet	Sør-/ Vest- landet	Trønd./ Nord- Norge
Undervisning og forskning	25	50	53	32	42	46
Offentlig virksomhet	31	21	27	19	22	26
Privat virksomhet	44	29	20	49	36	28
Sum	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	316	82	64	187	170	87

9 universitetskandidater var ikke yrkesvirksomme, 5 yrkesaktive har ikke oppgitt bosted i 1984.

Tabell 8.15 Cand.philol., realister, jurister, siviløkonomer, sivilingeniører og landbrukskandidater fordelt på næringssektor og bosted i 1984.

Bosted 1984	Cand. philol.		Realister		Jurister	
	Oslo	Rest	Oslo	Rest	Oslo	Rest
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	66	94	49	75	9	2
Offentlig virksomhet	26	3	17	8	30	28
Privat virksomhet	8	3	34	17	61	70
Sum	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	35	100	41	76	46	43

Bosted 1984	Sivil- økonomer		Sivil- ingeniører		Landbruks- kandidater	
	Oslo	Rest	Oslo	Rest	Oslo	Rest
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	4	11	9	28	21	22
Offentlig virksomhet	28	15	30	16	34	35
Privat virksomhet	68	74	61	56	45	43
Sum	100	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	28	47	53	89	29	127

Oslo = Oslo/Akershus. Rest = Hele landet utenfor Oslo/Akershus.

Akershus. Utenfor Oslo/Akershus var nesten alle - 94 prosent, i undervisning og forskning. Av realistene var 34 prosent i privat virksomhet i Oslo/Akershus mot 17 prosent utenfor. Av siviløkonomene arbeidet 28 prosent i offentlig virksomhet i Oslo/Akershus mot bare 15 prosent i landet ellers. Nesten de samme tall finner vi for sivilingeniørene, henholdsvis 30 og 16 prosent. Her merker vi oss at hele 28 prosent arbeider i undervisning og forskning utenfor Oslo/Akershus. Dette har sammenheng med beliggenheten av NTH og SINTEF. Landbrukskandidatene har den samme fordeling på næringssektorer i Oslo/Akershus som i resten av landet.

8.10 Kandidatene flytter til Oslo

Tabell V.8.2 i tabellvedlegget viser at både universitetskandidatene og distriktshøgskolekandidatene flytter til Oslo. Av universitetskandidatene hadde 23 prosent Oslo/Akershus som bosted da de var 17 år gamle. Det var 35 prosent som arbeidet der ti og et halvt år etter eksamen. Det er imidlertid bare Østlandet (utenom Oslo/Akershus) som har mistet en vesentlig andel av sine kandidater. Av universitetskandidatene hadde 26 prosent sitt hjemsted på Østlandet (utenfor Oslo/Akershus), mens bare 20 prosent bodde der ti år etter eksamen.

For distriktshøgskolekandidatene finner vi tilsvarende tendenser. Av disse hadde 8 prosent sitt hjemsted i Oslo/Akershus, mens 16 prosent bodde der ti år etter eksamen. Også for disse har nettoflyttingen gått fra Østlandet (utenom Oslo/Akershus) til Oslo/Akershus, mens resten av landet har beholdt sin andel av distriktshøgskolekandidatene.

Det har vært nettotilflytting av kandidater fra alle de store utdanningskategoriene til Oslo. Det er imidlertid forskjeller mellom de enkelte utdanningskategoriers mobilitet mellom hjemsted og bosted 10 år etter eksamen. Filologene skiller seg ut ved en forholdsvis jevn spredning utover landet både når det gjelder hjemsted og bosted ti år etter eksamen. Tilflyttingen til Oslo/Akershus var langt mindre enn for de øvrige utdanningskategoriene. Vestlandet/Sørlandet (utenfor Hordaland) har rekruttert en langt større andel av filologene, 28 prosent, enn av de øvrige utdanningskategoriene. Alle har ikke funnet sin arbeidsplass i regionen, slik at det er bare 22 prosent som har sitt bosted der i 1984 (tabell V.8.3 i tabellvedlegget).

Realistene følger hovedmønsteret, 26 prosent har sitt hjemsted i Oslo/Akershus, mens 36 prosent bodde der ti år etter eksamen. Netto-

innflyttingen har stort sett kommet fra Østlandet (utenfor Oslo/Akershus).

Juristene er mer enn noen andre rekruttert fra Oslo/Akershus, 45 prosent. Andelen som bodde i Oslo/Akershus ti år etter eksamen har likevel økt til 53 prosent. Det er hovedsakelig de andre universitetsfylkene, Hordaland og Sør-Trøndelag som har "mistet" sine jurister.

Sosialøkonomene er i forholdsvis liten grad rekruttert fra Oslo/Akershus. Andelen som bodde der ti år etter eksamen var imidlertid 60 prosent, hvilket var høyere enn for noen av de andre store utdanningskategoriene. Årsaken er at sosialøkonomene ofte arbeider i sentraladministrasjonen. Det har vært stor nettotilflytting fra hele landet unntatt Hordaland, Nord-Trøndelag og Nord-Norge.

Bare 14 prosent av siviløkonomene er rekruttert fra Oslo/Akershus, mens hele 36 prosent bodde der ti år etter eksamen. Oslo/Akershus har hatt nettotilflytting fra hele landet unntatt Hordaland som også har hatt en mindre nettotilflytting. Av siviløkonomene var 19 prosent bosatt i Hordaland i 1984, og dette er høyere andel enn for noen av de øvrige større utdanningskategoriene. Dette har sammenheng med NHH's beliggenhet, men også med at bare siviløkonomene fra NHH er med i undersøkelsen.

For sivilingeniørene finner vi på mange måter den samme situasjonen som for siviløkonomene. Oslo/Akershus har hatt en stor nettotilflytting fra alle de øvrige regionene bortsett fra Sør-Trøndelag. Nettotilflyttingen til Sør-Trøndelag skyldes beliggenheten av NTH.

Det har også vært en nettotilflytting av landbrukskandidater til Oslo/Akershus. Stort sett ser det ut som om denne tilflyttingen også her kommer fra Østlandet (utenom Oslo/Akershus).

Øk-ad-linjene ved distriktshøgskolene skiller seg ikke fra de øvrige linjene. Det har vært en viss nettotilflytting til Oslo/Akershus fra Østlandet (utenom Oslo/Akershus) mens de øvrige regionene stort sett har beholdt sine andeler av distriktshøgskolekandidatene.

Bak de relativt moderate endringene som viser seg i tabell V.8.3 skjuler det seg mange overganger fram og tilbake. I tabell 8.16 har vi trukket fram cand.philol. som eksempel på dette. Av cand.philol. hadde 31 sitt hjemsted i Oslo/Akershus. Av disse bodde 18 i Oslo/Akershus ti år etter eksamen, mens 13 hadde flyttet til andre regioner. På den annen side hadde 17 cand.philol. med hjemsted i andre regioner slått seg ned i regionen. Det hadde vært tilflytting og fraflytting til og fra alle de øvrige 5 regionene.

Tabell 8.16 Cand.philol. Mobilitet mellom hjemsted (bosted 17 år) og bosted 10½ år etter eksamen (bosted 1984).

CAND.PHILOL.	Bosted 1984						Sum
	Oslo/ Akers- hus	Horda- land	Sør- Trøn- delag	Øst- landet	Sør-/ Vest- landet	Trønd./ Nord- Norge	
Hjemsted (bosted 17 år)							
Oslo/Akershus	18	2	1	4	3	3	31
Hordaland	1	7	1	2	2	2	15
Sør-Trøndelag	1	0	4	2	0	1	8
Østlandet	7	1	0	15	0	1	24
Sør-/Vestlandet	4	5	2	3	22	1	37
Trøndelag/Nord- Norge	3	1	1	3	1	6	16
Utlandet og uoppgitt	1	2	0	0	1	0	4
Sum	35	18	9	29	30	14	135

Tabell 8.17 Cand.philol. Mobilitet mellom hjemsted (bosted 17 år) og bosted 10½ år etter eksamen (bosted 1984) for kandidater uteksaminert i henholdsvis Oslo og Bergen.

CAND. PHILOL.	Bosted			
	Sum	Østlandet	Sør-/ Vestlandet	Trøndelag/ Nord-Norge
Hjemsted (bosted 17 år)	Med eksamen fra Oslo			
Østlandet	51	40	6	5
Sør-/Vestlandet	24	9	12	3
Trøndelag/Nord-Norge	15	7	1	7
Utlandet og uoppgitt	1	1	0	0
Sum	91	57	19	15
Hjemsted (bosted 17 år)	Med eksamen fra Bergen			
Østlandet	2	2	0	0
Sør-/Vestlandet	28	1	24	3
Trøndelag/Nord-Norge	3	0	2	1
Utlandet og uoppgitt	3	0	3	0
Sum	36	3	29	4

Vi skal også bruke filologene som en illustrasjon på lærestedets innvirkning på mobiliteten. I tabell 8.17 er Oslo/Akershus inkludert i Østlandet, Hordaland er inkludert i Sørlandet/Vestlandet og Sør-Trøndelag er inkludert i Trøndelag/Nord-Norge.

Av 52 cand.philol. som er rekruttert fra Sørlandet/Vestlandet har 24 sin eksamen fra Universitetet i Oslo og 28 fra Universitetet i Bergen. Av de 24 som er uteksaminert i Oslo har 12 dratt tilbake til Sørlandet/Vestlandet, mens 9 er blitt igjen på Østlandet. Av de 28 som er uteksaminert i Bergen, er 24 blitt igjen på Sørlandet/Vestlandet, og 1 har reist til Østlandet. Ni med eksamen fra Oslo og en med eksamen fra Bergen var bosatt på Østlandet, og denne forskjellen kan illustrere betydningen av lærestedets beliggenhet for mobiliteten.

9 Ekteskap og barn – konsekvenser for arbeidssituasjonen

9.1 Innledning

I dette kapitlet skal vi ta for oss en rekke faktorer som har med familielivet å gjøre. Først skal vi løfte på dynene og se hvem som bor sammen med hvem. Dernest skal vi se på resultatet av dette, målt i antall barn. Videre skal vi se om ekteskapet, antall barn og barnas alder har betydning for yrkesaktiviteten, for arbeidets omfang (hel-til/deltid) og for suksess i arbeidslivet.

Vi skal se hvilken rolle ektefellens utdanning har for yrkesaktiviteten, dvs. hvor stor andel som arbeider eller er hjemmeværende, og også om ektefellens utdanning har betydning for karrieren - enten gjennom felles interesser for et fag eller ved at ektefellen er hushjelp.

Til slutt skal vi ta for oss emnet "geografi og kjærlighet". Hvilken rolle spiller det at to universitetsutdannede ikke finner arbeid på samme sted i landet. Er det slik at universitetsutdannede som er gift med hverandre hyppigere jobber i store byer enn andre? Er "geografi og kjærlighet" et problem både for menn og kvinner med universitetsutdanning?

I teksten vil vi for å lette fremstillingen kalle både ekteskap og samboerforhold for ekteskap. Gifte dekker både gifte og samboere. Ugifte omfatter både ugifte og tidligere gifte. Vi ønsker å skille mellom de som bor sammen med noen, og de som er enslige. Vi bruker imidlertid betegnelsen ugifte også for enslige med barn.

9.2 Hvem gifter seg med hvem?

Universitetsutdannede gifter seg helst med andre universitetsutdannede, og aller helst med personer med samme utdanning, hvis det er mulig. Dette er hovedkonklusjonen som vi kan trekke av vår undersøkelse. Mulighetene er imidlertid svært forskjellige for menn og kvin-

ner. Av v rkkullet 1974 var 15 prosent kvinner og 85 prosent menn. Dette betyr at kvinnene hadde et rikt utvalg av ekteskapskandidater med universitetsutdanning, mens mennene hadde et lite utvalg, og måtte også velge blant høgskolekandidater og kvinner med lavere utdanning.

Undersøkelsens resultater er neppe overraskende. Ekteskapskandidatene finnes vanligvis i den nærmeste omgangskrets, og gjerne blant personer med felles interesser. Både i studiesituasjonen og i arbeidslivet har kolleger med universitetsutdanning utgjort en vesentlig del av miljøet.

Tabell 9.1 viser at 87 prosent av de universitetsutdannede kvinnene som er med i undersøkelsen er gift med universitetsutdannede menn. Hele 38 prosent er gift med en fra samme utdanningskategori. "Samme" utdanningskategori refererer her til inndelingen av de 15 utdanningskategoriene som er med i undersøkelsen.

Tabell 9.1 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter ektefellens utdanning. Menn og kvinner.

	Ektefellens utdanning				Sum	Antall observasjoner
	Samme utdan.	Annen univ.- utdan.	Høgskole utdan.	Lavere utdan.		
MENN						
Distriktshøgskolekandidater	4	4	24	68	100	134
Universitetskandidater	7	16	27	50	100	683
Herav:						
Filologer (cand.philol.)	7	23	31	39	100	82
Realister	12	19	23	46	100	93
Jurister	5	16	26	53	100	77
Siviløkonomer	6	11	28	55	100	65
Sivilingeniører	4	10	26	60	100	115
Landbrukskandidater	6	7	28	59	100	127
KVINNER						
Universitetskandidater	38	49	4	9	100	111

Av de mannlige universitetskandidatene er 23 prosent gift med universitetsutdannede, 27 prosent er gift med høgskoleutdannede, mens ektefellen til den resterende halvdel har utdanning på lavere nivå. De høgskoleutdannede ektefellene inkluderer lærere fra lærerhøgskoler (15 prosent) og sykepleiere (4 prosent). Kvinnelige lærere er spesielt ettertraktet av menn fra alle universitetskategorier. Mellom 10 og 20 prosent av mennene fra de fleste utdanningskategoriene er gift med lærere.

Tabellen forteller oss at storparten av de kvinnelige universitetskandidatene har giftet seg med mannlige universitetskandidater. Dette betyr at andelen menn som gifter seg med kvinnelige universitetskandidater ikke kan bli vesentlig høyere før kvinneandelen i studiene øker. Flere finner ektefeller med høgskoleutdanning, men det blir likevel igjen en halvdel som må "nøye" seg med ektefeller med lavere utdanning.

Av menn med distriktshøgskoleutdanning er 4 prosent gift med universitetskandidater, 28 prosent med høgskolekandidater og resten med ektefeller med lavere utdanning. Andelen som er gift med distriktshøgskolekandidater er relativt lav, 4 prosent. Dette kan ha sammenheng med at distriktshøgskolekandidatene er unge under studiene og gifter seg forholdsvis sjeldnere før eksamen.

9.3 Kvinnenes utdanning bestemmer barnetallet

Universitetskandidatene er sterke tilhengere av tobarnsfamilien. I ganske nøyaktig halvparten av ekteskapene er det to barn, og det gjelder både for menn og kvinner. Gifte mannlige universitetskandidater har i gjennomsnitt 2,0 barn, mens tilsvarende tall for kvinnene er 1,7 barn. Tabell 9.2 viser at barnetallet for menn varierer fra 2,2 for landbrukskandidater til 1,7 for siviløkonomer. Filologer, realister og jurister har et barnetall som ligger på gjennomsnittet eller over. Forskjellen mellom disse og siviløkonomene kan antakelig forklares ved at de er 2-4 år eldre. Landbrukskandidatene hører derimot til de yngste, og har likevel det høyeste barnetallet. Det gjelder både for mannlige og kvinnelige landbrukskandidater.

Gifte menn med universitetsutdanning har i gjennomsnitt 1,8 barn hvis ektefellen har universitetsutdanning, 1,9 barn hvis ektefellen har høgskoleutdanning og 2,0 barn hvis ektefellen har lavere utdanning.

For kvinner som har ektefeller med universitetsutdanning er det gjennomsnittlige barnetallet også 1,8, mens det er noe lavere for dem

Tabell 9.2 Universitetskandidater. Gifte menn og gifte kvinner. Antall barn. Prosentfordelt og gjennomsnittstall.

	Antall barn							Gjen- nom- snitt	Antall observa- sjoner
	0	1	2	3	4	5	Sum		
MENN	9	16	50	21	3	1	100	2,0	683
Herav:									
Filologer (cand. philol.)	7	15	51	22	5	0	100	2,0	82
Realister	9	13	48	27	1	2	100	2,1	93
Jurister	5	20	52	18	5	0	100	2,0	77
Sivil- økonomer	8	28	49	15	0	0	100	1,7	65
Sivil- ingeniører	9	18	54	16	3	0	100	1,9	115
Landbruks- kandidater	9	9	47	29	5	1	100	2,2	127
KVINNER	11	22	50	15	2	0	100	1,7	111

Tabell 9.3 Universitetskandidater. Gifte menn fordelt etter ektefellens utdanning og antall barn.

	Antall barn							Gjen- nom- snitt	Antall observa- sjoner
	0	1	2	3	4	5	Sum		
MENN	9	16	50	21	3	1	100	2,0	678
Herav med ektefelle med									
Universitets- utdanning	10	20	48	21	1	0	100	1,8	154
Høgskole- utdanning	10	13	55	17	4	1	100	1,9	187
Lavere utdanning	8	15	49	24	3	1	100	2,0	337

som har ektefeller på høgskole- eller lavere nivå (bare 14 observasjoner).

Kombinerer vi opplysningene fra tabell 9.2 og 9.3, finner vi at barnetallet i gjennomsnitt blir lavere jo mer utdanning kvinnene har. Det er kvinnens utdanning som bestemmer barnetallet, mens mannens utdanning er likegyldig. Forskjellen i barnetallet mellom kvinner med høy og lav utdanning er imidlertid liten.

9.4 Mange barn og små barn gir lavere yrkesdeltakelse for kvinner

Av gifte kvinner som besvarte vårt spørreskjema var 6,3 prosent uten inntektsgivende arbeid i 1984 mot 1,8 prosent av mennene. Hovedaktiviteten til menn uten inntektsgivende arbeid var stort sett studier. Bare en mann svarte husarbeid, mens dette var hovedaktiviteten til alle kvinner uten inntektsgivende arbeid.

Tabell 9.4 viser at andelen menn i deltidsstilling øker med barnetallet - fra 1 prosent for gifte menn med ett barn til 5 prosent for dem som har 3 eller flere barn. Det er imidlertid også klart at omsorgen for barn fremdeles assosieres med kvinnen. Av gifte kvinner med ett barn

Tabell 9.4 Universitetskandidater. Gifte menn og kvinner fordelt etter antall barn og arbeidets omfang.

UNIVERSITETS- KANDIDATER	Antall barn			
	0	1	2	3-5
Gifte menn				
i heltidsstilling	94	98	96	93
i deltidsstilling	3	1	3	5
uten inntektsgivende arbeid	3	1	1	2
Sum	100	100	100	100
Antall observasjoner	62	108	342	171
Gifte kvinner				
i heltidsstilling	75	84	56	37
i deltidsstilling	25	12	37	53
uten inntektsgivende arbeid	0	4	7	10
Sum	100	100	100	100
Antall observasjoner	12	25	55	19

hadde 12 prosent deltidsarbeid mot 53 prosent av dem med 3 eller flere barn. Samtidig var prosentandelen uten inntektsgivende arbeid 4 for gifte kvinner med ett barn, mens den var 10 for dem med tre eller flere barn.

Alle de enslige kvinnene med barn arbeider i heltidsstilling (bare 6 observasjoner). Dette forteller oss at den økonomiske siden av saken ikke er uten betydning.

Barnas alder har antagelig like stor betydning for yrkesaktiviteten som antallet barn. Tabell 9.5 viser at alle de universitetsutdannede kvinnene som ikke har inntektsgivende arbeid har barn som er under fire år. Mens 18 prosent hadde deltidsarbeid når yngste barn var 7 år eller eldre, var 40 prosent i deltidsstilling når barnet var under 2 år.

Det er en kjent sak at kvinner med høy utdanning er mer yrkesaktive enn kvinner med lavere utdanning. Dette kommer også klart fram av undersøkelsen når vi ser på mennenes ektefeller. Det viser seg at 12 prosent av ektefeller med universitetsutdanning har husarbeid i eget hjem som hovedaktivitet, mot 15 prosent for ektefeller med høgskoleutdanning og 37 prosent for ektefeller med lavere utdanning.

De mannlige distriktshøgskolekandidatenes ektefeller er mindre yr-

Tabell 9.5 Universitetskandidater. Gifte menn og kvinner fordelt etter yngste barns alder og arbeidets omfang.

UNIVERSITETS- KANDIDATER	Yngste barns alder			
	0-1	2-3	4-6	7+
Gifte menn				
i heltidsstilling	96	97	96	94
i deltidsstilling	2	1,5	2	4
uten inntektsgivende arbeid	2	1,5	2	2
Sum	100	100	100	100
Antall observasjoner	107	126	161	211
Gifte kvinner				
i heltidsstilling	40	54	53	82
i deltidsstilling	40	33	47	18
uten inntektsgivende arbeid	20	13	0	0
Sum	100	100	100	100
Antall observasjoner	20	24	30	22

Tabell 9.6 Universitetsutdannede menn. Prosentandel som har oppgitt at husarbeid er ektefellens hovedaktivitet.

Ektefellens utdanning	Prosentandel med husarbeid som ektefellens hovedaktivitet		
	Universitets- utdanning	Høgskole- utdanning	Lavere utdanning
UNIVERSITETSKANDIDATER			
Gifte menn	12	15	37
Herav:			
Filologer (cand.philol.)	8	8	37
Realister	10	10	49
Jurister	25	35	33
Siviløkonomer	0	11	31
Sivilingeniører	25	7	32
Landbrukskandidater	6	28	48

kesaktive enn universitetskandidatene på samme utdanningsnivå. Av ektefeller med universitets- og høgskoleutdanning har 19 prosent husarbeid som hovedaktivitet, mens prosentandelen er 43 for ektefeller med lavere utdanning.

9.5 Ektefelle med høyere utdanning - en inspirasjon eller en klamp om foten?

Vi ønsker å teste en hypotese som går ut på at ektefeller som begge har universitetsutdanning gjensidig inspirerer hverandre, slik at de yter en større innsats enn ektefeller hvor det er større forskjeller på utdanningen. Det ligger i kortene at diskusjoner kan være særlig berikende hvis ektefellene har samme utdanning.

Et kriterium på vellykkethet kan være om en kandidat er kommet i en ledende stilling eller ikke ti og et halvt år etter eksamen. Vi skal bruke dette usikre kriterium og se om kandidater som har ektefelle med universitetsutdanning - og særlig samme utdanning -hyppigere kommer i ledende stillinger.

Tabell 9.7 viser at virkeligheten er den motsatte av hva vår hypotese skulle føre til. Av mannlige universitetskandidater er bare 18 prosent i ledende stillinger hvis ektefellen har samme utdanning, mens prosentandelen er 35 hvis ektefellen har utdanning under høgskolenivå.

Tabell 9.7 Universitetskandidater. Menn og kvinner fordelt etter ekteskape-
lig status, ektefellens utdanning og egen stilling 10½ år etter
eksamen.

UNIVERSITETS- KANDIDATER	Ugifte	Gifte	Herav med ektefeller som har			
			samme utdan.	univer- sitets- utdan.	høg- skole- utdan.	lavere utdan.
MENN						
Ledere	21	32	18	31	31	35
Selvstendig næringsdrivende	14	11	9	10	14	9
Underordnede	65	57	73	59	55	56
Sum	100	100	100	100	100	100
Antall observa- sjoner	92	675	45	106	186	338
KVINNER						
Ledere	14	9	5	12		13
Selvstendig næringsdrivende	7	5	10	2		0
Underordnede	79	86	85	86		87
Sum	100	100	100	100		100
Antall observa- sjoner	28	105	39	51		15

Et annet forhold som går fram av tabellen er at ugifte menn oppnår ledende stillinger sjeldnere enn gifte menn. Derimot blir ugifte kvinner (som også omfatter tidligere gifte) hyppigere ledere enn gifte kvinner.

Fordelingen på utdanningskategorier virker inn på karrieremulighe-
tene. En stor andel av kvinnene er filologer. Filologene kommer rela-
tivt sjelden i ledende stillinger, og vil trekke ned gjennomsnittet både
for menn og kvinner. I tabell 9.8 tar vi for oss enkelte av de største
utdanningene for å se om det er ulikheter mellom dem. Denne tabel-
len gjelder bare for menn. Det blir for små tall til å gjøre det samme
for kvinner. Vi må også slå sammen "samme utdanning" og "uni-
versitetsutdanning" for å få tilstrekkelig store tall.

Tallene for de seks største utdanningskategoriene viser et gjennomgående trekk. Prosentandelen menn i ledende stillinger er alltid større for gifte menn enn for ugifte menn. Dette gjelder også for distrikthøgskolekandidatene. Med dette slutter også likheten. For filologer og realister øker sjansene for å være i ledende stillinger med ektefellens utdanningsnivå. Av realistene er 41 prosent i ledende stillinger hvis ektefellen har universitetsutdanning mot 19 prosent hvis ektefellen har utdanning under høgskolenivå.

For jurister, sivilingeniører og distriktshøgskolekandidater finner vi stikk motsatte tall. Sjansene for å være i ledende stilling øker sterkt hvis ektefellen har utdanning under høgskolenivå. Av juristene er 20 prosent i ledende stillinger dersom ektefellen har universitetsutdanning mot 55 prosent hvis ektefellen har utdanning under høgskolenivå.

For to av de store utdanningskategoriene - siviløkonomer og landbrukskandidater - finner vi ingen klare tendenser. De er ikke tatt med i tabellen.

Tabell 9.8 forteller oss at mange faktorer virker inn på forholdet mellom ektefellens utdanning og sjansene til å være i ledende stillinger. En faktor kan være den kvinnelige ektefellens rolle som serviceinstitusjon. Mannlige jurister, sivilingeniører og distriktshøgskolekandidater har i høyere grad enn gjennomsnittet hjemmenværende ektefeller, og ektefeller med utdanning under høgskolenivå er hyppigere hjemmenværende enn de med høyere utdanning. Hjemmenværende ektefelle kan bety bedre anledning til overtidsarbeid, reiser o.l., noe som kan være gunstig for å oppnå ledende stillinger. Dette vil imidlertid bare være en av flere faktorer, og den kan slå ulikt ut for ulike utdanningskategorier.

9.6 Geografi og kjærlighet

I undersøkelsene av arbeidsmarkedet for akademikere et halvt år etter eksamen har vi spurt kandidater som har hatt vansker med å få jobb om årsaker til dette. For ganske mange har svaret vært at ektefellen binder dem til et bestemt bosted, slik at de ikke har hatt fritt valg av arbeidssted.

Hvis to universitetskandidater skal finne jobb på samme sted, vil dette være lettere hvis det er et differensiert arbeidsmarked, dvs. hvis det er et rikt tilbud på ulike typer jobber. Trolig vil det mest differensierte arbeidsmarkedet for universitetsutdannede finnes i Oslo.

Hvis ektefellen har høgskole eller utdanning på lavere nivå, vil vi

Tabell 9.8 Filologer (cand.philol.), realister, jurister og sivilingeniører fordelt etter ekteskapelig status, ektefelles utdanningsnivå og stilling. Menn.

	Ugifte	Gifte	Herav med ektefeller som har		
			universi- tetsut- danning	høgskole- utdan- ning	lavere utdan- ning
MENN					
<i>Filologer (cand.philol.)</i>					
Ledere	0	7	12	4	6
Selvstendig næringsdrivende	0	3	4	0	3
Underordnede	100	90	84	96	91
Sum	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	13	82	25	25	32
<i>Realister</i>					
Ledere	22	29	41	33	19
Selvstendig næringsdrivende	0	1	4	0	0
Underordnede	78	70	55	67	81
Sum	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	9	92	29	21	42
<i>Jurister</i>					
Ledere	18	43	20	35	55
Selvstendig næringsdrivende	36	37	33	55	30
Underordnede	46	20	47	10	15
Sum	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	11	75	15	20	40
<i>Sivilingeniører</i>					
Ledere	27	41	25	38	46
Selvstendig næringsdrivende	14	4	0	7	4
Underordnede	59	55	75	55	50
Sum	100	100	100	100	100
Antall observasjoner	22	113	16	29	68

anta at det ikke er like viktig med et sterkt differensiert arbeidsmarked, men at det er viktig at det finnes jobber. De høgskoleutdannede ektefellene til universitetsutdannede menn er i første rekke lærere og sykepleiere, og disse har et arbeidsmarked som sprer seg over hele landet. Ektefeller med lavere utdanning er også langt hyppigere hjemmевærende enn de med høyere utdanning. Det betyr også at de ikke setter de samme krav til et differensiert arbeidsmarked som universitetsutdannede. Det er også mulig at de hyppigere er hjemmевærende, fordi de har fulgt med mannen til områder med få arbeidsmuligheter for kvinner.

Hvis våre betraktninger er riktige, skulle vi finne at kandidater med ektefeller som har universitetsutdanning er overrepresentert i Oslo, mens kandidater som har ektefeller med høgskole- og lavere utdanning er underrepresentert.

Tabell 9.9 viser at menn som er gift med universitetsutdannede kvinner er klart overrepresentert i Oslo og Akershus, 39 prosent bor der mot 25 prosent av mennene som har ektefeller med høgskole eller lavere utdanning.

For kvinner er forholdet det motsatte. Av kvinner som er gifte med universitetsutdannede menn bor 50 prosent i Oslo og Akershus, mot

Tabell 9.9 Universitetskandidater. Menn fordelt etter ekteskapelig status, ektefellens utdanning og bosted i 1984.

UNIVERSITETSKANDIDATER	Ugifte	Gifte – ektefelle med	
		univer- sitets- utdanning	høgskole og lavere utdanning
Bosted 1984			
Oslo og Akershus	53	39	25
Hordaland m/Bergen	10	10	9
Sør-Trøndelag m/Trondheim	1	11	7
Østfold, Hedmark, Oppland, Buskerud, Vestfold og Telemark	14	16	25
Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Rogaland, Vest-Ager og Aust-Agder	12	16	23
Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark	10	8	11
Sum	100	100	100
Antall observasjoner	94	152	521

64 prosent av kvinnene som er gifte med menn som har høgskole eller lavere utdanning. Vi skal imidlertid legge liten vekt på det siste tallet, fordi det bygger på bare 14 observasjoner, og det ville ha gitt store utslag om en eller to hadde flyttet.

Ugifte - både menn og kvinner - er klart overrepresenterte i Oslo og Akershus. I utgangspunktet skulle en tro at disse var mer mobile enn andre og derfor ville bli mer spredt utover landet enn de gifte. Det må her være andre forhold som virker inn og påvirker de ugiftes tendens til å bo sentralt. Det kan tenkes at mange skilte er knyttet til Oslo. Vi vet ikke hvor mange av de ugifte som har vært gift tidligere.

Tabell 9.10 Filologer, realister, jurister, siviløkonomer, sivilingeniører og landbrukskandidater. Prosentandel menn som bor i Oslo og Akershus når ektefellen har universitetseksamen og lavere utdanning.

MENN	Prosentandel med bosted i Oslo og Akershus	
	Universitets- utdanning	Ektefelle med Høgskole og lavere utdanning
Filologer (cand. philol.)	20	9
Realister	25	25
Jurister	75	39
Siviløkonomer	55	26
Sivilingeniører	40	33
Landbrukskandidater	25	13

Tallene for menn fra de største utdanningskategoriene viser meget klare forskjeller. En vesentlig høyere andel av kandidatene bodde i Oslo og Akershus dersom ektefellen hadde universitetsutdanning.

Realistene er et unntak, fordi de bor i Oslo og Akershus i samme grad både når ektefellen har universitetsutdanning og lavere utdanning. Filologene representerer et annet unntak, selv om dette ikke fremgår av tabellen. De som bor utenfor Oslo/Akershus har en større spredning utover landet enn de øvrige utdanningskategoriene. Filologene er ofte gift med hverandre og arbeider i skolen. Begge ektefelle-
ne kan derfor få arbeid utover hele landet.

For distriktshøgskolekandidatene har vi en annen gruppering av ektefellens utdanning. Dette gir noe mindre forskjeller, men tendensen

er klar. Distriktshøgskolekandidater som er gifte med kandidater med universitets- og høgskoleutdanning bor hyppigere i Oslo og Akershus enn hvis ektefellen har lavere utdanning.

Når høyt utdannede gifter seg med hverandre, blir de mer avhengige av et differensiert arbeidsmarked og blir mindre geografisk mobile. Dette er et problem som vil kunne vokse i omfang etter hvert som kvinnene utgjør en stadig større andel av universitetskandidatene, og en større andel av mennene gifter seg med universitetsutdannede kvinner.

10 English summary

Since 1972 the Institute for Studies in Research and Higher Education has surveyed new Norwegian university and college graduates half a year after graduation. The class of 1974 was also studied three years after graduation. This study looks at the employment situation of the class of 1974 ten and a half years later.

Our survey includes all Norwegian university graduates from the spring of 1974 with the exception of medical doctors, dentists, theologians, and a few small groups. We also include graduates from 2 year courses at regional colleges. The response rates of our questionnaire study were 82 percent for university graduates and 76 percent for regional college graduates. The answers of 925 university graduates and 202 college graduates have been studied and analyzed.

Unemployment is only a problem immediately after graduation

Half a year after graduation, 15 university graduates and 2 college graduates were unemployed. Ten and a half years later only one university and one college graduate were unemployed.

Mobility from the public to the private sector

From 1977 to 1984 many persons moved from the public to the private sector. This mobility mainly concerns graduates from subjects which are central to both sectors, law, economics, business administration, the natural sciences and civil engineering. The proportion of graduates in these subjects who worked in the private sector increased from one-third in 1977 to one-half in 1984. The majority of those who moved from the public to the private sector were those who had good final examination results. The percentage of male graduates working in the private sector increased from 31 percent in 1977 to 42 percent in 1984. In the same period, the percentage of female gradu-

ates working in the private sector increased from 18 percent to 21 percent.

Because of this mobility we can say that the public sector is a kind of "training institution" for the private sector. University students with the best examination results gain employment experience in the public sector before moving to the private sector.

If the class of 1974 is representative for all university graduates, there is a growing tendency that those with the best examination results work in the private sector, those with the next best results go into teaching and research. Civil engineers are most representative of this tendency and natural scientists follow their lead.

Salary gaps increase between the public and private sector

Salary differences are one of the reasons for the mobility between the public and private sector. Salary levels are primarily determined by the percentage of graduates working in the private sector. If we rate university subjects by salary level, this rating will be very similar to the one resulting from rating the percentage of those working in the private sector.

In 1974 arts and humanities graduates had beginning salaries which were slightly higher than the average for university graduates. The salaries of business administration graduates were lower than average half a year after graduation. Ten and a half years later, they earned 50 percent more than arts and humanities graduates. Furthermore, the salaries of civil engineers, lawyers and economists were much higher than average, while natural scientists and agriculture graduates earned under the average. Regional college graduates were quite new to the 1974 labour market. Their average salary was 23 percent lower than the average salary of university graduates. However, a high percentage of them worked in the private sector and in 1984 they earned 5 percent less than the average in spite of the fact that they were three years younger than the university graduates.

One consequence of the salary differences between the public and private sector is that people in junior and middle management in the private sector now have higher average salaries than those in senior positions in the public sector. We have also noted a clear tendency that shorter studies which are oriented towards the private sector result in the highest salaries, while longer studies often result in lower salaries in addition to higher expenses while studying.

Large differences in the substitutability of higher education courses for employment

Almost 80 percent of the veterinarians, psychologists and pharmacists thought that their education was absolutely necessary for the jobs they did. Very many who had studied law or architecture also thought that their education was necessary. Though we did not include doctors, dentists and theologians in our study, we feel sure that those who have such professions would feel that their education was absolutely necessary.

The lowest percentages of those who think that their education is absolutely necessary for the jobs they do are among economists and business administration graduates, they are 7 percent, respectively 9 percent. Educationalists, civil engineers and political scientists also often think that their job can be done by others who have a different kind of education.

Furthermore, our research shows that those in senior positions felt less need for a specific education than those in lower positions.

Many graduates have started in newly established jobs

Of the university graduates, 31 percent got a position previously occupied by someone with the same education; 19 percent followed someone with an different or unknown education; 18 percent took over a "shifting" position without a definite predecessor, and 32 percent went into newly established jobs. Concerning business administration, law and veterinary medicine graduates, 40 percent began work in newly established jobs. Also many graduates from regional colleges went into new positions. Recently established jobs were least common for pharmacists and only 13 percent of them began in such positions.

Newly established jobs were most common in the private sector, 43 percent versus 25 percent in the public sector. Half of the women got jobs where their predecessors had the same education. The corresponding figure for men was 28 percent and it was much more common for them to go into newly established jobs. Women are over-represented among pharmacists and psychologists and a higher percentage of graduates in these fields than graduates of other subjects go into positions where predecessors have the same education. It is also more common for women than men to work in the public sector. These factors, however, do not explain all the gender differences in employment.

Great demand for further or recurrent education in management

Of the university graduates, 80 percent said that they needed administrative knowledge for their work, 35 percent said such knowledge was very necessary. Nonetheless, only business administration graduates, political scientists and regional college graduates who studied economics and administration have a basic education which is relevant for management and administration. This does not necessarily mean that there is something wrong with basic education. It is quite possible that further or recurrent education in management training is more suitable for many graduates. It does, however, appear that the opportunities for further and recurrent education are insufficient. It is true that many graduates, 19 percent, have had further or recurrent management training. However, there are many more who feel insecure in their roles as administrators, and 32 percent said that this is one of the areas where they have the greatest need for further or recurrent education. Among those in senior positions, 33 percent have had further or recurrent management training, but there still remain 57 percent who would like to have such training.

Many need further or recurrent education in EDP

Since the class of 1974 graduated, developments within EDP have taken place at a furious pace. Every fifth university graduate has taken an EDP course for the duration of a week or longer since graduation. Nonetheless, it is here that the need for further or recurrent education is greatest. A total of 43 percent of the university graduates said that they particularly needed such training. Half of the regional college graduates require further or recurrent education in EDP, even though 29 percent of them have already had such an education. Otherwise, the greatest need for further and recurrent education is in accounting and economic planning, personnel management, human relations and psychology. The first two functions or areas are closely related to management and often mentioned together with management courses.

Education is job relevant, but it becomes less relevant over the years

Ten and a half years later, 90 percent of the university graduates said that their education was very relevant or fairly relevant to their employment. The corresponding figure for regional college graduates was 82 percent. The percentage of university graduates, however,

who thought they had a very relevant education decreased from 46 percent three years after graduation to 31 percent ten and a half years later, for regional college graduates the decrease went from 32 percent to 21 percent. In other words, over the years education is less relevant to job content. The increase in administrative work contributes to this. A comparison between business graduates and civil engineers shows that the relationship between education and work has not become less relevant for business graduates over the years as they have gone into management positions. In contrast, this relationship has become much less relevant for civil engineers who move away from their basic education when they obtain management positions.

Regional colleges result in greater knowledge distribution

There are three factors which determine where students work ten years after graduation. The first is their home, where they have grown up and feel that they have roots. The second is where they studied which can also give them connections to an area, possibly through marriage. The third factor is the labour market, that is, job availability, here we mean both the number of jobs and job content.

Ten and a half years after graduation, 75 percent of the university students who came from counties with universities lived in similar counties, while only 33 percent of those who came from counties without universities later lived in ones with universities. This difference can indicate the importance of roots.

Of the regional college graduates, who all took their education in counties without universities, 17 percent later lived in counties with universities. The difference between 33 and 17 percent can indicate the importance of place of education for later residence. It also shows that the expansion of the regional colleges has affected the spread of skills and knowledge throughout the land.

More university and college graduates move to Oslo and the surrounding county Akershus, than those who leave these counties. They were "home" for 23 percent of the university graduates, but ten and a half years later 35 percent of the graduates lived there. With the exception of the eastern part of the country approximately half of the university graduates worked in teaching and research, in Oslo and Akershus about a fourth were similarly employed. There are many more jobs in public administration and in the private sector in Oslo than in other parts of the country, and thus higher education graduates from all over the country are drawn to the capital.

University graduates usually marry other graduates

If possible, university graduates prefer to marry other graduates or persons with a similar education. We can draw this conclusion from our research. Women had a large selection of marriageable candidates with university education from which to choose, 87 percent married men with university educations. Men had fewer possibilities. Only 23 percent of them married women with a university education, 27 percent married college educated women, and the remaining 50 percent had spouses with a lower education.

Children affect female but not male employment

The number of children and their ages have little effect upon male employment. In contrast, having children affects female employment very strongly. The percentage of women working full-time was 84 percent if there was one child in the family, 56 percent if two children, and 37 percent if there were three or more children in the family. The age of the youngest child was just as relevant. University educated women who answered our questionnaire and were not working outside the home all had children who were younger than four years old.

The lower her education, the more common it is for the wife of a university educated man not to be gainfully employed. This applies to 12 percent of those wives with a university education, 15 percent of those with a college education, and 37 percent of those with a lower education.

Marriage - a source of inspiration or a service institution for men

Married men are more often in senior management positions than single men. This is characteristic for all kinds of graduates. In contrast, single women are managers more often than married women.

We have asked whether a wife's education is important for her husband's possibilities to advance to senior positions. One can imagine that a wife with the same or another kind of university education will discuss problems and be a source of inspiration for her husband. On the other hand, women with a lower education are at home more often and can function as service institutions enabling their husbands to travel a lot and to work overtime. Our research shows strong effects in both directions for different kinds of male graduates. Male scientists, arts and humanities graduates married to

university educated women are more often in senior positions than those who are married to women with lower educations. Male law, civil engineering and regional college graduates married to university educated women, in contrast, are less often in senior positions than those married to women with lower educations. We find no clear tendencies for male business administrators and agriculture graduates.

If both spouses are university educated, they live in Oslo

Ten and a half years after graduation, 39 percent of the men married to university educated women lived in Oslo and Akershus. This applied to 25 percent of the men if their wives had a college or lower education. This marked difference applies to the male graduates of all university subjects with the exception of science graduates. We interpret this difference as a result of the wish of both spouses to get jobs relevant to their educations. The most varied labour market is in Oslo. As the percentage of female university graduates increases, we must assume that it will concurrently become problematic that university educated couples have to stay in Oslo to get relevant jobs.

Tabelloversikt

	Side
1.1 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater uteksaminert våren 1974, antall som har mottatt vårt spørreskjema høsten 1984, antall som har besvart spørreskjemaet og svarprosent	17
1.2 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater. Antall menn og kvinner som har besvart spørreskjemaet, kvinneandel og gjennomsnittsalder	18
1.3 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater med andre eksamener. I denne tabellen er alle distriktshøgskolekandidatene som har besvart vårt spørreskjema tatt med	19
2.1 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter kjønn og hovedaktivitet i 1974, 1977 og 1984 ...	22
2.2 Universitetskandidater fordelt på kjønn og stillingstyper i 1974, 1977 og 1984	24
3.1 Yrkesaktive universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt på 16 næringssektorer i 1974, 1977 og 1984	28
3.2 Yrkesaktive universitets- og distriktshøgskolekandidater fordelt på 3 næringssektorer i 1974, 1977 og 1984	29
3.3 Yrkesaktive universitetskandidater fordelt på utdanningskategori og 3 næringssektorer i 1977 og 1984	30
3.4 Mobilitet mellom næringssektorer fra 1977 til 1984 for universitetskandidater	32
3.5 Prosentandel realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer og sivilingeniører som er i 1. og 4. kvartil på karakterskalaen i undervisning og forskning, offentlig virksomhet og privat virksomhet i 1977 og 1984	35
3.6 Yrkesaktive universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt på 3 næringssektorer, kjønn og utdanningskategorier i 1984	36

3.7	Yrkesaktive universitetskandidater fordelt på kjønn og 3 næringssektorer i 1974, 1977 og 1984	37
4.1	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter næringssektorer og stilling ti og et halvt år etter eksamen	41
4.2	Universitetskandidater fordelt etter utdanningskategori og stilling i 1984	42
4.3	Universitetskandidater fordelt på stillingsgruppe og arbeidsomfang ti og et halvt år etter eksamen	43
4.4	Universitetskandidater fordelt på kjønn, 3 næringssektorer og stillingsgrupper ti og et halvt år etter eksamen	44
4.5	Universitetskandidater fordelt etter 3 næringssektorer, stillingsgrupper i 1984 og karakterer	45
4.6	Universitetskandidater fordelt etter kjønn, stilling i 1984 og karakterer	46
4.7	Realister, jurister, siviløkonomer og sivilingeniører fordelt etter karakterer og stilling ti og et halvt år etter eksamen ..	47
5.1	Gjennomsnittlig ordinær månedslønn fra hovedarbeidsgiver for universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater ½, 3 og 10 år etter eksamen. For 1974 og 1977 er bare kandidater i heltidsstilling med i beregningene. For 1984 er lønnen for deltidsansatte omregnet til heltidslønn	51
5.2	Gjennomsnittslønn for universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater i undervisning og forskning, offentlig virksomhet og privat virksomhet	53
5.3	Gjennomsnittlig månedslønn for oljerelatert og EDB-relatert virksomhet innenfor privat virksomhet	54
5.4	Gjennomsnittlig månedslønn for ledere og andre lønnsmotakere i undervisning og forskning, offentlig virksomhet og privat virksomhet	55
6.1	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter deres vurdering av hvordan utdanningen passer til deres stilling og arbeidsoppgaver	60
6.2	Prosentandel universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater som mener at deres egen utdanning er et absolutt krav for den stilling de arbeider i. Prosentandel som mener at dere egen utdanning passer bedre enn annen utdanning for stillingen	61

6.3	Universitetskandidater fordelt etter vurdering av hvordan deres egen utdanning passer til den stillingen de arbeider i og næringssektor	63
6.4	Universitetskandidater fordelt etter stillingsgruppe og deres vurdering av hvorledes deres egen utdanning passer til den stillingen de arbeider i	64
6.5	Universitetskandidater fordelt etter vurdering av hvordan deres egen utdanning passer til den stillingen de arbeider i og kjønn	64
6.6	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter næringssektor, stilling, kjønn og hvordan de fikk sin stilling	69
6.7	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter om de hadde en forgjenger i stillingen, eller om stillingen var "flytende" eller nyopprettet	70
6.8	Universitetskandidater fordelt etter utdanningskategori og om de hadde en forgjenger i stillinger, eller stillingen var nyopprettet	71
6.9	Universitetskandidater fordelt etter næringssektor og om de hadde en forgjenger i stillingen, eller stillingen var nyopprettet	72
6.10	Universitetskandidater fordelt etter stillingsgruppe og om de hadde en forgjenger i stillingen, eller om stillingen var nyopprettet	73
6.11	Universitetskandidater fordelt etter kjønn og om de hadde en forgjenger i stillingen, eller om stillingen var nyopprettet	73
7.1A	Universitetskandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått på ulike fagområder gjennom studiene som ble fullført våren 1974, og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidslivet	75
7.1B	Universitetskandidater. Prosentandel som har gjennomført etter- eller videreutdanning av en ukes varighet eller mer på et fagområde, og prosentandel som mener at de har mest bruk for etter- eller videreutdanning på de samme fagområder	76
7.2	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter deres vurdering av hvordan den utdanningen de fullførte i 1974 passer til deres arbeid i 1974, 1977 og 1984	88

7.3	Siviløkonomer og sivilingeniører fordelt etter vurderingen av hvordan utdanningen passer til arbeidet i 1974, 1977 og 1984	89
7.4	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt på utdanningskategorier og linjer og vurdering av hvordan den utdanningen de fullførte i 1974 passer til deres arbeid i 1984	90
7.5	Universitetskandidater fordelt etter deres vurdering av hvordan den utdanningen de fullførte i 1974 passer til arbeidet i 1974, 1977 og 1984 og næringssektor	91
7.6	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter deres vurdering av hvordan den utdanningen de fullførte i 1974 passer til arbeidet i 1984 og stillingsgruppe	91
7.7	Universitetskandidater fordelt på kvinner og menn og deres vurdering av hvordan den utdanningen de fullførte i 1974 passer til arbeidet i 1984	92
7.8	Universitetskandidater prosentfordelt etter årsak til at de har arbeidsoppgaver som passer mindre bra eller dårlig til utdanningen	93
7.9	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter deres svar på om utdanningen kunne vært bedre utnyttet	94
7.10	Universitetskandidater som mente at utdanningen kunne vært bedre utnyttet fordelt etter årsak til at den ikke blir bedre utnyttet	95
7.11	Store utdanningskategorier fordelt etter deres svar på spørsmålet om utdanningen kunne vært bedre utnyttet samt årsakene til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet	96
7.12	Universitetskandidater fordelt etter stillingsgrupper og deres svar på spørsmålet om utdanningen kunne vært bedre utnyttet samt årsakene til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet	98
7.13	Universitetskandidater fordelt etter næringssektor og deres svar på spørsmålet om utdanningen kunne vært bedre utnyttet samt årsakene til at utdanningen ikke blir bedre utnyttet	99
7.14	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter i hvilken grad arbeidsoppgavene kan tilpasses den som har jobben	100

7.15	Kandidater fra de største utdanningskategoriene fordelt etter i hvilken grad arbeidsoppgavene kan tilpasses den som har jobben	101
7.16	Universitetskandidater fordelt etter næringssektor og i hvilken grad arbeidsoppgavene kan tilpasses den som har jobben	102
7.17	Universitetskandidater fordelt etter stillingsgrupper og i hvilken grad arbeidsoppgavene kan tilpasses den som har jobben	103
7.18	Universitetskandidater fordelt på menn og kvinner og i hvilken grad arbeidsoppgavene kan tilpasses den som har jobben	103
8.1	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter hjemsted. Fordeling for menn og kvinner og for kandidater fra store utdanningskategorier	106
8.2	Universitetskandidater fra ulike geografiske områder fordelt på utdanningskategori	108
8.3	Universitetskandidater - totalt, menn og kvinner - fordelt etter hjemsted og prosentandel med karakterer i 1. kvartil	109
8.4	Filologer, realister, jurister, siviløkonomer og sivilingeniører fordelt etter hjemsted og prosentandel med karakterer i 1. kvartil	110
8.5	Universitetskandidater fordelt etter hjemsted og næringssektor i 1977 og 1984	110
8.6	Filologer, realister, jurister, siviløkonomer, sivilingeniører og landbrukskandidater fordelt etter hjemsted og næringssektor i 1984	111
8.7	Universitetskandidater fordelt etter hjemsted, stillingsgrupper i 1984 og kjønn	112
8.8	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter hjemsted og sted hvor de tok sin eksamen. Horisontal prosenturering	113
8.9	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter hjemsted og lærested. Vertikal prosenturering	114
8.10	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter bosted i 1984. Fordeling for menn og kvinner og for kandidater fra de store utdanningskategoriene	115
8.11	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater. Mobilitet mellom bosted da de var 17 år gamle og bosted i 1984 - ti og et halvt år etter eksamen	117

8.12	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater. Mobilitet mellom bosted da de var 17 år gamle og bosted i 1984 - ti og et halvt år etter eksamen. Menn og kvinner . .	117
8.13	Siviløkonomer og distriktshøgskolekandidater fra økonomisk-administrative linjer. Mobilitet mellom bosted da de var 17 år gamle og bosted i 1984 - ti og et halvt år etter eksamen	118
8.14	Universitetskandidater prosentfordelt på næringssektorer og bosted i 1984 - ti og et halvt år etter eksamen	120
8.15	Cand.philol., realister, jurister, siviløkonomer, sivilingeniører og landbrukskandidater fordelt på næringssektor og bosted i 1984	120
8.16	Cand.philol. Mobilitet mellom hjemsted og bosted ti og et halvt år etter eksamen	123
8.17	Cand.philol. Mobilitet mellom hjemsted og bosted ti og et halvt år etter eksamen for kandidater uteksaminert i henholdsvis Oslo og Bergen	123
9.1	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter ektefellens utdanning. Menn og kvinner	126
9.2	Universitetskandidater. Gifte menn og gifte kvinner. Antall barn. Prosentfordelt og gjennomsnittstall	128
9.3	Universitetskandidater. Gifte menn fordelt etter ektefellens utdanning og antall barn	128
9.4	Universitetskandidater. Gifte menn og kvinner fordelt etter antall barn og arbeidets omfang	129
9.5	Universitetskandidater. Gifte menn og kvinner fordelt etter yngste barns alder og arbeidets omfang	130
9.6	Universitetsutdannede menn. Prosentandel som har oppgitt at husarbeid er ektefellens hovedaktivitet	131
9.7	Universitetskandidater. Menn og kvinner fordelt etter ekteskapelig status, ektefellens utdanning og egen stilling ti og et halvt år etter eksamen	132
9.8	Filologer, realister, jurister og sivilingeniører fordelt etter ekteskapelig status, ektefelles utdanningsnivå og stilling. Menn	134
9.9	Universitetskandidater. Menn og kvinner fordelt etter ekteskapelig status, ektefellens utdanning og bosted i 1984	135
9.10	Filologer, realister, jurister, siviløkonomer, sivilingeniører og landbrukskandidater. Prosentandel menn som bor i Oslo og Akershus når ektefellen har universitetsutdanning eller lavere utdanning	136

Tabellvedlegg

V.1.1	Filologer (cand.philol.), realister, sivilingeniører, landbrukskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter hovedfag, avdeling, linje o.l. og kjønn	154
V.2.1	Menn fra enkelte utdanningskategorier fordelt etter hovedaktivitet i 1974, 1977 og 1984	156
V.2.2	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter kjønn og stillingstype i 1974, 1977 og 1984	157
V.2.3	Kandidater fra enkelte utdanningskategorier fordelt etter stillingstype i 1974, 1977 og 1984	158
V.3.1	Universitetskandidater fordelt på næringssektorer - 32, 16 og 3 sektorer	159
V.3.2	Yrkesaktive universitetskandidater fordelt på utdanningskategori og 16 næringssektorer i 1984	160
V.3.3	Filologer, realister, sivilingeniører, landbrukskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter fag, linje, avdeling og næringssektor i 1977 og 1984	161
V.3.4	Mobilitet mellom 16 næringssektorer fra 1977 til 1984 for universitetskandidater	162
V.3.5	Mobilitet mellom næringssektorer fra 1977 til 1984 for realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer og sivilingeniører	163
V.5.1	Universitetskandidater. Gjennomsnittslønn i ulike næringssektorer	165
V.5.2	Gjennomsnittslønn for kandidater fra ulike hovedfag/linjer/avdelinger. Prosentandel som arbeider i privat virksomhet	166
V.6.1	Antall filologer, realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer, sivilingeniører, landbrukskandidater og distriktshøgskolekandidater som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeids-	

	oppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert	167
V.6.2	Antall psykologer, sosiologer, statsvitere, fagpedagoger, veterinærer, farmasøyter og arkitekter som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert	168
V.6.3	Antall realister fordelt etter fagområde, som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert	169
V.6.4	Antall sivilingeniører fordelt etter fagområde, som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert	170
V.6.5	Antall landbrukskandidater fordelt etter studium, som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert	171
V.6.6	Antall distriktshøgskolekandidater fordelt etter linje, som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert	172
V.7.1	Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om <i>administrativ ledelse</i> gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn	173
V.7.2	Do. for regnskap og økonomisk planlegging	174
V.7.3	Do. for statistikk	175
V.7.4	Do. for EDB	176
V.7.5	Do. for personalforvaltning	177

V.7.6	Do. for menneskekunnskaper/psykologi	178
V.7.7	Do. for markedsføring/reklame	179
V.7.8	Do. for jus/rettslære	180
V.7.9	Do. for fremmedspråk	181
V.7.10	Do. for undervisning/pedagogikk	182
V.7.11	Do. for forskningsmetodikk	183
V.7.12	Do. for samfunnskunnskap	184
V.7.13	Do. for kulturell og historisk innsikt	185
V.7.14	Do. for skriftlig fremstilling	186
V.7.15	Do. for muntlig fremstilling	187
V.8.1	Universitetskandidater i alt, realister og sivilingeniører fordelt etter hjemsted, lærested, bosted 1984 og nær- ingssektor i 1984	188
V.8.2	Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt på hjemsted, lærested og bosted 1984. Menn og og kvinner. Prosentfordeling.	189
V.8.3	Filologer, realister, jurister, sosialøkonomer, siviløko- nomer, sivilingeniører, landbrukskandidater og di- striktshøgskolekandidater fordelt etter hjemsted, lære- sted og bosted 1984	190

Tabell V.1.1 Filologer (cand.philol.), realister, sivilingeniører, landbrukskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter hovedfag, avdeling, linje o.l. og kjønn.

	Totalt	Menn	Kvinner
<i>Filologer (cand.philol.)</i>			
Historie	36	28	8
Norsk (nordisk)	43	30	13
Engelsk	21	16	5
Fransk	12	8	4
Tysk	12	7	5
Andre språk, kristendoms-kunnskap, musikk, geografi	9	6	3
Sum	133	95	38
<hr/>			
	Totalt	Menn	Kvinner
<i>Sivilingeniører</i>			
Maskinteknikk (maskin- og driftsteknikk, skips- og skipsmaskinbygging, flyteknikk)	15	14	1
Elektroteknikk	34	34	0
Kjemiteknikk	37	32	5
Bygge- og anleggsteknikk (byggningsfag, gruvelinje)	27	27	0
Andre (herunder metallurgi ved Bergavdelingen og linje for teknisk fysikk og databehandling ved Almenavd.)	33	33	0
Sum	146	140	6
<hr/>			
	Totalt	Menn	Kvinner
<i>Distriktshøgskolekandidater</i>			
Økonomisk-administrative fag	85	73	12
Transport- og reiselivsfag	24	14	10
Databehandling og systemarbeid	21	19	2
Naturvern, naturvitenskapelige fag og tekniske fag	20	17	3
Media- og kommunikasjonsfag	11	7	4
Offentlig administrasjon, organisasjon og velferd, andre samfunnsfag	41	31	10
Sum	202	161	41

Tabell V.1.1 Filologer (cand.philol.), realister, sivilingeniører, landbrukskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter hovedfag, avdeling, linje o.l. og kjønn.

	Totalt	Menn	Kvinner
<i>Realister</i>			
Matematiske fag (matematikk, mekanikk, statistikk)	7	7	0
Informatikk (databehandling, kybernetikk)	14	13	1
Fysiske fag (fysikk, astronomi)	20	19	1
Kjemiske fag (kjemi, biokjemi)	32	25	7
Geofag (geofysikk, geografi, geologi)	16	16	0
Biofag (limnologi, botanikk, zoologi, fiskerifag, ernæringsbiologi, mikrobiologi, genetikk)	32	23	9
Sum	121	103	18
<hr/>			
	Totalt	Menn	Kvinner
<i>Landbrukskandidater</i>			
Sivilagronomer ekskl. landbruksøkonomi	55	50	5
Sivilagronomer med landbruksøkonomi	23	23	0
Hagebrukskandidater	16	8	8
Forstkandidater	18	18	0
Jordskifte kandidater	29	28	1
Meieriingeniører	19	17	2
Sum	160	144	16

Tabell V.2.1 Menn fra enkelte utdanningskategorier fordelt etter hovedaktivitet i 1974, 1977 og 1984 (1/2, 3 og 10 1/2 år etter eksamen).

UNIVERSITETS- KANDIDATER <i>Menn</i>	Inntekts- givende arbeid	Studerer videre	Arbeids- ledige	Verne- plikt	Ut- landet	Annet	Sum	Antall observa- sjoner
<i>Cand.philol.</i>								
1974	71	23	2	3	0	1	100	135
1977	93	1	2	0	4	0	100	135
1984	100	0	0	0	0	0	100	135
<i>Realister</i>								
1974	82	3	0	13	1	1	100	121
1977	98	0	0	1	1	0	100	121
1984	99	0	1	0	0	0	100	121
<i>Jurister</i>								
1974	86	5	0	8	1	0	100	92
1977	99	0	0	0	0	1	100	92
1984	99	1	0	0	0	0	100	92
<i>Siviløkonomer</i>								
1974	64	18	0	18	0	0	100	80
1977	88	7	0	0	5	0	100	80
1984	99	0	0	0	0	1	100	80
<i>Sivilingeniører</i>								
1974	58	4	3	34	0	1	100	146
1977	93	3	0	1	2	1	100	146
1984	99	1	0	0	0	0	100	146
<i>Landbrukskandidater</i>								
1974	70	11	1	16	1	1	100	160
1977	95	1	0	0	4	0	100	160
1984	99	0	0	0	0	1	100	160

Tabell V.2.2 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter kjønn og stillingstype (fast eller midlertidig stilling) i 1974, 1977 og 1984 (1/2, 3 og 10 1/2 år etter eksamen).

	Arbeid				Sum	Antall observa- sjoner
	Fast	Midlertidig		Uten samsvar m/utd.		
		Over 6 mnd.	Under 6 mnd.			
UNIVERSITETS- KANDIDATER						
1974	65	26	6	3	100	687
1977	84	14	0	2	100	869
1984	95	4	0	1	100	911
<i>Menn</i>						
1974	66	25	6	3	100	536
1977	85	13	0	2	100	744
1984	96	3	0	1	100	779
<i>Kvinner</i>						
1974	59	28	9	4	100	111
1977	75	21	2	2	100	125
1984	90	8	2	0	100	132
DISTRIKTS- HØGSKOLE- KANDIDATER						
1974	79	8	7	6	100	150
1977	89	6	0	5	100	181
1984	95	2	0	3	100	191
<i>Menn</i>						
1974	80	7	6	7	100	123
1977	91	4	0	5	100	147
1984	96	0	0	4	100	159
<i>Kvinner</i>						
1974	74	15	11	0	100	27
1977	82	12	0	6	100	34
1984	91	9	0	0	100	32

Tabell V.2.3 Kandidater fra enkelte utdanningskategorier fordelt etter stillingstype (fast eller midlertidig stilling) i 1974, 1977 og 1984 (½, 3 og 10½ år etter eksamen).

	Arbeid				Sum	Antall observasjoner
	Fast	Midlertidig		Uten samsvar m/utd.		
		Over 6 mnd.	Under 6 mnd.			
<i>Cand.philol.</i>						
1974	54	32	13	1	100	96
1977	83	16	0	1	100	122
1984	92	5	2	1	100	135
<i>Realister</i>						
1974	47	41	10	2	100	99
1977	76	23	0	1	100	118
1984	93	7	0	0	100	119
<i>Jurister</i>						
1974	78	21	0	1	100	78
1977	91	9	0	0	100	90
1984	99	1	0	0	100	89
<i>Siviløkonomer</i>						
1974	92	4	0	4	100	52
1977	93	4	2	1	100	70
1984	99	0	0	1	100	78
<i>Sivilingeniører</i>						
1974	73	17	5	5	100	85
1977	85	11	1	3	100	135
1984	96	2	1	1	100	144
<i>Landbrukskandidater</i>						
1974	68	21	6	5	100	113
1977	88	12	0	0	100	151
1984	97	3	0	0	100	156

Tabell V.3.1 Universitetskandidater fordelt på næringssektorer – 32, 16 og 3 sektorer.

32 sektorer		16 sektorer		Underv. og forsk.	Off.lig virk- somhet	Privat virk- somhet
Universiteter	43	Universiteter	43	43		
Forskningsinstitutter	47	Forsknings- institutter mm	57	57		
Bibliotek og museer	10					
Grunnskolen	24					
Videreg.sk. allmenn studieretn.	90					
Videreg.sk. andre studieretn.	42					
Videreg.sk. flere studieretn.	22	Skoler	228	228		
Høgskoler (inkl. distr.høgsk.)	35					
Andre skoler	6					
Pedagogisk-psykologisk tjen.	9					
Sentraladministrasjonen	59					
Statens ytre etat	49	Stats- administrasjonen	112		112	
Politi og rettsvesen	4					
Kommuneadministrasjon	46	Kommune- administrasjon mm	62		62	
Fylkesadministrasjon	16					
Offentlig helse- og vet.tj	34					
Sosial omsorg og velferd	3	Helsevesen	46		37	9
Privat helse- og veterinærtj.	9					
Grafisk industri	7					
Industri for øvrig	88	Industri	95			95
Oljeutbygging og bergverk	24	Oljeutbygging mm	24		1	23
Bygg og anlegg	1	Bygg og anlegg	1			1
Kraft- og vannforsyning	3					
Samferdsel (inkl. post og tele)	13	Samferdsel	16		5	11
Varehandel, hotell, restaurant	29	Handel mm	29			29
Statlig bank og forsikring	7					
Privat bank og forsikring	28	Bank og forsikring	35		7	28
Forretningsmessig tjenesteyt.	113	Forr.m. tjen.yt.	113			113
Nærings- og fagorganisasjoner, politiske- og ideologiske org.	19	Organisasjoner	19			19
Jordbruk, skogbruk, fiske, fangst	20	Jordbruk mm	20			20
Underholdning (film, teater, NRK)	11	Annet	11		4	7
Sum	911		911	328	228	355

Tabell V.3.2 Yrkesaktive universitetskandidater fordelt på utdanningskategori og 16 næringssektorer i 1984 (ti og et halvt år etter eksamen).

UNIVERSITETS- KANDIDATER I 1984	Filologer				Sosial- øko- nomer	Psyko- loger	Sosio- loger	Stats- vitere
	Cand. philol.	Mag. art.	Rea- list- er	Jur- ister				
Universiteter	8,1	17,6	8,4	2,2	4,9	3,3	11,1	13,3
Forskningsinstitutter	0	35,3	10,9	0	9,8	6,7	22,2	6,7
Skoler	78,5	23,5	46,2	3,4	7,3	13,3	11,1	6,7
Statsadministrasjonen	7,4	5,9	6,7	24,7	19,5	13,3	22,2	20,0
Kommuneadministrasjon	0	0	0	2,2	17,1	0	11,1	33,3
Helsevern	0	0	3,4	1,1	2,4	63,3	0	0
Industri	1,5	0	11,8	4,5	4,9	0	11,1	0
Oljeutvinning mm	0	0	5,0	1,1	0	0	0	0
Bygg og anlegg	0	0	0	0	0	0	0	0
Samferdsel	0	0	0	2,2	2,4	0	11,1	6,7
Handel mm	0	0	0	0	14,6	0	0	0
Bank og forsikring	0	0	1,7	9,0	12,2	0	0	6,7
Forr.messig tjenesteyt.	0,7	0	5,0	43,8	2,4	0	0	0
Organisasjoner	0,7	0	0	4,5	2,4	0	0	0
Jordbruk mm	0,7	0	0	0	0	0	0	0
Annet	2,2	17,6	0,8	1,1	0	0	0	6,7
Sum	99,8	99,9	99,9	99,8	99,9	99,9	99,9	100,1
Antall observasjoner	135	17	119	89	41	30	9	15

UNIVERSITETS- KANDIDATER I 1984	Fag- peda- goger	Veteri- nærer	Farma- søyter	Sivil- øko- nomer	Sivil- ingen- iører	Arki- tekter	Land- bruks- kandidater
Universiteter	11,1	12,5	6,7	1,3	2,1	0	1,3
Forskningsinstitutter	5,6	6,3	0	1,3	10,4	3,4	6,4
Skoler	55,6	0	6,7	5,1	9,0	3,4	14,1
Statsadministrasjonen	16,7	0	0	7,7	8,3	6,9	19,9
Kommuneadministrasjon	0	0	0	6,4	8,3	24,1	14,7
Helsevesen	0	75,0	20,0	0	3,5	3,4	0
Industri	0	0	13,3	16,7	25,0	3,4	12,8
Oljeutvinning mm	0	0	0	9,0	6,9	0	0
Bygg og anlegg	0	0	0	0	0,7	0	0
Samferdsel	0	0	0	7,7	3,5	0	0
Handel mm	0	0	46,7	10,3	0	0	5,1
Bank og forsikring	0	0	0	20,5	0,7	0	1,3
Forr.messig tjenesteyt.	0	0	0	12,8	19,4	55,2	7,7
Organisasjoner	5,6	0	6,7	1,3	1,4	0	5,1
Jordbruk mm	0	6,3	0	0	0	0	11,5
Annet	5,6	0	0	0	0,7	0	0
Sum	100,2	100,1	100,1	100,1	99,9	99,8	99,9
Antall observasjoner	18	16	15	78	144	29	156

Tabell V.3.3 Filologer, realister, sivilingeniører, landbrukskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter fag, linje, avdeling og næringssektor i 1977 og 1984.

	1977				1984			
	Underv. og forskn.	Off. virksomhet	Privat virksomhet	Antall observasjoner	Underv. og forskn.	Off. virksomhet	Privat virksomhet	Antall observasjoner
<i>Filologer</i>								
Historie	87	10	3	(31)	83	14	3	(36)
Norsk (nordisk)	89	11	0	(37)	86	7	7	(43)
Engelsk	100	0	0	(21)	95	5	0	(21)
Fransk	84	8	8	(12)	84	8	8	(12)
Tysk	100	0	0	(11)	100	0	0	(12)
Andre og uoppgitte	80	10	10	(10)	73	18	9	(11)
<i>Realister</i>								
Matematiske fag	100	0	0	(7)	86	14	0	(7)
Informatikk	50	7	43	(14)	29	0	71	(14)
Fysiske fag	74	10	16	(19)	60	15	25	(20)
Kjemiske fag	88	6	6	(32)	68	10	22	(31)
Geofag	75	13	12	(16)	63	6	31	(16)
Biofag	84	13	3	(30)	81	16	3	(31)
<i>Sivilingeniører</i>								
Maskinteknikk	21	0	79	(14)	0	20	80	(15)
Elektroteknikk	41	12	47	(34)	32	15	53	(34)
Kjemiteknikk	41	3	56	(32)	32	11	57	(37)
Bygge- og anleggsteknikk	19	37	44	(27)	7	48	45	(27)
Metallurgi, tekn. fysikk m.m.	37	19	44	(27)	19	16	65	(31)
<i>Landbrukskandidater</i>								
Sivilagronom u/landbr.-økon.	37	28	35	(49)	37	24	39	(54)
Sivilagronom m/landbr.-økon.	45	23	32	(22)	26	22	52	(23)
Hagebrukskandidat	25	50	25	(16)	7	66	27	(15)
Forstkandidat	42	29	29	(17)	28	50	22	(18)
Jordskifte kandidat	14	72	14	(29)	7	62	31	(29)
Meieriingeniører	11	0	89	(18)	0	0	100	(17)
<i>Distriktshøgskolekandidater</i>								
Økonomisk-administrative	2	17	81	(90)	4	13	83	(107)
Transport og reiseliv	0	9	91	(23)	13	13	74	(24)
Databehandling og systemarbeid	0	5	95	(20)	9	13	78	(23)
Naturvern, naturvit., teknikk	16	32	52	(19)	25	39	36	(28)
Media- og kommunikasjonfag	20	0	80	(10)	33	11	56	(18)
Off. adm., org.- og velferd m.m.	4	63	33	(49)	15	59	26	(59)

For en mer utfyllende oversikt over det enkelte fag/linje/avdelings innhold, se tabell V.1.1.

Tabell V.3.4 Mobilitet mellom 16 næringssektorer fra 1977 til 1984 for universitetskandidater.

UNIVERSITETS- KANDIDATER	Universiteter	Forskningsinst.	Skoler	Statsadm.	Komm.adm.	Helsevesen	Industri	Oljeutv. mm	Bygg og anlegg	Samferdsel	Handel mm	Bank og forsikr.	Forr.m. tj.yt.	Organisasjoner	Jordbruk mm	Annet	Ikke i arb. 1984	Sum 1977
Universiteter	31	11	6	7	3	7	6	2	1	1	2	8		1	2		88	
Forskningsinst.	2	32	7	9	1	1	10	3	1	2		4		1	2		75	
Skoler	2	1	176	5	2	7	4	1		2	2	4	2	2	2	1	213	
Statsadm.	3	4	6	72	9		5	4	3	1	5	26	4	3		3	148	
Komm.adm.		2	3	2	33	2		1			2	6	1			1	53	
Helsevesen	1		1	1		23									1	1	28	
Industri	1	1	4	4	1	2	54	2	3	3	1	5	4				85	
Oljeutv. mm								5				1					6	
Bygg og anlegg		1	1			2		1	1			2					8	
Samferdsel			2		1	2			7		2	2					16	
Handel mm			2	1	1	1				16	1			1			23	
Bank og forsikr.								1		1	16	2		1	2		23	
Forretningsm. tjenesteyting	1		3	3	6	1	3	2			2	45		1	1		68	
Organisasjoner	1		1	1	3	2				1	1	3	5	1			19	
Jordbruk mm															8		8	
Annet																7	7	
Ikke i arbeid i 1977	1	5	16	7	2	1	8	2	1	2	1	5	2	1	1	2	57	
Sum 1984	43	57	228	112	62	46	95	24	1	16	29	35	113	19	20	11	14	925

Tabell V.3.5 Mobilitet mellom næringssektorer fra 1977 til 1984 for realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer og sivilingeniører.

REALISTER					
	Sum 1977	Underv. og forsk.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Ikke i arbeid
Undervisning og forsk.	93	73	6	13	1
Offentlig virksomhet	11	2	7	1	1
Privat virksomhet	14			14	
Ikke i arbeid	3	3			
Sum 1984	121	78	13	28	2

SOSIALØKONOMER					
	Sum 1977	Underv. og forsk.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Ikke i arbeid
Undervisning og forsk.	10	6	2	2	
Offentlig virksomhet	23	3	16	4	
Privat virksomhet	6			6	
Ikke i arbeid	2		1	1	
Sum 1984	41	9	19	13	

SIVILINGENIØRER					
	Sum 1977	Underv. og forsk.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Ikke i arbeid
Undervisning og forsk.	45	20	6	17	2
Offentlig virksomhet	20	1	16	3	
Privat virksomhet	69	6	7	56	
Ikke i arbeid	12	4	1	7	
Sum 1984	146	31	30	83	2

Tabell V.3.5 Mobilitet mellom næringssektorer fra 1977 til 1984 for realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer og sivilingeniører.

JURISTER					
	Sum 1977	Underv. og forsk.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Ikke i arbeid
Undervisning og forsk.	4	3		1	
Offentlig virksomhet	62	2	24	33	3
Privat virksomhet	24		1	23	
Ikke i arbeid	2		1	1	
Sum 1984	92	5	26	58	3

SIVILØKONOMER					
	Sum 1977	Underv. og forsk.	Offentlig virk- somhet	Privat virk- somhet	Ikke i arbeid
Undervisning og forsk.	10	3	1	6	
Offentlig virksomhet	20	1	10	9	
Privat virksomhet	40	1	3	35	1
Ikke i arbeid	10	1	1	7	1
Sum 1984	80	6	15	57	2

Tabell V.5.1 Universitetskandidater. Gjennomsnittslønn (brutto månedslønn fra hovedarbeidsgiver) i ulike næringssektorer.

Sektor	Antall	Månedslønn		Antall	Månedslønn
Universiteter	39	12 940	Universiteter	39	12 940
Forskningsinstitutter	45	15 090	Forskningsinstitutter mm	55	14 800
Bibliotek og museer	10	13 490			
Grunnskolen	24	12 710			
Videreg.sk. allmenn studieretn.	87	12 490			
Videreg.sk. andre studieretn.	42	12 510			
Videreg.sk. flere studieretn.	22	13 000	Skoler	221	12 790
Høgskoler (inkl. distr.høgsk.)	34	13 640			
Andre skoler	5	13 440			
Pedagogisk-psykolog. tjenester	7	13 240			
Sentraladministrasjonen	59	14 130			
Statens ytre etater	47	12 850	Statsadministrasjonen	110	13 600
Politi og rettsvesen	4	..			
Kommuneadministrasjonen	45	14 390	Kommuneadm. mm	60	14 450
Fylkesadministrasjonen	15	14 620			
Off. helse og vet.tjeneste	28	13 680	Helsevesen	30	13 560
Sosial omsorgs- og velf.arbeid	2	..			
Grafisk industri	4	..	Industri	88	19 120
Industri for øvrig	84	19 400			
Oljeutvinning og bergverk	24	21 590	Oljeutvinning mm	24	21 590
Bygg og anlegg	1	..	Bygg og anlegg	1	..
Kraft- og vannforsyning	3	..	Samferdsel	15	17 420
Samferdsel	12	17 980			
Varehandel, hotell og restaurant mm	25	17 440	Handel mm	25	17 440
Offentlig bank og forsikring	7	16 340	Bank og forsikring	35	18 530
Privat bank og forsikring	28	19 070			
Forretningsmessig tjenesteyting	53	19 810	Forretningsmessig tjenesteyting	53	19 810
Nærings- og fagorganisasjoner, politiske og ideolog. org.	18	16 160	Organisasjoner	18	16 160
Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst	2	..	Jordbruk mm	2	..
Underholdning (film, teater, NRK mm)	7	15 220	Annet	7	15 220
Universitetskandidater i alt	783	15 280	Universitetskand.	783	15 280

Tabell V.5.2 Gjennomsnittslønn (brutto månedslønn fra hovedarbeidsgiver) for kandidater fra ulike hovedfag/linjer/avdelinger. Prosentandel som arbeider i privat virksomhet.

	Gjennomsnittslønn	Antall observasjoner	Prosentandel i privat virksomhet
<i>Filologer (cand.philol.)</i>			
Historie	12 540	35	3
Norsk (nordisk)	12 730	40	7
Engelsk	12 570	21	0
Fransk	12 230	10	8
Tysk	13 170	12	0
Andre og uoppgitte hovedfag	12 800	9	11
<i>Realister</i>			
Matematiske fag	13 420	7	0
Informatikk	18 210	13	71
Fysiske fag	14 730	19	25
Kjemiske fag	14 130	29	23
Geofag	16 170	16	31
Biofag	13 510	29	3
<i>Sivilingeniører</i>			
Maskinteknikk	19 350	14	80
Elektroteknikk	16 880	29	53
Kjemiteknikk	16 360	34	57
Bygge- og anleggsteknikk	17 290	24	44
Metallurgi, teknisk fysikk og annet	18 310	31	65
<i>Landbrukskandidater</i>			
Sivilagronomer ekskl. landbr.økon.	13 710	44	39
Sivilagronomer m/landbruksøkonomi	13 650	16	52
Hagebrukskandidater	13 310	13	27
Forstkandidater	12 840	17	22
Jordskifte kandidater	14 790	27	31
Meieriingeniører	18 210	17	100
<i>Distriktshøgskolekandidater</i>			
Økonomisk-administrative fag	15 340	71	87
Transport- og reiselivsfag	13 870	16	80
Databehandling og systemarbeid	15 390	21	81
Naturvern, naturvitensk.- og tekn.fag	15 510	17	42
Media- og kommunikasjonsfag	13 440	8	78
Offentlig adm., organisasjon og velferd, andre samfunnsfag	12 140	36	33

Tabell V.6.1 Antall filologer, realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer, sivilingeniører, landbrukskandidater og distriktshøgskolekandidater som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert.

	Kandidatens egen utdanning							
	Filolog	Realist	Jurist	Sosialøkonom	Siviløkonom	Sivilingeniør	Landbrukskand.	DH-kandidat
Antall som har vurdert	151	118	88	41	78	142	149	180
Antall som mener egen utd. er et absolutt krav	79	28	63	3	7	24	61	27
Antall som kan substitueres	72	90	25	38	71	118	88	153
Ønskelig m/universitets- eller høyskoleutdanning	5	5	1	5	4	8	3	11
Tilstrekkelig m/lavere nivå	0	0	0	0	1	0	2	6
Antall som har spesifisert annen alternativ utdanning	67	85	24	33	66	110	83	136
Alternativ utdanning som kan brukes i stillingen:								
Filolog	–	7	2	0	0	1	1	7
Realist	7	–	1	4	4	63	4	16
Jurist	6	3	–	5	10	6	3	16
Sosialøkonom	5	2	7	–	21	6	7	9
Psykolog	6	1	0	0	2	1	1	6
Sosiolog	10	0	3	1	1	3	0	11
Statsviter	15	2	6	9	5	3	2	13
Veterinær	0	4	0	0	0	0	5	0
Lege	1	6	1	0	0	0	0	1
Farmasøyt	0	6	0	0	0	0	0	0
Siviløkonom	4	11	13	29	–	15	18	58
Sivilingeniør	0	38	3	5	11	–	22	21
Arkitekt	1	1	0	1	0	10	11	4
Landbrukskandidat	3	9	0	2	3	4	–	8
Sykepleier	0	1	0	0	0	0	0	4
Ingeniør	1	4	1	0	3	31	7	14
Sosionom	1	1	1	0	0	0	0	8
Lærer	15	9	0	0	1	0	2	8
Bedriftsøkonom	4	4	4	11	46	8	13	58
Distriktshøgskolekandidat	5	8	2	5	12	9	9	–
Annen utdanning	2	1	0	1	4	3	2	10
Sum*)	86	118	44	73	123	163	107	272

*) Summen overstiger antallet som har spesifisert annen alternativ utdanning, fordi en kandidat kan oppgi flere alternative utdanninger.

Tabell V.6.2 Antall psykologer, sosiologer, statsvitere, fagpedagoger, veterinærer, farmasøytter og arkitekter som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert.

	Kandidatens egen utdanning						
	Psyko- log	Sosio- log	Stats- viter	Fag- pedagog	Vete- rinær	Farma- søyt	Arki- tekt
Antall som har vurdert	30	9	15	17	16	15	28
Antall som mener egen utd. er et absolutt krav	24	2	3	2	13	12	17
Antall som kan substitueres	6	7	12	15	3	3	11
Ønskelig m/universitets- eller høyskoleutdanning	0	1	1	0	0	0	0
Tilstrekkelig m/lavere nivå	0	1	0	0	1	0	0
Antall som har spesifisert annen alternativ utdanning	6	5	11	15	2	3	11
Alternativ utdanning som kan brukes i stillingen:							
Filolog	0	0	1	0	0	0	1
Realist	0	1	0	0	0	1	0
Jurist	0	0	5	0	0	0	0
Sosialøkonom	2	2	7	0	0	0	0
Psykolog	–	1	3	9	1	0	1
Sosiolog	3	–	6	4	1	0	0
Statsviter	2	3	–	2	1	0	2
Veterinær	0	0	0	0	–	1	0
Lege	2	0	0	2	0	2	0
Farmasøyt	0	0	0	0	0	–	0
Siviløkonom	1	1	4	0	0	0	0
Sivilingeniør	0	0	0	0	0	0	5
Arkitekt	0	0	0	0	0	0	–
Landbrukskandidat	0	0	0	0	2	0	4
Sykepleier	0	0	0	0	0	1	0
Ingeniør	0	0	0	0	0	1	1
Sosionom	1	1	0	0	0	0	0
Lærer	1	0	0	3	0	0	0
Bedriftsøkonom	0	2	1	0	0	0	0
Distriktshøgskolekandidat	1	0	2	0	0	0	1
Annen utdanning	2	0	0	0	0	0	0
Sum*)	15	11	29	20	5	6	15

*) Summen overstiger antallet som har spesifisert annen alternativ utdanning, fordi en kandidat kan oppgi flere alternative utdanninger.

Tabell V.6.3 Antall realister, fordelt etter fagområde, som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert.

	Kandidatens egen utdanning						
	Realister i alt	Matematiske fag	Informatikk	Fysiske fag	Kjemiske fag	Geofag	Biofag
Antall som har vurdert	118	7	14	20	31	16	30
Antall som mener egen utd. er et absolutt krav	28	1	1	2	10	5	9
Antall som kan substitueres	90	6	13	18	21	11	21
Ønskelig m/universitets- eller høyskoleutdanning	5	1	0	3	0	1	0
Tilstrekkelig m/lavere nivå	0	0	0	0	0	0	0
Antall som har spesifisert annen alternativ utdanning	85	5	13	15	21	10	21
Alternativ utdanning som kan brukes i stillingen:							
Filolog	7	0	1	1	3	1	1
Realist	—	—	—	—	—	—	—
Jurist	3	1	0	2	0	0	0
Sosialøkonom	2	1	0	1	0	0	0
Psykolog	1	0	0	0	0	0	1
Sosiolog	0	0	0	0	0	0	0
Statsviter	2	0	0	1	0	0	1
Veterinær	4	0	0	0	3	0	1
Lege	6	0	0	1	2	0	3
Farmasøyt	6	0	0	1	3	0	2
Siviløkonom	11	2	6	2	0	0	1
Sivilingeniør	38	1	10	8	9	5	5
Arkitekt	1	0	0	0	1	0	0
Landbrukskandidat	9	0	0	0	2	0	7
Sykepleier	1	0	0	0	1	0	0
Ingeniør	4	0	1	0	3	0	0
Sosionom	1	0	0	0	0	0	1
Lærer	9	1	0	2	5	1	0
Bedriftsøkonom	4	1	1	2	0	0	0
Distriktshøgskolekandidat	8	1	2	0	4	0	1
Annen utdanning	1	0	0	0	1	0	0
Sum*)	118	8	21	21	37	7	24

*) Summen overstiger antallet som har spesifisert annen alternativ utdanning, fordi en kandidat kan oppgi flere alternative utdanninger.

Tabell V.6.4 Antall sivilingeniører, fordelt etter fagområde, som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert.

	Kandidatens egen utdanning					
	Sivilingeniører i alt	Maskinteknikk	Elektroteknikk	Kjemiteknikk	Bygge- og anleggsteknikk	Metallurgi, teknisk fysikk
Antall som har vurdert	142	15	34	36	27	30
Antall som mener egen utd. er et absolutt krav	24	2	4	7	7	4
Antall som kan substitueres	118	13	30	29	20	26
Ønskelig m/universitets- eller høyskoleutdanning	8	0	4	0	2	2
Tilstrekkelig m/lavere nivå	0	0	0	0	0	0
Antall som har spesifisert annen alternativ utdanning	110	13	26	29	18	24
Alternativ utdanning som kan brukes i stillingen:						
Filolog	1	0	0	1	0	0
Realist	63	5	17	17	6	18
Jurist	6	3	0	0	2	1
Sosialøkonom	6	2	0	2	1	1
Psykolog	1	0	1	0	0	0
Sosiolog	3	0	0	1	1	1
Statsviter	3	1	0	1	1	0
Veterinær	0	0	0	0	0	0
Lege	0	0	0	0	0	0
Farmasøyt	0	0	0	0	0	0
Siviløkonom	15	5	2	1	3	4
Sivilingeniør	–	–	–	–	–	–
Arkitekt	10	0	0	0	9	1
Landbrukskandidat	4	0	0	0	4	0
Sykepleier	0	0	0	0	0	0
Ingeniør	31	4	8	5	7	7
Sosionom	0	0	0	0	0	0
Lærer	0	0	0	0	0	0
Bedriftsøkonom	8	5	2	0	1	0
Distriktshøyskolekandidat	9	0	2	2	0	5
Annen utdanning	3	0	1	2	0	0
Sum*)	163	25	33	32	35	38

*) Summen overstiger antallet som har spesifisert annen alternativ utdanning, fordi en kandidat kan oppgi flere alternative utdanninger.

Tabell V.6.5 Antall landbrukskandidater, fordelt etter studium, som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert.

	Kandidatens egen utdanning						
	Landbr.- kand. i alt	Sivil- agro- nom	Sivil- agronom m/økon.	Hage- bruks- kand.	Forst- kandi- dat	Jord- skifte- kand.	Meieri- inge- niør
Antall som har vurdert	149	49	21	15	18	29	17
Antall som mener egen utd. er et absolutt krav	61	26	9	8	13	1	4
Antall som kan substitueres	88	23	12	7	5	28	13
Ønskelig m/universitets- eller høgskoleutdanning	3	0	0	1	0	2	0
Tilstrekkelig m/lavere nivå	2	1	1	0	0	0	0
Antall som har spesifisert annen alternativ utdanning	83	22	11	6	5	26	13
Alternativ utdanning som kan brukes i stillingen:							
Filolog	1	0	0	0	0	0	1
Realist	4	0	0	0	2	1	1
Jurist	3	0	0	0	0	3	0
Sosialøkonom	7	0	3	0	0	4	0
Psykolog	1	0	0	0	0	0	1
Sosiolog	0	0	0	0	0	0	0
Statsviter	2	0	0	0	0	2	0
Veterinær	5	2	0	0	1	0	2
Lege	0	0	0	0	0	0	0
Farmasøyt	0	0	0	0	0	0	0
Siviløkonom	18	4	4	0	1	3	6
Sivilingeniør	22	1	2	1	1	10	7
Arkitekt	11	0	1	4	0	6	0
Landbrukskandidat	–	–	–	–	–	–	–
Sykepleier	0	0	0	0	0	0	0
Ingeniør	7	0	0	0	0	4	3
Sosionom	0	0	0	0	0	0	0
Lærer	2	1	0	0	0	0	1
Bedriftsøkonom	13	6	5	0	0	0	2
Distriktshøgskolekandidat	9	5	2	0	0	1	1
Annen utdanning	2	0	1	1	0	0	0
Sum*)	107	19	18	6	5	34	25

*) Summen overstiger antallet som har spesifisert annen alternativ utdanning, fordi en kandidat kan oppgi flere alternative utdanninger.

Tabell V.6.6 Antall distriktshøgskolekandidater, fordelt etter linje, som har vurdert om andre utdanninger kunne passe til deres stilling og arbeidsoppgaver, antall som mener at andre utdanninger kunne passe og antall med annen utdanning som er spesifisert.

	Kandidatens egen utdanning						
	DH-kandidater i alt	Økonomisk-administrativ	Transport og reiseliv	Data og systemarbeid	Naturvern, naturvit. teknikk	Media og kommunikasjon	Off. adm. organisasj., velferd m.m.
Antall som har vurdert	180	80	18	20	19	8	35
Antall som mener egen utd. er et absolutt krav	27	22	1	3	1	0	0
Antall som kan substitueres	153	58	17	17	18	8	35
Ønskelig m/universitets- eller høgskoleutdanning	11	4	0	2	1	0	4
Tilstrekkelig m/lavere nivå	6	2	1	0	2	0	1
Antall som har spesifisert annen alternativ utdanning	136	52	16	15	15	8	30
Alternativ utdanning som kan brukes i stillingen:							
Filolog	7	1	1	0	1	3	1
Realist	16	5	0	5	6	0	0
Jurist	16	5	3	0	0	2	6
Sosialøkonom	9	1	3	1	0	2	2
Psykolog	6	1	0	0	1	0	4
Sosiolog	11	0	1	0	1	1	8
Statsviter	13	1	1	1	1	4	5
Veterinær	0	0	0	0	0	0	0
Lege	1	0	0	0	0	0	1
Farmasøyt	0	0	0	0	0	0	0
Siviløkonom	58	38	9	8	0	2	1
Sivilingeniør	21	6	0	7	5	1	2
Arkitekt	4	0	0	0	2	0	2
Landbrukskandidat	8	0	0	0	5	0	3
Sykepleier	4	1	0	0	0	0	3
Ingeniør	14	5	1	5	3	0	0
Sosionom	8	0	0	0	1	0	7
Lærer	8	0	0	0	0	1	7
Bedriftsøkonom	58	36	9	9	0	2	2
Distriktshøgskolekandidat	–	–	–	–	–	–	–
Annen utdanning	10	5	2	0	0	2	1
Sum*)	272	105	30	36	26	20	55

*) Summen overstiger antallet som har spesifisert annen alternativ utdanning, fordi en kandidat kan oppgi flere alternative utdanninger.

Tabell V.7.1 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *administrativ ledelse* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Administrativ ledelse	Kunnskaper ervervet gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videreutdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videreutdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS-KANDIDATER	5	22	19	35	80	32
Filologer (cand.philol.)	0	2	5	11	58	17
Filologer (mag.art.)	0	18	12	35	88	47
Realister	0	2	14	28	77	32
Jurister	0	1	20	37	90	28
Sosialøkonomer	0	12	24	54	88	49
Psykologer	0	11	11	30	70	30
Sosiologer	11	44	22	56	67	11
Statsvitere	29	79	36	71	93	29
Fagpedagoger	0	12	24	41	88	29
Veterinærer	0	21	14	29	86	43
Farmasøyter	0	7	13	13	73	40
Siviløkonomer	39	96	13	59	91	36
Sivilingeniører	2	16	30	35	81	38
Arkitekter	4	12	4	31	85	35
Landbrukskandidater	0	38	28	41	86	35
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	2	12	9	20	70	19
Offentlig virksomhet	5	24	23	43	84	42
Privat virksomhet	7	31	25	44	87	39
<i>Stilling</i>						
Ledere	9	29	33	73	95	57
Lærere	0	11	7	9	65	12
Andre lønnsinntakere	4	24	19	25	77	30
Selvstendig næringsdrivende	4	23	4	27	86	17
<i>Kjønn</i>						
Menn	5	24	20	37	82	33
Kvinner	1	10	11	21	70	30
DISTRIKTSHØGSKOLE-KANDIDATER	9	52	23	49	87	33

Tabell V.7.2 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *regnskap og økonomisk planlegging* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Regnskap og økonomisk planlegging	Kunnskaper ervervet gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videreutdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videreutdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS-						
KANDIDATER	13	40	12	28	70	23
Filologer (cand.philol.)	0	1	3	5	22	8
Filologer (mag.art.)	0	0	12	35	71	59
Realister	0	2	8	13	60	23
Jurister	0	44	12	33	89	37
Sosialøkonomer	42	88	22	63	90	10
Psykologer	0	0	4	4	41	4
Sosiologer	0	22	0	22	67	22
Statsvitere	0	7	14	29	71	29
Fagpedagoger	0	0	0	41	88	24
Veterinærer	0	43	7	29	93	36
Farmasøyter	0	0	7	13	47	0
Siviløkonomer	89	100	20	71	93	20
Sivilingeniører	2	48	14	25	73	25
Arkitekter	0	19	12	23	81	23
Landbrukskandidater	14	73	15	37	86	32
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	4	17	5	14	49	14
Offentlig virksomhet	14	43	10	28	75	22
Privat virksomhet	19	58	19	42	86	33
<i>Stilling</i>						
Ledere	23	54	19	44	88	26
Lærere	3	12	3	9	39	10
Andre lønsmottakere	12	43	11	23	69	24
Selvstendig næringsdrivende	10	53	9	56	97	47
<i>Kjønn</i>						
Menn	14	44	13	31	74	24
Kvinner	5	16	4	12	46	17
DISTRIKTSHØGSKOLE-						
KANDIDATER	44	78	22	52	83	26

Tabell V.7.3 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *statistikk* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Statistikk	Kunnskaper ervervet gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videreutdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videreutdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS-KANDIDATER	21	68	7	13	56	7
Filologer (cand.philol.)	2	24	4	4	33	5
Filologer (mag.art.)	0	24	6	18	53	18
Realister	9	74	8	14	61	8
Jurister	0	3	1	6	37	4
Sosialøkonomer	100	100	2	37	95	2
Psykologer	7	93	7	19	59	11
Sosiologer	33	100	33	33	89	11
Statsvitere	43	86	14	57	71	7
Fagpedagoger	71	100	0	18	82	12
Veterinærer	0	100	29	7	79	21
Farmasøytter	7	80	13	13	53	7
Siviløkonomer	41	96	8	15	59	4
Sivilingeniører	30	96	7	11	62	7
Arkitekter	0	19	4	8	42	8
Landbrukskandidater	20	85	9	9	55	7
Næringssektor						
Undervisning og forskning	17	60	7	15	51	9
Offentlig virksomhet	26	72	7	14	63	7
Privat virksomhet	22	73	7	9	55	4
Stilling						
Ledere	31	75	8	14	64	5
Lærere	12	51	4	9	39	8
Andre lønnsinntakere	22	78	8	15	63	9
Selvstendig næringsdrivende	9	48	4	5	38	3
Kjønn						
Menn	23	70	7	13	58	7
Kvinner	8	54	6	7	43	3
DISTRIKTSHØGSKOLE-KANDIDATER	13	78	8	12	59	6

Tabell V.7.4 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *EDB* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

EDB	Kunnskaper ervertet gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videre- utdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videre- utdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS- KANDIDATER	8	40	20	33	77	43
Filologer (cand.philol.)	0	7	10	11	45	37
Filologer (mag.art.)	0	0	24	35	59	47
Realister	18	68	26	46	91	52
Jurister	0	3	6	17	77	40
Sosialøkonomer	5	32	32	51	88	46
Psykologer	4	19	7	19	37	11
Sosiologer	11	56	11	22	67	33
Statsvitere	14	71	29	57	93	36
Fagpedagoger	12	59	12	12	65	47
Veterinærer	0	7	14	21	79	43
Farmasøyter	0	0	20	13	53	27
Siviløkonomer	15	80	24	51	92	40
Sivilingeniører	22	85	31	49	90	38
Arkitekter	0	12	8	15	77	46
Landbrukskandidater	1	22	20	30	81	53
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	8	35	17	30	68	44
Offentlig virksomhet	6	37	19	32	77	50
Privat virksomhet	10	47	23	36	85	36
<i>Stilling</i>						
Ledere	13	52	25	37	88	36
Lærere	3	30	15	20	61	44
Andre lønnsinntakere	10	43	22	39	78	47
Selvstendig næringsdrivende	4	20	9	27	77	40
<i>Kjønn</i>						
Menn	9	43	21	36	80	43
Kvinner	2	22	13	16	55	40
DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER	17	60	29	53	81	50

Tabell V.7.5 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *personalforvaltning* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Personalforvaltning	Kunnskaper ervervet gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videreutdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videreutdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS-						
KANDIDATER	3	23	13	25	66	21
Filologer (cand.philol.)	0	7	5	12	38	17
Filologer (mag.art.)	0	0	12	24	77	41
Realister	0	3	8	21	60	18
Jurister	0	5	20	25	75	19
Sosialøkonomer	0	0	7	29	66	29
Psykologer	11	41	4	18	70	19
Sosiologer	0	22	22	33	67	11
Statsvitere	0	36	21	36	64	14
Fagpedagoger	6	47	29	47	94	41
Veterinærer	0	7	7	21	64	29
Farmasøyter	0	0	13	13	60	20
Siviløkonomer	16	96	4	40	79	24
Sivilingeniører	1	4	18	28	70	23
Arkitekter	4	8	4	8	65	4
Landbrukskandidater	2	48	20	28	76	19
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	0	14	10	15	51	16
Offentlig virksomhet	4	24	14	29	71	24
Privat virksomhet	3	29	15	31	77	22
<i>Stilling</i>						
Ledere	4	26	20	52	88	35
Lærere	1	14	9	10	43	13
Andre lønnsinntakere	2	25	11	17	64	18
Selvstendig næringsdrivende	3	22	5	10	69	5
<i>Kjønn</i>						
Menn	3	24	14	27	69	22
Kvinner	1	12	7	15	53	13
DISTRIKTSHØGSKOLE-						
KANDIDATER	9	44	13	37	73	23

Tabell V.7.6 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *menneskekunnskaper/psykologi* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Menneskekunnskaper/ psykologi	Kunnskaper ervert gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videre- utdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videre- utdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS- KANDIDATER	8	46	16	51	89	22
Filologer (cand.philol.)	5	65	12	70	89	26
Filologer (mag.art.)	12	41	6	41	71	12
Realister	2	46	11	45	90	22
Jurister	0	32	6	51	94	14
Sosialøkonomer	0	10	10	39	83	24
Psykologer	100	100	74	93	96	70
Sosiologer	11	78	0	44	67	0
Statsvitere	21	71	7	50	71	14
Fagpedagoger	88	100	35	94	100	35
Veterinærer	0	0	14	36	93	14
Farmasøyter	0	7	20	33	100	27
Siviløkonomer	8	91	5	55	96	19
Sivilingeniører	1	21	25	41	89	21
Arkitekter	8	42	0	35	88	12
Landbrukskandidater	1	39	23	43	82	21
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	8	54	17	61	89	24
Offentlig virksomhet	15	42	16	40	85	23
Privat virksomhet	3	42	16	47	91	20
<i>Stilling</i>						
Ledere	6	42	15	52	91	25
Lærere	5	61	16	68	92	27
Andre lønsmottakere	12	42	20	38	83	20
Selvstendig næringsdrivende	5	40	5	53	95	10
<i>Kjønn</i>						
Menn	6	45	17	49	89	21
Kvinner	18	51	16	58	88	28
DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER	7	48	16	41	80	21

Tabell V.7.7 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *markedsføring/reklame* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Markedsføring/ reklame	Kunnskaper ervert gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videre- utdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videre- utdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS- KANDIDATER	3	15	4	13	38	10
Filologer (cand.philol.)	0	1	0	3	16	2
Filologer (mag.art.)	0	6	0	12	35	18
Realister	0	0	2	8	35	9
Jurister	3	4	4	11	31	6
Sosialøkonomer	0	15	10	19	46	17
Psykologer	0	4	4	0	26	11
Sosiologer	0	22	0	0	22	0
Statsvitere	0	7	0	21	36	0
Fagpedagoger	0	12	0	12	12	6
Veterinærer	0	0	0	7	43	7
Farmasøyter	0	0	0	7	13	13
Siviløkonomer	28	92	1	32	56	17
Sivilingeniører	0	3	8	14	45	12
Arkitekter	0	4	4	8	65	12
Landbrukskandidater	1	23	10	18	49	15
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	0	6	1	2	23	4
Offentlig virksomhet	3	12	3	6	24	5
Privat virksomhet	5	25	9	27	61	19
<i>Stilling</i>						
Ledere	7	25	7	26	54	17
Lærere	0	5	0	2	15	3
Andre lønnsinntakere	2	13	5	9	38	9
Selvstendig næringsdrivende	1	16	3	18	53	14
<i>Kjønn</i>						
Menn	3	16	12	14	40	10
Kvinner	2	5	2	5	25	9
DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER	6	41	8	17	46	14

Tabell V.7.8 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *jus/rettslære* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Jus/ rettslære	Kunnskaper ervert gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videre- utdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videre- utdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS- KANDIDATER	15	44	6	20	57	15
Filologer (cand.philol.)	0	4	4	5	30	5
Filologer (mag.art.)	0	12	6	18	53	29
Realister	0	3	5	5	32	5
Jurister	96	99	11	83	94	37
Sosialøkonomer	5	20	12	12	66	7
Psykologer	0	26	4	15	59	19
Sosiologer	0	11	11	0	56	11
Statsvitere	14	50	0	14	57	21
Fagpedagoger	0	18	0	6	65	12
Veterinærer	14	100	0	7	93	14
Farmasøytter	0	47	0	7	13	0
Siviløkonomer	25	81	9	23	71	15
Sivilingeniører	0	54	5	12	52	12
Arkitekter	0	35	8	23	73	23
Landbrukskandidater	15	63	7	26	70	19
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	0	6	4	2	23	7
Offentlig virksomhet	21	51	8	32	68	23
Privat virksomhet	22	62	8	25	69	16
<i>Stilling</i>						
Ledere	24	60	10	28	70	16
Lærere	1	13	1	4	30	6
Andre lønsmottakere	10	44	7	19	56	16
Selvstendig næringsdrivende	40	71	7	40	84	25
<i>Kjønn</i>						
Menn	16	47	7	21	59	14
Kvinner	4	27	4	14	40	16
DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER	12	58	13	28	67	23

Tabell V.7.9 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *fremmedspråk* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Fremmedspråk	Kunnskaper ervert gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videre- utdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videre- utdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS- KANDIDATER	15	44	8	29	67	17
Filologer (cand.philol.)	68	83	21	65	83	36
Filologer (mag.art.)	12	53	0	18	65	6
Realister	8	57	5	25	74	14
Jurister	0	5	10	18	75	22
Sosialøkonomer	0	22	22	22	61	10
Psykologer	15	37	4	18	48	4
Sosiologer	11	56	11	11	67	11
Statsvitere	0	64	0	36	50	14
Fagpedagoger	24	47	6	12	65	18
Veterinærer	0	57	0	7	71	7
Farmasøyter	7	34	0	20	67	7
Siviløkonomer	28	77	7	27	57	11
Sivilingeniører	4	41	4	43	78	19
Arkitekter	0	19	0	4	38	8
Landbrukskandidater	1	18	2	12	51	10
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	29	56	11	38	70	19
Offentlig virksomhet	7	36	4	11	49	9
Privat virksomhet	8	39	7	32	76	19
<i>Stilling</i>						
Ledere	10	42	8	32	68	16
Lærere	37	58	12	41	68	25
Andre lønnsinntakere	8	43	6	24	66	13
Selvstendig næringsdrivende	4	20	1	10	67	12
<i>Kjønn</i>						
Menn	14	44	8	30	68	17
Kvinner	26	44	7	26	61	17
DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER	2	16	4	19	48	11

Tabell V.7.10 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *undervisning/ pedagogikk* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Undervisning/ pedagogikk	Kunnskaper ervert gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videre- utdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videre- utdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS- KANDIDATER	8	37	18	34	68	17
Filologer (cand.philol.)	26	83	24	81	87	41
Filologer (mag.art.)	6	35	6	29	59	24
Realister	9	63	19	57	85	23
Jurister	1	12	4	9	52	3
Sosialøkonomer	0	7	20	20	54	2
Psykologer	7	59	11	33	89	19
Sosiologer	0	0	0	11	33	0
Statsvitere	0	7	7	14	50	7
Fagpedagoger	82	100	41	88	100	41
Veterinærer	0	7	7	14	86	14
Farmasøytter	0	7	33	33	100	33
Siviløkonomer	1	7	8	13	37	9
Sivilingeniører	4	14	19	20	65	10
Arkitekter	0	8	0	8	42	12
Landbrukskandidater	2	45	30	27	69	13
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	16	62	29	74	88	34
Offentlig virksomhet	3	23	11	15	61	10
Privat virksomhet	3	23	12	10	54	5
<i>Stilling</i>						
Ledere	5	21	11	18	57	8
Lærere	18	71	36	92	94	44
Andre lønnsinntakere	5	31	17	18	65	10
Selvstendig næringsdrivende	4	26	1	7	51	1
<i>Kjønn</i>						
Menn	8	35	19	33	68	16
Kvinner	10	50	16	46	71	25
DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER	1	13	8	9	51	9

Tabell V.7.11 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *forskningsmetodikk* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Forsknings- metodikk	Kunnskaper ervert gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videre- utdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videre- utdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS- KANDIDATER	24	68	8	18	50	9
Filologer (cand.philol.)	20	81	6	18	52	13
Filologer (mag.art.)	71	94	6	41	82	12
Realister	58	90	9	26	61	7
Jurister	3	35	4	6	31	3
Sosialøkonomer	20	71	2	22	54	2
Psykologer	37	96	22	33	74	33
Sosiologer	89	89	33	33	67	11
Statsvitere	79	93	7	43	79	7
Fagpedagoger	76	100	6	53	76	41
Veterinærer	7	50	14	29	50	21
Farmasøyter	20	87	7	7	53	7
Siviløkonomer	3	36	7	8	29	1
Sivilingeniører	22	71	7	25	60	9
Arkitekter	0	39	4	4	50	12
Landbrukskandidater	11	60	10	7	35	4
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	37	82	11	33	62	15
Offentlig virksomhet	20	62	7	13	46	10
Privat virksomhet	14	58	5	8	41	2
<i>Stilling</i>						
Ledere	21	60	5	12	38	4
Lærere	34	81	9	21	54	12
Andre lønnsnettakere	31	45	9	25	59	12
Selvstendig næringsdrivende	8	52	7	4	38	1
<i>Kjønn</i>						
Menn	24	67	8	18	50	8
Kvinner	26	71	5	18	48	13
DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER	3	29	5	4	21	4

Tabell V.7.12 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *samfunnskunnskap* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Samfunns- kunnskap	Kunnskaper ervert gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videre- utdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videre- utdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS- KANDIDATER	19	55	5	27	68	7
Filologer (cand.philol.)	31	78	6	57	85	17
Filologer (mag.art.)	23	76	18	35	82	6
Realister	3	13	2	9	51	2
Jurister	21	89	4	28	80	4
Sosialøkonomer	78	98	7	54	83	2
Psykologer	26	96	7	44	96	19
Sosiologer	89	100	22	78	78	0
Statsvitere	86	93	7	71	71	7
Fagpedagoger	23	82	12	35	94	12
Veterinærer	0	0	0	7	43	7
Farmasøytter	0	0	0	7	40	0
Siviløkonomer	24	71	4	25	69	1
Sivilingeniører	4	18	4	10	47	7
Arkitekter	12	62	4	31	73	12
Landbrukskandidater	6	55	5	16	66	7
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	20	55	6	37	74	10
Offentlig virksomhet	25	67	8	35	74	8
Privat virksomhet	14	47	2	12	57	3
<i>Stilling</i>						
Ledere	23	58	7	25	66	3
Lærere	20	56	4	40	79	13
Andre lønnsinntakere	16	52	5	24	63	7
Selvstendig næringsdrivende	15	58	0	14	65	3
<i>Kjønn</i>						
Menn	20	56	5	26	67	7
Kvinner	13	52	5	33	69	9
DISTRIKTSHØGSKOLE- KANDIDATER	18	63	8	18	54	5

Tabell V.7.13 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *kulturell og historisk innsikt* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Kulturell og historisk innsikt	Kunnskaper ervervet gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videreutdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videreutdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS-						
KANDIDATER	14	45	3	18	49	6
Filologer (cand.philol.)	63	95	11	65	87	17
Filologer (mag.art.)	88	94	6	71	100	18
Realister	0	18	3	5	45	3
Jurister	0	56	1	11	48	4
Sosialøkonomer	2	49	2	10	54	5
Psykologer	4	52	4	22	63	7
Sosiologer	56	89	0	44	67	11
Statsvitere	29	79	0	21	57	14
Fagpedagoger	12	82	0	18	82	6
Veterinærer	0	0	0	7	29	7
Farmasøyter	0	0	0	0	7	0
Siviløkonomer	3	32	1	3	32	0
Sivilingeniører	0	5	1	4	24	2
Arkitekter	31	96	4	46	85	15
Landbrukskandidater	4	46	1	6	41	3
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	27	56	6	36	69	11
Offentlig virksomhet	10	52	1	11	44	4
Privat virksomhet	5	31	1	6	35	2
<i>Stilling</i>						
Ledere	7	38	1	9	43	1
Lærere	31	60	7	39	74	13
Andre lønnsinntakere	11	42	2	13	38	5
Selvstendig næringsdrivende	7	46	1	13	53	7
<i>Kjønn</i>						
Menn	13	44	3	16	48	5
Kvinner	23	54	3	29	58	10
DISTRIKTSHØGSKOLE-						
KANDIDATER	4	18	2	8	26	4

Tabell V.7.14 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *skriftlig fremstilling* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Skriftlig fremstilling	Kunnskaper ervervet gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videreutdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videreutdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS-KANDIDATER	30	74	4	73	95	7
Filologer (cand.philol.)	65	93	7	73	97	7
Filologer (mag.art.)	65	88	0	59	82	12
Realister	26	83	5	70	95	4
Jurister	59	96	3	86	97	3
Sosialøkonomer	17	76	12	88	98	5
Psykologer	22	74	4	52	93	4
Sosiologer	67	100	0	78	89	22
Statsvitere	36	71	0	86	93	7
Fagpedagoger	17	82	0	88	100	12
Veterinærer	7	64	21	43	100	14
Farmasøyter	20	60	0	60	80	7
Siviløkonomer	21	64	0	74	97	4
Sivilingeniører	11	60	4	75	97	12
Arkitekter	15	54	0	73	92	8
Landbrukskandidater	14	61	4	64	89	6
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	37	79	5	70	93	6
Offentlig virksomhet	28	74	3	75	96	8
Privat virksomhet	24	70	4	73	96	7
<i>Stilling</i>						
Ledere	29	73	4	82	96	7
Lærere	40	80	5	65	93	7
Andre lønsmottakere	23	71	4	72	95	7
Selvstendig næringsdrivende	33	78	4	65	96	3
<i>Kjønn</i>						
Menn	29	75	5	73	96	6
Kvinner	34	73	2	68	90	12
DISTRIKTSHØGSKOLE-KANDIDATER	13	55	9	64	90	8

Tabell V.7.15 Kandidater fordelt etter hvor mye kunnskaper de har fått om *muntlig fremstilling* gjennom studiene og hvor mye kunnskaper det er bruk for i arbeidet. Prosentandel som har gjennomført etter- og videreutdanning av en ukes varighet eller mer, og prosentandel som mener at de har god bruk for etter- eller videreutdanning på området. Utdanningskategori, næringssektor, stilling og kjønn.

Muntlig fremstilling	Kunnskaper ervervet gjennom studiene i		Gjennomført etter- og videreutdanning	Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet i		God bruk for etter- og videreutdanning
	høy grad	høy+ noen grad		høy grad	høy+ noen grad	
UNIVERSITETS-KANDIDATER	16	59	5	72	94	10
Filologer (cand.philol.)	31	79	6	85	96	10
Filologer (mag.art.)	41	82	0	65	88	12
Realister	14	69	6	78	97	5
Jurister	31	80	3	84	98	6
Sosialøkonomer	5	42	5	76	95	10
Psykologer	18	74	0	56	93	4
Sosiologer	22	89	0	67	78	11
Statsvitere	7	50	0	79	93	14
Fagpedagoger	6	53	6	88	94	6
Veterinærer	7	64	7	50	100	0
Farmasøytter	13	40	0	60	93	20
Siviløkonomer	12	56	1	65	95	8
Sivilingeniører	5	30	6	69	95	17
Arkitekter	19	65	0	69	92	12
Landbrukskandidater	10	52	6	62	89	9
<i>Næringssektor</i>						
Undervisning og forskning	20	53	6	79	93	8
Offentlig virksomhet	13	59	2	65	95	9
Privat virksomhet	14	56	5	70	94	11
<i>Stilling</i>						
Ledere	15	57	3	79	95	9
Lærere	22	66	6	84	95	9
Andre lønsmottakere	11	54	5	61	93	11
Selvstendig næringsdrivende	21	71	1	70	95	4
<i>Kjønn</i>						
Menn	15	59	5	72	94	9
Kvinner	19	60	2	70	93	13
DISTRIKTSHØGSKOLE-KANDIDATER	11	39	9	61	89	11

Tabell V.8.1 Universitetskandidater i alt, realister og sivilingeniører fordelt etter hjemsted (bosted 17 år), lærested, bosted 1984 (ti år etter eksamen) og næringssektor i 1984.

	Oslo/ Akers- hus	Hor- da- land	Sør- Trøn- delag	Øst- lan- det	Sør-/ Vest- landet	Nord- Norge/ Trønd.	Ut- lan- det	Uopp- gitt	Sum
UNIVERSITETS-									
KANDIDATER									
<i>Hjemsted</i>									
(Næringssektor 1984)									
Undervisning og forskning	70	31	25	76	69	49	5	3	328
Offentlig virksomhet	48	19	19	61	49	25	4	3	228
Privat virksomhet	91	36	27	95	62	35	6	3	355
<i>Lærested</i>									
(Næringssektor 1984)									
Undervisning og forskning	212	72	43			1			328
Offentlig virksomhet	155	28	45						228
Privat virksomhet	186	69	98			2			355
<i>Bosted 1984</i>									
(Næringssektor 1984)									
Undervisning og forskning	80	41	34	59	72	40		2	328
Offentlig virksomhet	98	17	17	36	37	23			228
Privat virksomhet	138	24	13	92	61	24		3	355
REALISTER									
<i>Hjemsted</i>									
(Næringssektor 1984)									
Undervisning og forskning	14	5	10	23	15	10		1	78
Offentlig virksomhet	2		4	3	2	2			13
Privat virksomhet	13	2		5	4	1	2	1	28
<i>Lærested</i>									
(Næringssektor 1984)									
Undervisning og forskning	46	25	7						78
Offentlig virksomhet	7	3	3						13
Privat virksomhet	23	3				2			28
<i>Bosted 1984</i>									
(Næringssektor 1984)									
Undervisning og forskning	20	10	10	13	16	8		1	78
Offentlig virksomhet	7	1	2		2	1			13
Privat virksomhet	14	2		4	7			1	28
SIVILINGENIØRER									
<i>Hjemsted</i>									
(Næringssektor 1984)									
Undervisning og forskning	8	4	2	6		9	2		31
Offentlig virksomhet	5	2	2	7	10	4			30
Privat virksomhet	19	8	7	20	17	10		2	83
<i>Bosted 1984</i>									
(Næringssektor 1984)									
Undervisning og forskning	5	3	11	2	3	6		1	31
Offentlig virksomhet	16	2	2	2	5	3			30
Privat virksomhet	32	4	4	24	13	5		1	83

Tabell V.8.2 Universitetskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt på hjemsted (bosted 17 år), lærested og bosted 1984 (ti år etter eksamen). Prosentfordeling. Menn og kvinner.

	Oslo/ Akers- hus	Hor- da- land	Sør- Trøn- delag	Øst- lan- det	Sør-/ Vest- landet	Nord- Norge/ Trønd.	Ut- lan- det	Sum	Antall observa- sjoner
UNIVERSITETS-									
KANDIDATER									
<i>Alle</i>									
Hjemsted	23	9	8	26	20	12	2	100	916
Lærested	61	19	20					100	925
Bosted 1984	35	9	7	20	19	10		100	920
<i>Menn</i>									
Hjemsted	21	10	8	25	21	14	1	100	779
Lærested	58	20	22					100	786
Bosted 1984	32	9	7	22	20	10		100	781
<i>Kvinner</i>									
Hjemsted	38	7	6	27	12	6	4	100	137
Lærested	75	14	11					100	139
Bosted 1984	55	6	5	13	14	7		100	139
DISTRIKTS-									
HØGSKOLE-									
KANDIDATER									
<i>Alle</i>									
Hjemsted	8	8	3	32	35	14		100	201
Lærested				27	67	6		100	202
Bosted 1984	16	8	4	25	33	14		100	201
<i>Menn</i>									
Hjemsted	6	8	3	30	39	14		100	160
Lærested				23	71	6		100	161
Bosted 1984	14	8	3	23	37	15		100	160
<i>Kvinner</i>									
Hjemsted	15	10	5	39	19	12		100	41
Lærested				41	54	5		100	41
Bosted 1984	25	5	7	34	17	12		100	41

Tabell V.8.3 Filologer (cand.philol.), realister, jurister, sosialøkonomer, siviløkonomer, sivilingeniører, landbrukskandidater og distriktshøgskolekandidater fordelt etter hjemsted (bosted 17 år), lærested og bosted 1984 (ti år etter eksamen).

	Oslo/ Akers- hus	Hor- da- land	Sør- Trøn- delag	Øst- lan- det	Sør-/ Vest- landet	Nord- Norge/ Trønd.	Ut- lan- det	Sum	Antall observa- sjoner
FILOLOGER									
(cand.philol.)									
Hjemsted	23	11	6	18	28	12	2	100	134
Lærested	67	27	5			1		100	135
Bosted	26	13	7	22	22	10		100	135
REALISTER									
Hjemsted	26	6	12	26	17	11	2	100	119
Lærested	64	26	8			2		100	121
Bosted 1984	36	11	10	14	21	8		100	119
JURISTER									
Hjemsted	45	12	5	23	9	4	2	100	92
Lærested	88	12						100	92
Bosted 1984	53	8	1	22	12	4		100	92
SOSIALØKONOMER									
Hjemsted	22	7	10	34	15	7	5	100	41
Lærested	100							100	41
Bosted 1984	60	8	0	17	5	10		100	40
SIVILØKONOMER									
Hjemsted	14	18	5	30	23	10		100	79
Lærested		100						100	80
Bosted 1984	36	19	4	19	16	6		100	80
SIVILINGENIØRER									
Hjemsted	22	10	8	23	19	17	1	100	144
Lærested			100					100	146
Bosted 1984	38	6	12	19	15	10		100	144
LANDBRUKS- KANDIDATER									
Hjemsted	12	5	7	39	20	16	1	100	160
Lærested	100							100	160
Bosted 1984	18	4	6	35	24	13		100	160
DISTRIKTSHØG- SKOLEKANDIDATER MED ØK-AD-LINJER									
Hjemsted	5	6	0	32	39	18		100	84
Lærested				28	59	13		100	85
Bosted 1984	12	5	1	27	38	17		100	84
MED ANDRE LINJER									
Hjemsted	10	10	5	32	32	11		100	117
Lærested				27	73	0		100	117
Bosted 1984	20	9	5	23	30	13		100	117

Oslo, november 1984

ARBEIDSMARKEDET TI OG ET HALVT ÅR ETTER EKSAMEN

Besvares av alle

Fødselsår: 19	Kjønn: 1 ☐ Mann	2 ☐ Kvinne
Hva var Deres bostedsfylke da De var 17 år gammel?		
Hva var Deres bostedsfylke 15. november 1984?		
Avsluttet høyere utdanning våren 1974:		
Lærested:		
Fakultet/inje:		
Grad/akademisk tittel:		
Hovedfag/magistergradsfag:		
Eventuelt annen høyere utdanning som ikke inngår som en del av ovennevnte eksamen eller som er fullført etter våren 1974:		
Utdanning:	Eksamensår: 19.	
Utdanning:	Eksamensår: 19.	

Besvares av alle som var i inntektsgivende arbeid 15. november 1984

Hovedarbeidsgivers navn (pr. 15. november 1984):	
Næring (sett ett kryss):	17 ☐ Distrikthøgskole, pedagogisk høgskole, sosialhøgskole, ingeniørhøgskole, Bedriftsøkonomisk Institutt o.l.
01 ☐ Jordbruk, skogbruk og fiske	18 ☐ Universitet og vitenskapelige høyskoler
00 ☐ Oljeutvinning og bergverksdrift	19 ☐ Andre skoler
02 ☐ Industri	20 ☐ Pedagogisk-psykologisk tjeneste/ Pedagogisk-psykologisk distriktsenter
03 ☐ Bygg og anlegg	21 ☐ Offentlig helse- og veterinærtjeneste (sykehus, sanatorier o.l.)
04 ☐ Kraft- og vannforsyning	22 ☐ Sosial omsorg og velferdsarbeid
05 ☐ Varehandel, hotell- og restaurantvirksomhet	23 ☐ Privat helse- og veterinærtjeneste
06 ☐ Forretnings- og sparebank, private finansierings-selskap o.l., forsikring	24 ☐ Nærings- og fagorganisasjoner, politiske og ideologiske organisasjoner
07 ☐ Statlig bank/finansinstitusjon	30 ☐ Statskirken
08 ☐ Samferdsel (sjø-, land-, lufttransport, post, telefon)	25 ☐ Forskningsinstitutter og studieselskaper
09 ☐ Sentraladministrasjonen (departementene, direktoratene)	26 ☐ Bibliotek og museer
10 ☐ Statens ytre etater (trygdekontorene, forsvaret, Statens veivesen m.ll.)	27 ☐ Forretningsmessig tjenesteyting (inkl. advokatvirksomhet, revisjons-, regnskaps-, arkitekt-, EDB- og konsulentfirmaer, reklamebyråer, teknisk tjenesteyting m.v.)
11 ☐ Fylkesadministrasjon	28 ☐ Underholdning (inkl. film, teater, NRK)
12 ☐ Kommuneadministrasjon	99 ☐ Annen virksomhet, hvilken:
13 ☐ Politi og rettsvesen	
14 ☐ Grunnskolen	
15 ☐ Videregående skole, studieretning for allmenne fag	
16 ☐ Andre studieretninger i videregående skole	
Bransje eller nærmere spesifisering av næring (t.eks. departement, etat, institutt, studieretning i videregående skole, industriegren):	

Besvares av alle som var i inntektsgivende arbeid 15. november 1984

Deres stilling (pr. 15. november 1984):

Når tiltrådte De denne stillingen første gang? År 19.

Hvordan fikk De Deres nåværende stilling (sett ett kryss)?

- 1 Ved internt opprykk
2 Kom utenfra (første stilling hos nåværende arbeidsgiver)
3 Etablerte meg som selvstendig næringsdrivende/overtok en annens praksis

Hadde de en forgjenger i Deres nåværende stilling (sett ett kryss)?

- 1 Ja, overtok etter en annen med samme utdanning/linje/hovedfag
2 Ja, overtok etter en annen med en annen eller ukjent utdanning.

Hvis De kjenner forgjengerens utdanning (evt. linje/hovedfag), oppgi denne:

- 3 Nei, ingen bestemt forgjenger, «flytende» stilling
4 Nei, stillingen er nyopprettet

Deres ordinære månedslønn (brutto) fra hovedarbeidsgiver (eksklusive ekstraintekter):

Kr. Hvis De er offentlig ansatt, oppgi lønnstrinn

Arbeidets omfang: 1 Heltid 2 Deltid, i prosent av heltidsstilling: ca. %

Hvordan mener De at den utdanningen De fullførte i 1974 passer til Deres nåværende arbeidsoppgaver?

- 1 Svært godt 2 Ganske godt 3 Mindre bra 4 Dårlig

Hvis De svarte «Mindre bra» eller «Dårlig» på forrige spørsmål:

Hvorfor har De en jobb der arbeidsoppgavene ikke passer bedre til Deres utdanning (sett kryss ved de alternativ som passer)?

- 1 Vanskelig å få jobber som passer godt til min utdanning på det stedet jeg ønsker å bo
2 Vanskelig å få jobber som passer godt til min utdanning i det hele tatt
3 Det har aldri vært så viktig for meg å få en jobb som passer godt til utdanningen
4 Jeg har forsøkt arbeid som passet bedre til utdanningen, men likte det ikke
5 Arbeidsoppgavene i min nåværende jobb er mer interessante enn de jeg kunne forvente å få i en jobb som passet bedre til utdanningen
6 Min(e) første jobb(er) passet ikke godt til utdanningen, men jeg ble interessert i arbeidsområdet og fortsatte med det
7 Jeg får høyere lønn enn jeg kunne forvente å få i en jobb som passer bedre til utdanningen
8 På grunn av forfremmelse passer ikke lenger utdanningen godt til mine arbeidsoppgaver
9 Jobbvalget er begrenset som følge av familieforpliktelser
0 Andre grunner, spesifiser:

Kunne Deres utdanning vært bedre utnyttet i Deres nåværende stilling?

- 1 Ja 2 Nei 3 Vet ikke

Hvis De svarte ja på forrige spørsmål: Hvorfor blir Deres utdanning ikke bedre utnyttet (sett kryss ved de alternativ som passer)?

- 1 Mine arbeidsoppgaver er for spesialiserte og begrensede, slik at jeg bare får utnyttet en liten del av min utdanning
2 Arbeidspresset er for stort, slik at jeg ikke får utnyttet min utdanning godt nok
3 Jeg ønsker ikke arbeidsoppgaver som gjør at min utdanning blir bedre utnyttet
4 Mine overordnede vet for lite om min utdanning til å kunne utnytte mine kvalifikasjoner
5 Mine overordnede har så mye å gjøre at de ikke har tid til å følge opp mine forslag og ideer
6 Mine overordnede er ikke faglig å jour og kan derfor ikke utnytte mine kvalifikasjoner

Eventuelle kommentarer:

Besvares av alle som var i inntektsgivende arbeid 15. november 1984

I hvilken grad kan arbeidsoppgavene i Deres nåværende stilling tilpasses den som har jobben (sett ett kryss)?

- 1 Oppgavene er klart fastlagte og uavhengige av stillingsinnehaverens kvalifikasjoner
 2 Oppgavene er nokså klart fastlagte, men kan til en viss grad tilpasses stillingsinnehaverens kvalifikasjoner
 3 Oppgavene kan i høy grad tilpasses stillingsinnehaverens kvalifikasjoner
 4 Stillingsinnehaveren bestemmer i høy grad arbeidsoppgavene selv

Fagområder:	Kunnskaper som er ervervet under studiene			Kunnskaper som det er bruk for i arbeidet			På hvilke områder har De mest bruk for etter- eller videreutdanning (sett kryss)
	Fikk De kunnskaper om disse fagområdene i løpet av de studiene De fullførte våren 1974 (sett ett kryss på hver linje)?	Har De formell etter- eller videreutdanning av en ukes varighet eller mer innenfor disse fagområdene (sett kryss)	Har De bruk for kunnskaper på disse fagområdene i Deres arbeid (sett ett kryss på hver linje)?	Ja, i høy grad	Ja, i noen grad	Nei lite eller ingenting	
1. Administrativ ledelse	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. Regnskap og økonomisk planlegging	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. Statistikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. EDB	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. Personalforvaltning	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. Menneskekunnskap (psykologi)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. Markedsføring/reklame	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. Jus/rettslære	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. Fremmedspråk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. Undervisning (pedagogikk)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. Forskningsmetodikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. Samfunnskunnskap	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
13. Kulturell og historisk innsikt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
14. Skriftlig fremstilling	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
15. Muntlig fremstilling	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Nevn eventuelle andre områder hvor De har bruk for etter- eller videreutdanning:

Hvilken utdanning betrakter De som best egnet til Deres nåværende stilling og arbeidsoppgaver (se bort fra annen linje eller hovedfag innenfor Deres egen utdanning)?

- 1 Min utdanning er et absolutt krav for stillingen
 2 Min utdanning passer bedre enn andre utdanninger
 3 Andre utdanninger passer like godt
 4 Andre utdanninger passer bedre
 5 Ønskelig med universitets- eller høyskoleutdanning, men hvilken av dem har liten betydning
 6 Utdanningen har liten eller ingen betydning. Det er tilstrekkelig med utdanning på gymnasnivå eller lavere nivå
 Hvis De har krysset av 2, 3 eller 4 på forrige spørsmål: Hvilke andre utdanninger kunne være egnet for Deres stilling eller arbeidsoppgaver (sett ett eller flere kryss)?

1 ☐ Filolog	8 ☐ Veterinær	15 ☐ Sykepleier
2 ☐ Realist	9 ☐ Lege	16 ☐ Ingeniør
3 ☐ Jurist	10 ☐ Farmasøyt	17 ☐ Sosionom
4 ☐ Sosialøkonom	11 ☐ Siviløkonom	18 ☐ Lærer
5 ☐ Psykolog	12 ☐ Sivilingeniør	19 ☐ Bedriftsøkonom
6 ☐ Sosiolog	13 ☐ Arkitekt	20 ☐ Distrikthøgskolekandidat
7 ☐ Statsviter	14 ☐ Landbrukskandidat	21 ☐ Annen utdanning

Spesifiser:

Hvis De mener at en annen linje (for sivilingeniører, landbrukskolekandidater og distrikthøgskolekandidater) eller hovedfag (for filologer og realister) innenfor Deres egen utdanning hadde vært **bedre** egnet for arbeidsoppgavene, oppgi hvilken/hvilket:

Besvares av alle

Oppgi hovedaktivitet på følgende tidspunkter:	15/11 1974	15/5 1977	15/11 1984
0. Arbeid i utlandet	☐	☐	☐
1. Fast arbeid (selvstendig næringsdrivende eller fast ansettelse, også de som ikke har avsluttet prøvetiden)	☐	☐	☐
2. Midlertidig arbeid av 6 mnd. varighet eller mer (f.eks. vikariat, engasjement eller annet tidsbegrenset arbeid)	☐	☐	☐
3. Midlertidig arbeid av kortere varighet enn 6 mnd.	☐	☐	☐
4. Arbeid som er helt uten samsvar med utdanningen	☐	☐	☐
5. Studerte videre	☐	☐	☐
6. Husarbeid i eget hjem	☐	☐	☐
7. Var arbeidsledig og registrert ved Arbeidsformidlingen	☐	☐	☐
8. Var arbeidsledig og ikke registrert ved Arbeidsformidlingen	☐	☐	☐
9. Midlertidig uten arbeid, hadde fått ansettelse og ventet på å tiltre ny jobb	☐	☐	☐
10. Avtjening av verneplikten	☐	☐	☐
11. Annet	☐	☐	☐

Hvis De har krysset av 1, 2, 3 eller 4 under hovedaktiviteter, oppgi hvilken sektor De arbeidet i på følgende tidspunkter:	15/11 1974	15/5 1977	15/11 1984
1. Universiteter (inkl. NTH, NHH og NLH)	☐	☐	☐
2. Forskningsinstitutter, biblioteker og museer	☐	☐	☐
3. Skoler (grunnskoler, videregående skoler og høyskoler)	☐	☐	☐
4. Statsadministrasjon, forsvar, politi og rettsvesen	☐	☐	☐
5. Fylkes- og kommuneadministrasjon	☐	☐	☐
6. Helse- og veterinærvesen, sosial omsorg og velferdsarbeid	☐	☐	☐
7. Industri	☐	☐	☐
8. Oljeutvinning og bergverk	☐	☐	☐
9. Bygg og anlegg	☐	☐	☐
10. Samferdsel (luft-, land- og sjøtransport, post og telegraf, kraft- og vannforsyning)	☐	☐	☐
11. Handel, hotell- og restaurantarbeid	☐	☐	☐
12. Bank og forsikring	☐	☐	☐
13. Forretningsmessig tjenesteyting (inkl. juridisk tjenesteyting, konsulentvirksomhet m.m.)	☐	☐	☐
14. Organisasjoner	☐	☐	☐
15. Jordbruk, skogbruk, fiske og fangst	☐	☐	☐
16. Annet,	☐	☐	☐

spesifiser:

Hvis De har krysset av 1, 2 eller 3 under hovedaktiviteter, oppgi hvordan den utdanning De fullførte i 1974 passet til	Svært godt	Ganske godt	Mindre bra	Dårlig
Deres arbeid på følgende tidspunkt: 15/11 1974	☐	☐	☐	☐
15/5 1977	☐	☐	☐	☐

Ekteskapelig status: 1 Ugift/tidligere gift 2 Gift, samboer

Antallbarn: Yngstebarns alder: år

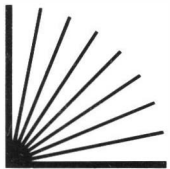
Eventuell ektefelles/samboers hovedaktivitet 15. november 1984

1 Yrkesaktiv 3 Husarbeid i eget hjem 5 Avtjener verneplikten

2 Under utdanning 4 Arbeidsledig 6 Annet

Hvis ektefellen/samboeren har universitets- eller høyskoleutdanning, oppgi hva slags utdanning:

Eventuelle kommentarer:

NAVF's utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige forskningsråd
Wergelandsveien 15, 0167 Oslo 1
Telefon (02) 20 65 35.

Institute for Studies in Research and Higher Education
The Norwegian Research Council for Science and the Humanities
Wergelandsveien 15, 0167 Oslo 1, Norway